

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul XI ■ Nr. 1 (110) ■ Ianuarie 2020

Bustul lui Eminescu, ridicat la Curtea de Argeş în iunie 2018; autor: Radu Adrian

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Mioriţa, Meşterul Manole, Luceafărul

Gheorghe PĂUN

Trei balade definitorii pentru *sufletul autohton* (preiau sintagma de la G. Călinescu, chiar dacă el o folosea într-un context puţin diferit), trei *cântice bătrâneşti,* în terminologia lui Alecsandri, suport pentru o masă cu trei picioare, rotundă-trainică-stabilă, în jurul căreia se aduna pentru cină familia de pe vremuri, în jurul căreia se adună şi se va aduna pentru a se defini şi statornici în timp şi pe meleag poporul acestor meleaguri, din timpuri vechi şi până în depărtat viitor. Viaţă şi moarte în fiecare dintre cele trei, pământesc şi transcendental, Cerul întrepătruns cu profanul, femeie şi bărbat – şi dragoste, căci *fără iubire nimic nu e* (dinspre Apostol, dinspre Mântuitor şi Zalmoxis de fapt), moartea, ca parte a existenţei-fiinţării, complementară, ci nu opusă vieţii – nuntă cerească pentru ciobănaş, joc pentru Ana, aspiraţie pentru Luceafăr, niciodată înspăimântătoare. De la daci să vină asta, de la seninătatea-veselia cu care ei însoţeau *trecerea dincolo?* (Apropo de Mântuitor: „resemnarea” ciobănaşului nu aminteşte de cea a lui Iisus în aşteptarea patimilor?...)

Nu am mijloace pentru o comparaţie detaliată şi de adâncime între cele trei balade (numesc în continuare poemul eminescian *baladă,* ţinând seama de structura epică şi, mai ales, de inspiraţia sa folclorică, originea fiindu-i într-un basm muntenesc transpus de altfel de Eminescu într-un lung poem folcloric, *Fata-n grădina de aur,* înainte de a-i da „înţelesul alegoric” din *Luceafărul: dacă geniul nu cunoaşte nici moarte şi numele lui scapă de noaptea uitării, pe de altă parte, aici pe pământ nici e capabil a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc* – însemnare din manuscrise), dar utilă şi firească mi se pare o asemenea comparaţie, punere împreună, potenţare şi „descifrare” prin iluminare reciprocă.

Dincolo de asemănările amintite, multe altele sunt de discutat. Fiecare poem poate fi citit la mai multe niveluri, de la epicul aparent la adâncimi niciodată epuizate. Cărţi întregi sunt dedicate fiecăreia dintre cele trei, şi alte cărţi se vor mai scrie. Plecând dinspre suprafaţă, două sunt de fiecare dată personajele centrale, un al treilea este declanşator al conflictului sau are o legătură directă cu acesta (cei doi ciobani agresori, Negru-Vodă, Cătălin), un al patrulea, mai estompat, este spectator-reper-instanţă (măicuţa bătrână, cei nouă meşteri, Demiurgul). Locul şi timpul acţiunii sunt de fiecare dată mitice (o gură de rai, un mal frumos, odată ca-n poveşti) – doar cu sacrificiul Anei mai precis plasat, „pe Argeş în jos”, omagiind spectaculoasa catedrală a lui Neagoe Basarab. Există în toate o tensiune între frivol (includ invidia bacilor şi trufia voievodului) şi sublim – „uit” aici interpretarea *Mioriţei* ca ritual

de iniţiere (Victor Ravini), rămân la lectura „juridică” a textului.

În ceea ce priveşte timpul, cel metaliterar, nu cel „din poveste”: ştim, desigur, când s-a scris *Luceafărul,* dar nu ştim vechimea basmului din spatele lui; *Balada Meşterului Manole* se referă la ridicarea Mănăstirii Argeşului, acum o jumătate de mileniu, dar sunt argumente pentru a o lega de zidirea, cu două secole mai devreme, a Bisericii Domneşti din Curtea de Argeş, care chiar vine „de la Negru-Vodă”, dar tema (sacrificiului, zidirii unei fiinţe, a unui simbol, pentru a da trăinicie construcţiei) circulă din India până în Vestul Europei, fără a fi dat opere (în versuri) la fel de bogate în detalii şi semnificaţii şi la fel de valoroase artistic; la rândul ei, *Mioriţa* trebuie să fie şi mai veche, mergând probabil până la crescătorii de oi din Neolitic, la strămoşii din Maramureş şi Bucovina şi până la cei din Munţii Pindului.

O altă asemănare general acceptată este statutul de capodoperă – nu-i iau în seamă pe mercenarii antiromânismului şi pe ciracii lor, snobi sau cabotini, triste figuri cu toţii, precum câinele care-şi latră adăpostul (nu este cazul celui mioritic…), care nu puteau, în asaltul lor asupra simbolurilor identitare naţionale, să nu se „împiedice” de cele trei poeme – sau de autorul *Luceafărului, românul absolut,* care, firesc, a ieşit considerabil întărit din campania de denigrare cunoscută. Nu dau detalii, ba chiar fac un apel cât se poate de serios: să nu mai repetăm bazaconiile anti-Eminescu, anti-*Mioriţa*, anti-poporul român (de curând, am văzut că şi meşterul Manole poate fi o ţintă a corectitudinii politice…), să-i imităm pe grecii care au interzis numele celui care voia să ajungă celebru prin incendierea unui templu – e suficient să ignorăm numele şi vorbele „piromanilor culturali” şi uitarea îi va aneantiza.

Sigur, există şi deosebiri între cele trei, repet, *balade definitorii pentru sufletul autohton.* Operele folclorice au viaţa lor, un poem cult are altă „biografie”. Cu menţiunea că Eminescu este atât de intim legat de neamul său, de fiecare dintre noi, că multe dintre versurile sale au devenit „folclorice”, iar el ne este frate mai mare, model şi judecător, conviv şi sfânt, sprijin şi speranţă. (Şi ce trebuinţă am avea de un gazetar precum Eminescu!...)

Trei poeme identitare, *Mioriţa, Balada Meşterului Manole* şi *Luceafărul!*

Un popor care a dat lumii asemenea capodopere *are stea*, este cu adevărat *un popor ales!*

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Înţelegem să se ceară acestea din partea provincialului curios de-a conversa lucruri indiferente cu persoana regelui, curiozitate pe care nu oricine o poate preţui după valoarea ce i-ar da-o curtezanii şi camarila sau eroii de la 11 februarie şi prezidenţii republicii ploieştene, care se răsfaţă azi pe sofalele statului ce împodobesc palatul. Dar nu audienţe particulare, nu satisfacerea vanităţii sau curiozităţii de-a sta faţă în faţă cu Maiestatea Sa i-a făcut pe proprietarii din Moldova să solicite audienţa, ci nevoile lor, păsurile ţării, cărora pururea Domnii vechi ţineau urechea deschisă la primejdia ce ameninţă moşia şi munca lor, la tulburarea vârâtă oficial în raporturile de bună-credinţă ce le au cu muncitorii. Nu în particular au a şopti ceva, ca îmbunătorii fanarioţi, aceste urechelniţe care se furişează în auzul şi farmecă mintea Domnilor, ci pe faţă verde erau să vorbească şi să arate Maiestăţii Sale că sub pretextul de reformă a legii tocmelilor, un consilier al Maiestăţii Sale a răspândit circulare care au înlăturat legi în vigoare şi au provocat patimi rele între muncitori în contra agricultorilor mari.

Nu dar cu persoana privată a regelui şi nu în particular veniseră proprietarii din Moldova ca să se puie la vorbă, ci autorităţii Coroanei se adresau şi aveau dreptul de-a o face, conform art. 28 al Constituţiei... (...)

Dar nişte proprietari ai pământului Moldovei care cer numai respectul legilor, numai buna-credinţă, numai adevăr? Aceştia nu merită nicio băgare de seamă. Ţara aceasta pare a fi a străinilor şi străini nu mai sunt în ea decât românii înşişi. (*Timpul,* 7 februarie 1882)

Scenele de jale de care vorbirăm nu împiedică scandalurile bucureştene de a se produce. Nu putem rezista plăcerii de a comunica cititorilor noştri următoarea întâmplare care face de două zile să râdă cu hohot saloanele capitalei. E vorba de o păruială în regulă între două femei celebre prin luxul lor. Nu vom imprima numele în speranţa că fiecine va ghici despre cine vorbim.

Frumosul Adonis e iubit cu pasiune de Doamna X... al cărei nume sonor poartă bonetul frigian… Însă Adonis are un caracter foarte zburdalnic şi-i place să imite fluturul zburând din floare în floare. Doamna X..., simţind că amantul său o înşeală cu una din prietenele ei cele mai intime, prietenă foarte cunoscută în Bucureşti prin pieptul său de cauciuc şi prin toaletele-i zgomotoase, s-a decis să-i surprindă în flagrant delict. În acest scop, s-a pus la pândă şi a aflat că culpabilii îşi dăduseră întâlnire alaltăieri într-un hotel depărtat din capitală.

La ora indicată, pe când amanţii se pregăteau să-şi dea probe elocvente de amor, doamna X..., ca Nemesis, zeitatea răzbunării, năvăleşte în cameră şi, nici una nici două, apucă de coade pe infidela amică. Vai! coadele erau false şi-i rămân în mâini. Furioasă, vindicativa amantă o apucă de gât spre a o sugruma şi-i zgârie obrazul cu unghiile-i formidabile, cu riscul de a-i scoate ochii. (...) Cu mare greutate servitorii hotelului au putut scoate pe infortunata femeie din ghearele teribilei sale antagoniste.

De două zile, această victimă a amorului n-a apărut pe şosea. Gurile rele afirmă că-i va trebui mai bine de o lună pentru ca figura ei să-şi poată lua aspectul obişnuit.

O, amor, tu ai pierdut Troia! (*Timpul,* 14 martie 1882, semnat *Fantasio*)

Ieri a fost în adevăr aniversarea proclamării regatului. Ea a trecut modestă, în vârful picioarelor, ca şi când ar fi voit să nu scoale din somn pe soră-sa, cestiunea Dunării. Şi românii au lăsat-o să treacă ca şi când n-ar fi fost niciodată, ca şi când nu acum un an ar fi fost perindarea alaiului care se-ncepea cu istoria românilor de la Decebal pân' la cei din urmă Basarabi (…). Parcă ne-ar fi spus imigraţiunea „Treceţi voi înainte, cu Basarabii voştri cu tot, căci aparţineţi trecutului: noi venim în urmă, căci al nostru e viitorul şi… republica. Regişorii Moldovei şi ai Ţării Româneşti? Basarabi şi Muşatini? Ce sunt toţi aceştia pentru noi, ce ne pasă cine au fost sau cum au trăit? Ce ne pasă nouă de sângele vărsat în şiroaie cu care e udată orice palmă a acestui pământ? Moşiile voastre voim s-avem dreptul de-a le cumpăra noi, noii români, românii *Românului*; restul e o lungă poveste care nu ne priveşte întru nimic.

Şi-ntr-adevăr, de ce reamintirea acelei zile să mai fi fost sărbătorită ca-n anul trecut, când aproape toţi simt ce intimă legătură a fost între ea şi cestiunea, până azi pendentă, a Dunării. De pe atunci se zicea încă că pentru noua poreclă a ţării noastre, îndealtmintrelea vechi şi cinstite, unul din generoşii vecini ceruse o compensaţie reală în concesiuni pe valea Dunării şi că strălucirea purpurei fusese destul de ademenitoare pentru o seamă de oameni politici spre a-i îndupleca să facă făgăduinţe de natură a dezbrăca noua regalitate de drepturi suverane, pentru a o îmbrăca în petece de samur. În adevăr se mai editase într-un rând *Arta diplomatică* a marelui om de stat, când pentru *onoarea* de-a încheia o convenţie cu ministrul austriac se sacrificaseră interesele reale, economice ale ţării pe zece ani înainte; a doua ediţie a acelei arte diplomatice apărea *in folio* şi consista în a schimba cu dibăcie suveranitatea pe Dunăre pe-un titlu. N-ar mai rămâne decât să ne proclamăm şi împărăţie, în schimb cu România întreagă, păstrându-ne pentru rezidarea mărimii noastre împărăteşti nemăsuratele întinderi ale Fefeleiului.

Fraza ne omoară pe noi, aparenţele în locul fondului, în locul adevărului. Adevărata regalitate ar consista în onestitate politică, căci onestitatea deprinderilor şi vederilor e caracteristică pentru monarhii întemeiate; pe când şiretlicul, amăgirea maselor cu vorbe, malonestitatea politică sunt atribute ale demagogiei pe de-o parte, ale despotismului pe de alta. Sub monarhia adevărată nu se aruncă în apă două milioane pentru un chei ca al Brăilei; nu are nimenea curajul de-a propune răscumpărarea liniei Cernavodă-Chiuscenge; nu se fac birouri de împământenire în Adunare (…); nu se jefoaie visteria şi publicul cu lefuri ad-hoc, create pentru patrioţi improvizaţi din advocaţi fără pricini şi sabiuţe ignorante în directori de bancă şi drum de fier; nu se cumulează câte zece funcţii pe căciulă. Iacă ceea ce nu se face sub regalitatea adevărată, pentru că nu îngăduie monarhul să se despoaie poporul său fără a i se da în schimb vreo compensaţie materială sau morală din partea cavalerilor de industrie. (…)

Şi de-aceea lucrurile nu pot merge bine, nici pot provoca entuziasmul popular. Surogatul frazei roşii substituit patriotismului adevărat îşi arată pretutindenea arama; pentru popularitate şi menţinere la putere sacrifică interesele vitale şi lipseşte chiar forma cea mai serioasă de guvernământ, cea monarhică, de încrederea pe care cată s-o inspire unei naţiuni. În adevăr, ce suveranitate se poate numi aceea când contele Wolkenstein cutreieră Europa în dragă voie pentru a pune la cale ţărmurii noştri şi apele noastre – *de nobis sine nobis* – şi nu află în drumul lui decât excelenţe neoplatonice à la Pherekydes sau transparente ca nimicnicia, ca autorul vestitelor scuze, ridicate la pătrat? Contele poate în adevăr să urmărească, fără ştirea noastră, realizarea făgăduinţelor făcute în schimbul poreclei regatului. Iluzia serbărilor a trecut de-un an de zile ca efectele unei trecătoare ameţeli; permanentă însă se arată în fundul scenei paguba, se arată cucerirea Dunării pe care puternica vecină o urmăreşte cu stăruinţă. (*Timpul,* 16 martie 1882)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti, **Maria Mona Vâlceanu** – scriitor, Piteşti, **Constantin Voiculescu** – profesor, Curtea de Argeş

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Centura de siguranţă

Horia BĂDESCU

Eminescu nu poartă numele Ioan. Deşi poate că astfel ar fi trebuit să se cheme cel care a botezat cu lumină cuvintele limbii române. Din care a făcut nu doar o sărbătoare a poeziei, ci şi a Fiinţei.

El face parte dintre aceia, foarte puţini, cărora Dumnezeu le-a deschis porţile chaosului pentru a putea să vadă magnificul spectacol al naşterii timpului şi al sfârşitului morţii. Aşa încât, precum toţi marii lirici, este expresia poetică a transcendentului, o idee ontologică, dacă putem spune astfel. Şi, cum scriam cu decenii în urmă, prin profunzime, prin grandoarea viziunii, prin forţa sa expresivă, Eminescu nu este doar ultimul mare poet romantic, ci unul dintre cei mai mari ai liricii universale. El are tragicul sumbru al lui Eschil, sfâşierea lui Hölderlin, blânda disperare a lui Trakl. Poemele lui au ardoarea verbului hugolian, frenezia lunară a lui Novalis sau goticul lui Blake. Şi, în acelaşi timp, tragicul luminos şi sfâşierea dorului românesc, grandioasa viziune a nuntirii cosmice şi împăcata lumire a extincţiei, mântuirea singurătăţii, elemente determinante ale unui anume mod de a fi al românităţii. Eminescu este, prin urmare, şi o idee naţională, adică exemplara manifestare poetică şi culturală a unei specificităţi spirituale, a unui fel de a fi, nici mai bun, nici mai rău decât al altora, dar numai al nostru. O spun corifeii noştri:

Tudor Arghezi: „A vorbi de Eminescu este ca şi cum ai striga într-o peşteră vastă. Nu poate să ajungă vorba până la el fără să-i supere tăcerea. Într-un fel, Eminescu e sfântul preacurat al ghiersului românesc. Din tumultul domestic al vieţii lui s-a ales un crucificat. Fiind foarte român, Eminescu e universal."

Constantin Noica, cel care-l numea *omul deplin al culturii româneşti, arheul limbii şi culturii noastre:* „Căci nu de judecat critic, de către noi, este acum Eminescu, ci de asimilat, într-un fel, ca o conştiinţă de cultură de dindărătul nostru, de la folclor şi până la ştiinţele pozitive, devenind astfel conştiinţa noastră mai bună, sau poate mustrarea de conştiinţă a oricărui intelectual, care-i vede necuprinsul, adică sinteza însăşi."

Petre Ţuţea: „Eminescu, despre care Iorga spunea că-i expresia integrală a naţiunii române, iar Blaga că reprezintă «ideea platonică de român», e românismul absolut şi l-am definit eu «sumă lirică de VOIEVOZI»".

Mircea Eliade: „Neamul nostru românesc şi-a asigurat dreptul la «nemurire» mai ales prin creaţia lui Eminescu. Petrolul şi aurul nostru pot într-o zi seca. Graiul nostru poate creşte şi-aiurea. S-ar putea ca-ntr-o zi nu prea îndepărtată, strategia mondială să sufere anumite modificări, încât poziţia noastră de popor de graniţă să-şi piardă însemnătatea pe care o are de un secol încoace. Toate s-ar putea întâmpla. Un singur lucru nu se poate întâmpla – dispariţia poemelor lui Eminescu. Şi cât timp va exista în lume un singur exemplar din poeziile lui Eminescu, identitatea neamului nostru este salvată. Un neam supravieţuieşte mai ales prin creaţiile geniilor sale."

Indirect Eliade răspundea întrebării lui Cioran: „Oare ce-am face noi dacă nu l-am fi avut pe Eminescu, ... acel pe care şi un BUDHA ar putea fi gelos?"

Nicolae Steinhardt: „Cu ce drept îl iubesc pe Eminescu? Fără niciun drept. Prin declaraţie unilaterală de voinţă, pentru că oricine are dreptul să iubească, oricât de nevolnic şi neîndreptăţit este. Pentru că, după cum spun englezii, o pisică poate privi un rege. Tot astfel, fără nicio justificare, iubesc în mod arbitrar şi total poporul

român şi *fenomenul românesc.* Şi apoi Eminescu, prin fermitatea şi curăţia caracterului, îmi este sprijin de nădejde în credinţa că poporului român îi este menit a se împărtăşi în cultură şi viaţa spirituală de o soartă cu mult deasupra mediocrităţii, acea binecuvântată soartă în care au crezut Hasdeu, Pârvan, Blaga, Mircea Eliade, Constantin Noica."

O spun, deopotrivă, voci majore ale culturii universale:

Ce poate fi mai semnificativ decât ceea ce scria Rosa del Conte în *Eminescu sau despre absolut:* „Pentru mine, Eminescu a fost şi este un *kavi* (poet-înţelept) indian, un gânditor care priveşte viaţa prin prisma filosofiei. Dar Eminescu e poetul României. Momentul Eminescu simbolizează întreaga spiritualitate românească!"

În 1930, Silvia Pankhurst, primul editor englez al lui Eminescu, avea să spună: „Opera lui Eminescu aparţine tuturor timpurilor. Fiecare linie a versurilor este un giuvaier. Clasificat printre pesimiştii timpului său, Eminescu face parte totuşi dintre marii optimişti. Doreşte ridicarea omului şi crede-n ea. Noi îl salutăm ca pe un filosof al timpului său, rămas astăzi printre cei moderni îndrăgostit de poporul său, cel mai de seamă interpret al său, un mare cetăţean al omenirii."

Şi nu se înminuna de această traducere şi această poezie George Bernard Shaw?: „Am citit *Împărat şi proletar, Strigoii* şi toate celelalte. Dacă aş fi unul dintre editorii aceia tineri cu tipografie, care dezgroapă cărţi vechi şi fac ediţii pentru bibliofili, m-aş repezi de îndată la această carte uluitoare. Traducerea şi ea m-a sedus. Să-mi spui, dragă editorule, dacă ai avut noroc cu MOLDOVEANUL care a scos din mormânt acest al XVIII-XIX-lea *fin de siècle.*"

În 1964, preacunoscutul poet francez Alain Bosquet afirma: „Eminescu este tinereţea şi entuziasmul unui veac, este totodată freamătul lui tragic. Este, mai presus de toate, dovada magistrală că geniul conferă o atroce responsabilitate. Trebuie să-l admirăm aşa cum admirăm focul!"

Iar conaţionalul său Alain Guillermou, cel mai important exeget al Poetului în spaţiul francez, ne spunea precum Noica: „Poezia lui Eminescu este în acelaşi timp sinteza a ceea ce am putea numi spiritualitatea românească".

Poate că tocmai această specificitate spirituală face din Eminescu o paradigmă dacă nu nedorită, cel puţin incomodă şi atacabilă într-o lume a globalizării, uniformizării şi clonării mediocraţiei culturale, înverşunată în a şterge orice însemn identitar. Lume în care, universal fiind, Eminescu nu încetează a fi român sau, altfel spus, a fi expresia românească a universalităţii.

Dar nimeni, niciunul dintre marii oameni de cultură ai României, în afara nefericitului Macedonski, n-a îndrăznit să ridice piatra împotriva acestui „sfânt al ghiersului românesc", cum îl numea Arghezi, împotriva acestui crucificat al suferinţei şi credinţei în destinul neamului său. Au făcut-o însă zoilii care l-au certat şi i-au dat lecţii, i-au întinat făptura, i-au murdărit sufletul şi i-au scuipat obrazul. I-au spus că „n-a fost vre-un lucru mare", că iubirea de ai săi nu e *politiquement* corectă, că nu se mai poartă la vremuri nouă, că e xeno şi anti, că portretul lui de o frumuseţe hiperionică e amăgire, când de fapt nu era decât un individ scund, gras, nebărbierit şi slinos, că, ce mai!, una peste alta, e scheletul din dulap care-ar trebui îngropat odată pentru totdeauna.

Câtă dreptate au avut, fără să ştie şi fără să-şi închipuie zoilii (o vocală lipseşte pentru ca să fie aflaţi pe numele lor adevărat: zoailii)! Da, Eminescu este scheletul, structura de rezistenţă pe care se aşază carnea, sângele şi sufletul naţiunii, genomul spiritual după care se structurează fiinţa nevăzută a neamului şi a limbii! Da, dulapul, spaţiul acela care-l ocroteşte împotriva defăimătorilor, e sufletul nostru, a celor ce ne recunoaştem de-o fiinţă cu dânsul! Acolo este El îngropat de la începutul începutului şi pentru totdeauna. El este centura noastră de siguranţă împotriva accidentelor unei Istorii căreia ne lăsăm pradă cu sinucigaşă inconştienţă şi nepăsare. Fiindcă, vorba lui Mircea Eliade, „cât timp va exista în lume un singur exemplar din poeziile lui Eminescu, identitatea neamului nostru este salvată".

Limba de lemn şi distrugerea morală

Dan ANGHELESCU

Limba de lemn, instrument de parazitare a conştiinţelor şi disipare a politicului

„Oriunde a domnit, totalitarismul a început prin a distruge însăşi esenţa omului." (Hannah Arendt, *Originile totalitarismului,* Humanitas, 2006, p. 9) Impus României prin forţa armatelor de ocupaţie, totalitarismul marxist-leninist nu putea – şi nici nu intenţiona – să revoluţioneze ceva. Cu atât mai puţin în cultură şi artă sau în literatură. *Obiectivele* sale fuseseră – încă de la început – circumscrise către cu totul alte zone de interes, căci, „gnoza marxistă, convertită în religie de stat, urmărea exercitarea unui control total". (Vladimir Tismăneanu, postfaţă la Ernest Gellner, *Condiţiile libertăţii – Societatea civilă şi duşmanii ei,* Polirom, 1998) Similar cu tot ceea ce avea să se petreacă şi în celelalte regimuri comuniste totalitare, comunismul românesc iniţia, încă de la începutul instaurării lui, o brutală şi aberantă acţiune de distrugere sistematică a culturii, de întunecare definitivă a istoriei, miturilor, artei, a credinţelor şi în general a întregii spiritualităţi, adică a acelor elemente constitutive şi determinante care, *numai ele* (!), despart civilizaţia de barbarie. Dar nici agresivitatea şi nici aroganţa specifică celor ce se pretindeau *unici purtători ai progresului,* nici teroarea sălbatică (declanşată încă din primii ani de după transformarea regatului României în republică populară), nu reuşeau să atenueze endemica spaimă a dictaturii faţă de *inexprimabilul şi ireprezentabilul* adăpostit în enigmatica fiinţă umană şi faţă de acel misterios „ceva", care continua să subziste în eminenţa faptelor spiritului. Altfel spus, este vorba de spaima pe care o creează acel inalienabil al libertăţii din care îşi trag rarisimele esenţe cultura şi arta. Iată de ce eliminarea socială – urmată imediat şi de aceea fizică – a elitelor intelectuale le va fi părut insuficientă. Şi, drept urmare, acerba luptă de clasă avea să inunde întregul corp al societăţii româneşti, inoculând paralizantele toxine ale ideologiei marxist-leniniste.

Marxismul – concluzionase la vremea lui Karl Popper – se exprimă în concordanţă deplină cu teza ce-l fundamentează: *capitalismul nu poate fi reformat, ci doar distrus!* Respectiva teză arată că, dintotdeauna, el a fost lipsit de orice componentă constructivă. Într-adevăr, potenţialul său distructiv avea să depăşească şi cele mai catastrofice previziuni! Pe temeiurile pretinsului concept al claselor antagonice, în relaţiile interumane este impusă vigilenţa (orwellian pânditoare) a gândirii şi atitudinii revoluţionare; adică delaţiunile, violenţa şi ura viscerală.

→

Homo sapiens

Prin urmare, aşa-zisul „discurs revoluţionar" nu va fi altceva decât o penibilă colecţie de invective grosiere şi exprimări înveninate, îndemnând la violenţă şi ură, la *demascare*, la *înfierări* şi la o insaţiabilă obsesie a *stârpirii duşmanilor poporului.* De unde şi sentimentul de coşmar şi nebunie ce va cuprinde nu numai societatea, ci şi întregul partid, pentru că, până la urmă, nimeni nu avea cum să ajungă la înţelegerea inexistentelor raţiuni pe care se încerca o întemeiere a acţiunilor „imensei maşini de zdrobit şi ucis". (Alain Besançon, *Nenorocirea secolului,* Ed. Humanitas, 2007, p. 30)

Neostoita agitaţie şi „vigilenţă revoluţionară" vor tulbura şi vor distruge cultura, artele, ştiinţa, învăţământul. „Toxicitatea" discursului bolşevic depăşea toate limitele suportabilului, instaurând o generalizată stare de suspiciuni paranoide, de necurmată violenţă, instaurând un limbaj de confruntare perpetuă, cuvintele de ordine fiind: *strategie, tactică, luptă, fronturi, bătălii, atacuri, pacea ca obiect al unei lupte* (!?) – *luptăm pentru pace! – cultură duşmană* (!?), *idei duşmănoase, putrefacţia poeziei, poezia putrefacţiei,* toate ilustrând, cât se poate de limpede, esenţa distructivă a marxism-leninismului. Astfel avea să prindă contur – din ce în ce mai ferm – *una dintre cele mai importante şi mai monstruoase instituţii ale totalitarismului: limba de lemn.*

Considerată din perspectiva potenţialităţilor amintite mai sus, devenea evident că avem de-a face cu un *logocid* (Sorin Antohi), cu un produs perfect „elaborat" al totalitarismului de tip bolşevic. Vorbim prin urmare despre o *armă difuză,* creată în scopul *parazitării* şi paralizării conştiinţelor cu morbul antiuman al urii, terorii şi crimei. Este instrumentul prin care se va reuşi disiparea totală a politicului din viaţa a milioane de oameni. Prin urmare, ar fi simplist – şi profund eronat – să o tratăm ca pe un fenomen de *stilistică* ori ca *deviaţie*(!?) *stilistică!* S-ar eluda tocmai toxicitatea ca esenţă a naturii ei. Şi apoi – are dreptate Françoise Thom – ar fi „aproape comic să se vorbească de stil în legătură cu limba de lemn". Dacă despre stil s-a putut vorbi ca despre o marcă, o *amprentă* personală a individualităţii fiecăruia în unicitatea sa, deci a *Omului* asupra limbii, atunci putem să spunem că discursul comunist s-a constituit ca *un non-stil,* pentru că el reprezintă *Inumanul* negator şi distrugător al *Fiinţei.* Nicio lucrare, niciun articol redactat în limba de lemn nu îşi trădează prin ceva persoana autorului, cu excepţia poate a scrierilor, de altfel destul de chinuite şi incolore, ale unor Lenin, sau Lev Troţki (alias Leiba Davidovici Bronştein), care şi-au cucerit o jalnică notorietate în ale scrisului. Cât despre Stalin şi cei care i-au urmat, se ştie că o întreagă armată de redactori aveau să-i vegheze şi să-i lustruiască fiecare text, contribuind fiecare la elaborarea insipidă a stilului limbii de lemn. „Se instaurează o manieră de a scrie cu adevărat colectivă, oricare ar fi subiectul tratat." (Françoise Thom, *Limba de lemn,* Humanitas, 2005, p. 65) Percepută doar ca o „afacere de stil", limba de lemn n-ar fi decât un fenomen neinteresant – şi chiar total inutil –, atâta vreme cât nu vom distinge în el un element deosebit de semnificativ pentru analiza unui anume sistem politic (v. Sorin Antohi, Studiu introductiv la vol. *Limba de lemn* de Françoise Thom).

Limba de lemn – vehicul ideologic în tentativa de legitimare a comunismului

Potrivit lui Alain Besançon, ideologia sovietică apărea ca „un animal necunoscut, care n-a fost niciodată clasat sau descris, care a stupefiat secolul nostru, aşa cum aztecii au putut fi stupefiaţi de calul conchistadorului". (Alain Besançon, *Originile intelectuale ale leninismului*, Humanitas, p. 9)

„Ideologia viza legitimarea autorităţii ordinii şi a puterii [...], în sensul de stabilire a unui raport ierarhic între guvernanţi şi guvernaţi." (Paul Ricoeur, *Memoria, Istoria, Uitarea*, Amarcord, Timişoara, p. 105) Din acest punct de vedere, devin edificatoare acele consideraţii, aparţinând lui Max Weber, cu referire la noţiunile de ordine (*Ordnung*) şi dominaţie (*Herrschaft*). Prin ele se face vizibil faptul că *ideologia survine tocmai în breşa dintre pretenţiile de legitimitate ale unui sistem autoritar şi răspunsul concretizat în încrederea reală ce i se acordă.* (Apud Paul Ricoeur, *op. cit.*, p. 106) În acest sens, vor fi mobilizate şi sistemele simbolice şi, în principal, expresia concentrată a retoricii lor, altfel spus, limba de lemn, ca inginerie destinată şi capabilă să inducă alienarea. Prin ea – şi prin componentele al căror vehicul se vădeşte a fi – deci prin ideologie şi teroare (depăşind orice raţionalitate), *prin manipulare concertată a memoriei şi a uitării,* deţinătorii puterii (*Ibidem,* p. 102) dobândesc atât instrumentul perfect, cât şi strategiile adecvate unor asemenea „înfăptuiri". În acest moment se impune să ne aplecăm şi mai profund asupra fenomenului *ideologie.* Ca atare, revenim la Alain Besançon, cel care atenţiona că: „În *Scrisoare către conducătorii Uniunii Sovietice,* Soljeniţîn revine, aproape în fiecare pagină, asupra unei noţiuni care nu este clară, dar care este inevitabilă şi de care se loveşte fără voia lui: ideologia. Ea ocupă, atât ca noţiune, cât şi ca realitate, locul central. Cu un spirit de decizie pe care nu-l aveau înaintaşii săi, nici chiar Zamiatin sau Orwell, el ţine cu fermitate la această intuiţie: că esenţa regimului sovietic, invariabilă după 7 noiembrie 1917, nu este etatizarea mijloacelor de producţie, nici birocraţia, nici noua clasă, nici chiar

partidul, nici – în general – o structură economică şi socială, nici o structură politică, ci o credinţă de un anume tip, ideologia, care, la ora actuală, nu mai este fără îndoială chiar o credinţă, ci, pentru a vorbi în termenii în mod intenţionat cei mai vagi, o formaţiune mentală. Aceasta este instalată de el în centrul strategic al lumii comuniste." (Besançon, *op. cit.*, pp. 5, 6) Dezvoltând ideea şi într-o notă de subsol, Besançon sublinia şi faptul că, după luarea puterii, ideologia înceta să mai fie o credinţă şi că ea de altfel nici nu era eficientă decât *cu condiţia de a nu fi crezută, „ea fiind o credinţă în care nu se crede"!...* Şi, din nou, îl citează pe Soljeniţîn, care mărturisea: „Doar constrânşi şi forţaţi ne prefacem (a crede)". De unde implacabil se impunea şi concluzia: „Simularea credinţei este distructivă pentru spirit şi astfel se împlineşte un obiectiv al ideologiei." (*Ibidem,* p. 6)

Alain Besançon se arată, în continuare, preocupat să răspundă obsesivelor întrebări cu privire la ce este ideologia: „Este marxism-leninismul, aşa cum este el predat copiilor, studenţilor, cadrelor, întregii lumi. Cenzura şi poliţia veghează ca nimic să nu intre public în contradicţie cu ea. Ideologia se confundă cu totalitatea cărţilor de filosofie, istorie, economie. Ea controlează, indirect, totalitatea literaturii şi artelor frumoase. Are dreptul să supravegheze totalitatea celorlalte ştiinţe sociale sau naturale, ale căror rezultate nu vor trebui niciodată să o falsifice. Îşi pune pecetea asupra limbajului cotidian. Ea informează corpul social şi, invers, corpul social nu există, de drept, decât pentru a-şi primi forma de la ideologie şi a-i servi de corp." (*Ibidem,* p. 8)

Nu este deloc o „forţare" a termenului atunci când se utilizează aici cuvântul „credinţă". La vremea respectivă îşi făceau apariţia şi alte sintagme stranii: *doctrină fără Dumnezeu, partid biserică,* ideologie ca dogmă, ca scolastică, pentru că nu admitea abateri şi nu permitea adepţilor nicio rezervă. „Partidul" era cel care-i obliga pe „credincioşi" să nege fapte incontestabile şi, în consecinţă, să *forţeze* procustian *bogăţia nesfârşită a societăţilor omeneşti să încapă în câteva biete cadre conceptuale...* Limba de lemn se va vădi prin urmare, încă de la început, cu o *componentă liturgică,* unde fiecare formulă conţine o formă implicită de adeziune a locutorului la sistem, totodată somându-şi interlocutorii să adere la rându-le. (Besançon, *Nenorocirea secolului,* p. 37)

Menţinerea conformităţii lingvistice devenea implicit un test al credinţei supuşilor şi, prin contrast, orice heteroglosie echivala cu un semn de rebeliune. Evident, intrăm pe un teritoriu care, inevitabil, duce gândul către absurd; chiar către teatrul absurd.

În acest mod se producea o totală „evacuare" a politicului, reconfirmând pe deplin afirmaţia lui Alain Finkielkraut (din convorbirile cu Mario Vargas Llosa), cum că în totalitarism „nu mai există politică, nu mai există decât recitare!" (Apud Monica Lovinescu, *Unde scurte* VI, Humanitas, p. 83)

„Profetismul" şi veritabila „scolastică" pe care a profesat-o comunismul insinuează toate caracteristicile unor manifestări similare celor religioase. Sesizându-le astfel, Raymond Aron întrezărea îndreptăţirea considerării lor ca „virtuţi teologale", punând în lumină o veritabilă *psihologie de sectă şi aspira să asigure totala transfigurare a partidului în Mesia.* (Raymond Aron, *Opiul intelectualilor,* Curtea veche, pp. 301-305) Dialectica îi permitea să armonizeze orice aspect al realităţii cu o doctrină care, cum s-a văzut, se pliază uşor în toate sensurile. (De aici încolo am putea spune că deja situaţiile intrau şi în zona umorului involuntar. Dar şi cu o subliniere esenţială: „umorul" în cazul acesta nu a mai însemnat, ca de obicei, bucurie, ci, mai degrabă, se suprapunea cunoscutei formule aparţinând lui Marcel Duchamp: *l'humour c'est politesse du désesopir.* Şi, într-adevăr, disperarea unor întregi generaţii nu a lipsit niciodată la apel.)

Homo sovieticus, mutaţie ireversibilă a speciei?

Printr-un roman, astăzi foarte celebru, *Nineteen Eighty-Four*, căruia i se alătură două, la fel de celebre, eseuri (*Politics and the English Language* şi *The Principles of Newspeak*), Orwell declanşase la un moment dat o radicală diatribă la adresa oricăror tipuri de discursuri politice, acuzându-le de grava degradare (urâţire) a limbii şi a gândirii, singura menire a acestora, în viziunea lui, fiind aceea *de a face minciunile să sune verosimil şi crima respectabilă.* Din roman – stabilindu-se o legătură directă între realitatea care (potrivit personajului O'Brien) *există numai în conştiinţa oamenilor* şi limbaj – rezultă că, dacă *Partidul* controlează limbajul, controlând implicit conştiinţa, în consecinţă, el *capătă o putere de a crea orice fel de realitate.*

Într-adevăr, totalitarismul comunist (ca şi cel nazist sau fascist) va excela nu numai în tentativa de a „crea" o altă realitate, ci şi în aceea de a remodela(!?) natura umană către aşa-zisul *om nou.* Şi asta prin deosebit de violenta pedagogie concentraţionară, în care individul este controlat/determinat/prăbuşit (prin educaţie, propagandă, represiune, cenzură şi teroare), în bolgiile unei condiţii infra-umane.

Iată de ce *limba de lemn* poate fi catalogată drept cel mai monstruos instrument de distrugere interioară, în primul rând fiind vorba despre o *distrugere morală.* Ea instaurează o sferă aparent invizibilă de „acţiune concertată", orientată complementar şi simetric cu distrugerea fizică a unor mase întregi de oameni. Bolşevismul a practicat ucideri aşa-zis „discrete", decimări, deportări de popoare întregi – tătari, nemţi, ceceni –, distrugerea unor segmente de populaţie civilă (milioane de ţărani). Sunt amintite deportările, care au atins o rată de mortalitate de 100%, cazuri în care murea toată lumea – deţinuţii, paznicii şi câinii. (Alain Besançon, *Nenorocirea*..., p. 26)

Cu mult mai *discrete,* mai greu de reperat sunt însă ravagiile produse de comunism prin premeditata *distrugere a minţilor şi a sufletelor.* Pretinzând că milita pentru întronarea *egalităţii şi dreptăţii sociale* – totalitarismul (marxist-leninisto-stalinist) a distrus premeditat legăturile şi comunicarea între oameni, inoculând o stare de abulie, de pasivitate, de paralizie a gândului, a acţiunii şi iniţiativei, generând incapacitatea de a munci. Lapidar, Vladimir Bucovschi exprima într-o formulă semnificativă această stare de lucruri: „În acel regat al somnolenţei, care constituie, acolo, universul muncii, meseria pe care o faci nu este decât subiect de glume. Nimeni nu se ia în serios. Dacă ei se prefac că ne plătesc, să ne prefacem şi noi că muncim." (Vladimir Bukovski, *Această sfâşietoare durere a libertăţii,* Humanitas, p. 122) Întrezărim astfel sensul întunecat, chiar sinistru al afirmaţiei lui Zinoviev despre: *Homo sovieticus – ca mutaţie ireversibilă a speciei.*

Analiza fenomenului numit *limba de lemn* arată că fascismul, nazismul de tip hitlerist, ca şi comunismul marxist-leninist (Pierre Chaunu le întrezăreşte ca pe nişte *gemeni heterozigoţi)* au numeroase trăsături comune. Deopotrivă animate de un ateism fundamental, ele se inspiră din ideologia modernă a imanenţei. Prin urmare, vor promova ateismul, chiar şi atunci când nu vor fi preocupate să nege existenţa lui Dumnezeu, însă – în mod constant – concepţia lor asupra lumii refuză orice referire la un transcendent. (Raymond Aron, *Opiul*..., p. 302)

→

Homo sapiens

La plivit, în... lanul de cuvinte (II)

Mihaela MALEA STROE

Pe internet găsim vrute şi nevrute, informaţii corecte, utile, dar şi duium de sminteli. Uneori râzi cu lacrimi de isprăvile lui Google, alteori ţi se face negru în faţa ochilor, de indignare, ştiind că navigaţia în spaţiul virtual fără busola discernământului poate face victime, poate isca în mintea navigatorului credul, nepregătit, abisuri de beznă.

Tocmai când speram că doar persoane fizice, cu CNP, se pot deda la semănat buruieni în lanul limbii române, mi-a ieşit în cale un articol: „Cornel în timpul sarcinii – beneficiile şi răul". Incitant titlu, nu?! Urmau, lăsând impresia de organizare riguroasă a unui text demn de încredere, patru puncte: „1 – Proprietăţi utile ale boabelor de cornel în timpul sarcinii, 2 – Contraindicaţii privind utilizarea lemnului de câine, 3 – Cum să mănânci dogwood fructe de pădure, 4 – Video: avantajele câinelui în nutriţia clinică".

Boabe de cornel? Lemn de câine? Nutriţia clinică şi avantajele câinelui? Ce să fie asta?! Toată literatura absurdului concentrată şi (re)structurată în câteva rânduri postmoderne?!

Aş, organizarea riguroasă nu este decât vopseaua de pe gardul în spatele căruia pândeşte... leopardul virtual gata să sfâşie carnea, să sfărâme oasele şi să lipăie hulpav măduva limbii române.

Şi nu, nu-i vorba nici de vreo capodoperă silhuie, neodadaistă, a fanteziei umane intrate în sevraj. Sunt mostre din „performanţele" serviciului *gugăl transleit,* un nou şi foarte puternic aliat al clanului stricătorilor de limbă.

***Cornel* din titlul articolului** nu este, cum am fi tentaţi să credem, o persoană cu nume propriu, ci traducerea „gugălită" pentru coarne – fructele cornului. Cum, pesemne, cornul e *dogwood* în engleză, de acolo ne-am pricopsit cu „lemnul de câine" şi cu „avantajele câinelui", de la punctele 2 şi 4. Povestea nu se termină aici. Articolul (https://htgetrid.com/ro/kizil-vo-vremya-beremennosti-polza-i-vred/) excelează în oferte similare: „Boabele au o [...] pastă suculentă dulce sau acru, în interiorul căreia există o piatră.", „Ce este fructele de valoare pentru femeile aflate în poziţie?", „dog dog poate fi comparat cu dogrose", „Cornelurile pot fi dulci sau acri, şi chiar uşor de tartă [...]. Puneţi nişte boabe pe noptieră. Mănâncă doga fără a ieşi din pat", „să mâncaţi dogine", „cornel este inclus în dieta persoanelor slab şi bolnav [...]. Dacă aţi suferit de o boală [...], mâncaţi cel puţin 5-6 câine de zi cu zi" etc. O să ignorăm îndemnul din articol. N-o să mâncăm „5-6 câine de zi cu zi", bunii noştri prieteni patrupezi pot sta fără grijă în această privinţă: nu-i introducem în niciun fel de meniu!

Corolarul traducerii din obscurul laborator *gugăl transleit* apare, însă, în alt paragraf: „Din răceală. Acidul ascorbic în cârnaţi este mai mult decât în lămâie". Bâjbâind ca orbetele prin hăul tolbei virtuale de cuvinte în căutarea unui echivalent în română, traducătorul recurge la o triplă, senzaţională încrucişare lexicală. Combină *fructele cornului* cu *dogwood* şi cu *hotdog,* obţinând un soi mirobolant de fructe de pădure: *cârnaţi* cu mare concentraţie de vitamina C. Performantă rău, ingineria genetică a traducerii! Cum să facă faţă unei asemenea concurenţe bieţii cârnăciori „fripţi, lungi, aioşi" împletiţi în gardurile raiului epopeic imaginat odinioară de Ion Budai-Deleanu?

Din nefericire, „Cornel în timpul sarcinii" nu reprezintă un caz izolat ori un accident. Are în vecinătatea lui internetistică sumedenie de articole sfătoase puse la dispoziţia noastră (nu se ştie de către cine) cu aceleaşi bune intenţii care, zice o vorbă, pavează drumul către iad. Un iad... pentru limba română.

Astfel, se dau sfaturi bune mamelor care-şi alăptează pruncii: „Este posibil să maioneze când alăptaţi?" (https://htgetrid. com/ro/mozhno-li-majonez-pri-grudnom-vskarmlivanii/). Autorul anonim presupune că alăptarea durează doi ani, timp în care maioneza (cea din comerţ, cu aditivi) trebuie evitată, întrucât: „Nutriţioniştii nu recomandă adulţilor să folosească maioneză, iar mamele care alăptează sunt interzise, deoarece acest produs este mortal pentru copil. Un adult poate scăpa de o încălcare a sistemului digestiv, mai ales după ce a consumat arsuri la stomac."

Cum, pe durata alăptării, mămicilor le este „dificil să se abţină de la maioneză, pentru că atât de multe reţete cu utilizarea sa", articolul le îmbărbătează: „Nu disperaţi, puteţi oricând să o înlocuiţi cu casă". Înlocuirea maionezei (din comerţ) „cu casă" are un dezavantaj – pierde termenul de garanţie: „fără conservanţi, luna de ou şi oţet va dispărea".

După un timp, puiul de om va putea consuma şi el maioneză, totuşi „este mai bine să introduceţi treptat în grădină dieta, deoarece bebeluşul poate avea o intoleranţă individuală la o anumită componentă". Făcând abstracţie de dieta introdusă „în grădină", enunţul are logică, dar continuarea lui ia, brusc, o întorsătură sinistră: „Dacă după câteva trucuri de maioneză mama, bebeluşul tău va fi bine, atunci poţi să îl introduci în siguranţă în dieta zilnică." Pare scenariul unui film de groază: mama-canibal care introduce bebeluşul în dieta zilnică este mai înspăimântătoare şi mai rea decât cotoroanţa din *Hansel şi Gretel.* Aferim, *gugăl transleit!*

Alt titlu din zona crepusculară *gugăl:* „Poate *marshmallow* atunci când alăptează?" (https:// htgetrid. com/ro/mozhno-li-zefir-pri-grudnom-vskarmlivanii/). Să-l ajutăm pe *gugăl* (era să zic „pe Gâgă"), traducând cuvântul pe care îl crede intraductibil: *marshmallow,* adică *bezea*. Atipică, ce-i drept, făcută dintr-un fel de spumă de zahăr, dar bezea. Iată ce reţete de bezele ni se oferă: „Pectina poate fi de asemenea folosită ca fibră solubilă, în marshmallow prezenţa sa este vizibilă datorită unei uşoare sourness. Adăugarea de agar-agar, la rândul său, face ca marshmallow destul de dens." E ceva neclar aici?! Poate ne lămurim dacă citim mai departe: „Proteine puţin biciuite se adaugă treptat la cartofi piure, bătând masa." Tot neclar?! Să nu intrăm în panică şi să nu abandonăm încă încercarea de a pricepe: „Pentru a forma o marshmallow, este mai convenabil să o faceţi cu o seringă de patiserie. Răspândiţi-vă pe o tavă. Într-o zi, când desertul este îngroşat şi gata, puteţi începe degustarea." În fine, după ce bezeaua cu *proteine biciuite* e preparată, aflăm şi că: „Medicii au dreptul să mănânce marshmallows în timpul alăptării, deoarece acest produs dulce se încadrează în categoria deserturilor uşoare [...]. Prin urmare, pentru a obţine iubitorii de greutate în plus de marshmallow nu ameninţă, cu excepţia cazului, bineînţeles, să respecte măsura." Acum e foarte clar: expresia *traduttore, traditore* îşi găseşte, în versiunile năucitoare ale traducătorului virtual, confirmarea supremă.

→

Ambele vor „fabrica" o nouă limbă, în care cuvintele capătă un sens diferit de sensul obişnuit. „Dicţia, vocabularul special îi conferă acesteia valoarea unei limbi liturgice, care insinuează (totuşi) o anume transcendenţă. Dar ea se referă la un mod de semnalare a omnipotenţei partidului. Folosirea ei de către mase devine o marcă a supunerii şi servituţii acestora. Cuvintele „semnalizează" ameninţări şi totodată alegorii ale puterii. Ne aflăm în afara umanului, în faţa unei transcendenţe negative – dar în fapt – a demonicului!" (Alain Besançon, *op. cit.*, p. 59)

Între „atelierele alchimice" ale ambelor totalitarisme (ideologiile, teroarea, uitarea, distrugerea memoriei, a reperelor intelectuale şi morale) nu au existat diferenţieri. În Germania nazistă s-a vorbit despre o *purificare a limbii* (*Sprachreinigung*), aceasta fiind considerată şi ca un mediu *metafizic (şi chiar erotic)* al conştiinţei etnice. În ambele cazuri s-a practicat o *mutaţie planificată*, o amplă *manipulare* a întregului sistem lingvistic (*Sprachlenkung*). (George-Arthur Goldschmidt, *La langue allemand sur le nazisme,* Paris, Seuil, p. 65)

Discursul nazist al lui Goebbels nu lăsa loc de îndoială: „Noi nu vorbim pentru a spune ceva, ci pentru a obţine un anumit efect". Ceea ce, întâi de toate, trebuia suspendat era faptul de a gândi. Cunoscutul slogan nazist (ulterior utilizat în comunismul din RDG, deci, evident, şi în întregul lagăr al socialismului), lămureşte deplin raţiunile care au stat la baza acestei mutaţii planificate şi înfăptuite cu diabolică perseverenţă: *Wer denkt, zweifelt schon!* (*Cine gândeşte, se îndoieşte deja!*). (Apud Françoise Thom, *op. cit.*, p. 77)

Limbajul nu mai servea în comunicare, ci la acoperirea şi mascarea fracturii dintre sistem şi realitate. Primea sarcina „magică" să plieze realitatea pe viziunea dictată de ideologie. Cu alte cuvinte, pe o „viziune" (unică şi falsificată) sub presiunea căreia întregul câmp al inteligibilului şi percepţiei se destructura până la ultima limită. Hipnotica forţă a limbii de lemn era destinată să exercite neîntrerupte presiuni asupra mentalului. Mecanismul ei este simplu. Când Stalin proclamă *Constituţia cea mai democratică din lume* şi vorbeşte despre democraţia sovietică, pretinzând că este adevărata democraţie, „el nu încearcă să convingă, ci să intimideze prin fals, un fals atât de enorm, atât de copleşitor, încât îşi trage forţa sa uluitoare din insolenţa neverosimilă cu care este impus." (Alain Besançon, *Originile…,* p. 357)

Iată din ce motive – înţelegând în profunzime toate acestea – Soljeniţîn nu a pierdut niciodată ocazia de a incrimina ideologia: „Această minciună generală, impusă, obligatorie, este responsabilă de tot acest sânge vărsat, de sângele a şaizeci şi şase de milioane de oameni." (A. Soljeniţîn, *Lettre aux dirigeants de l'Union Sovietique,* Seuil, Paris, 1974, p. 39)

Limba de lemn a însemnat şi faptul că întreaga populaţie a fost supusă la o pedagogie a absurdului, mutilantă, înnebunitoare, contrazicând realitatea dată prin simţuri şi prin înţelegere, *supuşii* fiind obligaţi să psalmodieze la infinit, sute de ore, preceptele ideologice, astfel confirmându-se adevărul afirmaţiei lui Alain Besançon (*Op. cit.*, p. 37): „nu poţi rămâne inteligent sub imperiul ideologiei".

Comunismul nu a căpătat nicăieri, niciunde, niciodată o aparenţă de realitate. El a fost mereu doar o promisiune enormă. Singura realitate pe care a produs-o sunt crimele: cele 100 de milioane de victime.

Dacă, în privinţa nazismului, în USA şi în Marea Britanie au apărut cursuri obligatorii în curricula de liceu, în ceea ce priveşte comunismul se profilează cultivarea voită a unei amnezii şi a unui consens monstruos prin acceptarea a ceea ce reprezintă inacceptabilul. Prin urmare, un *Proces al comunismului* n-a existat şi nu sunt semne că ar fi posibil într-un viitor apropiat. Limba de lemn continuă să ne traverseze gândirea, să ne-o anuleze, s-o golească de sens, să anihileze umanitatea din noi. Prăbuşirea comunismului nu a rezolvat problema pericolului totalitar şi înţelegerea noastră asupra celor petrecute rămâne întrucâtva pustiită. Poate lucrurile ar deveni mai limpezi dacă – rememorând rostirile lui Soljeniţîn – am regândi în noi înşine simptomatologia descrisă de el: „Vai de acea naţiune în care propăşirea literaturii e întreruptă prin forţă. Memoria naţională e sugrumată. Acea naţiune nu mai ştie nici ea ce este cu adevărat. Îşi pierde unitatea spirituală şi, cu toate că în aparenţă îşi păstrează aceeaşi limbă, fiii ei încetează să se înţeleagă. Generaţii amuţite îmbătrânesc, mor fără să-şi fi povestit istoria nici pentru ele însele, nici pentru cele ce vor urma. /…/ E o calamitate pentru întreaga naţiune, o primejdie pentru întreaga naţiune. Uneori, e chiar o nenorocire pentru toată omenirea. De pildă, atunci când, din cauza acestei tăceri, toată istoria încetează să fie înţeleasă." (A. Soljeniţîn, *Lettre...*, p. 41)

Nu cumva toate acestea ne sunt chiar foarte cunoscute?

Satul etern, la Lucian Blaga

Marian NENCESCU

În august 1959, după mărturia fiicei filosofului, Dorli Blaga-Bugnariu, Lucian Blaga considera sistemul său filosofic încheiat (Eugeniu Nistor, *Lucian Blaga - biografie şi destin,* Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2019)şi dispunea, printr-un aşa-zis „testament editorial", ca urmaşii lui să editeze opera sa filosofică, compusă din 12 lucrări, în patru trilogii (*Trilogia cunoaşterii, Trilogia culturii, Trilogia valorilor* şi, respectiv, *Trilogia cosmologică*). Interesant rămâne faptul că trei dintre lucrări, aflate în arhiva personală a lui Blaga, nu văzuseră lumina tiparului. Două erau cursuri dactilografiate (*Despre conştiinţa filosofică* şi *Aspecte antropologice*), iar a treia carte era încă în manuscris. „Baza editărilor s-o formeze trilogiile şi volumele tipărite, litografiate sau manuscrise", adăuga Blaga, completând: „Să se ţină seama exact *de corecturile* ce le-am făcut eu *personal* (sublinierile aparţin lui L.B.) în aceste cărţi". Mai trebuie evidenţiat şi faptul că nici la data acestor însemnări, şi nici ulterior, când împrejurările politice au permis „îmblânzirea" tonului faţă de filosofia sa, Lucian Blaga nu şi-a propus reeditarea eseului *Elogiul satului românesc,* Discursul de recepţie rostit cu prilejul alegerii ca membru al Academiei Române. Aceasta, deşi textul poate fi considerat o *capodoperă retorică,* ce include concepte ce se regăsesc în sistemul de gândire şi în filosofia blagiană, cu deosebire în *Geneza metaforei şi semnul culturii* (în Lucian Blaga, *Trilogia culturii,* III, Ed. Humanitas, 1994), lucrare ce ridică, pe urmele lui Oswald Spengler (1880-1936, autorul lucrării *Declinul Occidentului,* 1918, cuprinzând concepţia sa metafizică despre evoluţia ciclică a civilizaţiilor), problema „culturii minore" şi a „culturii majore", în corelaţie cu „vârstele" civilizaţiilor. Un popor, susţinea Blaga, poate trece de la o „cultură minoră", la una „majoră" atunci când reuşeşte să se desprindă de „vraja copilăriei", iar, pe de altă parte, şi cultura „minoră" are avantajele ei, pentru că îl ţine pe om „mai aproape de natură" (*Op. cit.*, p. 28). Trăind în „universul misterului", condus de o entitate transcendentă, pe care Blaga o numeşte „Marele Anonim", omul nu are acces la adevăr, întrucât intervine „cenzura transcendentă", respectiv blocarea pe care o operează Marele Anonim, *absolutul însuşi.* Blaga propune o cale originală de pătrundere „dincolo de orizont", prin intermediul *revelaţiei,* iar suportul revelaţiei este starea creativă. Fără a mai intra în amănuntele ideaticii blagiene, ce explică metafora ca pe un element ontologic, similar încercării de a releva un mister cu mijloacele pe care ni le oferă lumea concretă („prin experienţă sensibilă"), vom semnala că, în retorica blagiană, metafora întregeşte destinul uman, ea este chiar „o dimensiune specială a acestui destin". (*Op. cit.*, pp. 51-52)

În acest context, *cultura* este un mod de existenţă ce îmbogăţeşte cosmosul, iar creaţia culturală este un efort similar cu revelaţia; ea cere jertfe, dar îl şi îmbogăţeşte pe om. Intervenind „metaforismul", „frânele stilistice", ce îl despart pe om de cunoaşterea absolută/*misterele transcendente,* cum ar spune Blaga, omul nu poate să se substituie Marelui Anonim, având acces, în schimb, la actul de creaţie, sinonim, la rândul lui, cu un act divin. În concluzie, „darul metaforic" este cheia măreţiei şi tragismului condiţiei umane, iar acesta îl apropie pe om de orizontul misterului.

Tot despre „un spiritualism mistic, creator şi liber în cadrul constrângerilor fireşti şi subconştiente ale unui stil" (v. art. *Începuturile unei prietenii,* în *Gândirea,* 1940, p. 220), este vorba şi într-o lucrare mai veche a lui Blaga, poemul *Zamolxe*, publicat în *Gândirea* (1921) „cu care încercam să ancorez în creaţia mitică" (*Ibidem*, p. 221), dar şi un articol „scurt, cu stângăcii juvenile", *Revolta fondului nostru nelatin,* în care, va mărturisi peste ani Blaga însuşi, „respingeam exclusivismul latinist şi recunoşteam, în fiinţa fondului latent geto-trac, exuberant şi vital, logica inerentă a istoriei, în ritmul de furtună, de linişte şi de adâncime". (*Ibidem,* p. 221) Dacă în 1921, Blaga folosea termenul de *barbarie,* peste ani va reveni, în *Geneza metaforei şi sensul culturii,* îndulcind tonul cu faldurile metaforicului. Pe urmele lui Hasdeu, s-a întrebat şi Blaga, retoric, „Perit-au dacii?", iar răspunsul său literar (şi filosofic) este chiar poemul dramatic *Zamolxe* (la care ar fi consemnat şi Eminescu! – n.n.). *Zamolxe*, afirmă Blaga, este „expresia metaforică a unui fond străvechi, dar *exuberant",* un „chiot barbar", geto-dac, în care poetul renunţă la descriere, utilizând preponderent „metafora revelatoare" prin care forţează *misterul,* aşa încât orice adevăr divin „să se supună condiţiilor pământescului". (*Geneza metaforei…, op. cit.,* p. 364)

În acest sens, chiar subtitlul poemului, *Mister păgân,* ne obligă să privim acţiunea prin prisma „censurii transcendente a categoriilor stilistice".

Momentul de maximă tensiune al piesei/poemului dramatic îl constituie ieşirea din peşteră a Profetului/Zamolxe însoţit de „zeul păduratic", Pan: „Acoperit de frunze veştede, pe-o stâncă, zace Pan/ E orb şi bătrân/ Pleoapele-i sunt cremene/ Zadarnic cearcă-a mai clipi/ Căci ochii i s-au închis ca melcii, peste iarnă..." Se poate spune, pe urmele lui Eugen Tudoran, că, din acest moment, „misterul păgân se converteşte într-un mister creştin", întrucât, din sanctuarul zeilor pământeni, Zamolxe/Omul alege un singur zeu, pe Pan/Dumnezeul-Orb, „jertfindu-se asemenea lui Iisus". (*Mitul lui Zamolxe în teatrul lui Lucian Blaga,* extras din *Folclor literar,* Universitatea din Timişoara, 1967, p. 28) În „noua Getică" a lui Blaga, intrarea lui Zamolxe „în munte" devine o metaforă similară „intrării"/contopirii cu natura, o formă de purificare a spiritului transcendent, în contact cu „misterul" nemijlocit al divinităţii. Într-un elan cosmic misterul/adevărul/legile firii i se relevă lui Zamolxe/Omul eliberând „scânteia" dionysiacă din el: „O, vreau să joc, cum niciodată n-am jucat/ Să nu se simtă Dumnezeu, în mine,/ Rob în temniţă-ncătuşat" (*Daţi-mi un trup, voi, munţilor*, din *Poemele luminii*).

Cu asemenea precedente filosofico-literare, nu ne mai miră de ce Lucian Blaga a ales ca temă a Discursului de recepţie, la Academie, *Elogiul satului românesc* (Discurs rostit la 5 iunie 1937, cu răspunsul lui Ion Petrovici, Bucureşti, *Monitorul Oficial,* 28 p.). Trecând peste împrejurările concrete ale primirii la Academie, ca şi peste „odiseea" alegerii acestui discurs, dintr-un număr de trei, prezentate Regelui Carol al II-lea, spre a fi rostit în Aula „nemuritorilor", reţinem ideea că textul blagian rezonează cu un alt Discurs de recepţie celebru, *Caracterizarea unui popor prin munca şi uneltele sale,* susţinut de Simion Mehedinţi-Soveja, în 1913. Cele două comunicări au ca punct comun elogiul satului, făcut pe două paliere, prin *civilizaţie* (tehnica materială), la Mehedinţi, şi prin *cultură* („cenzura transcendentă"), la Blaga: „Vreau să vă vorbesc despre singura prezenţă vie încă, deşi nemuritoare, nemuritoare, dar aşa de prezentă, despre unanimul nostru înaintaş, fără nume, Satul românesc". (*Op. cit.*, p. 3) Fără a zăbovi pe „cărări bătute", Blaga invocă de la început „determinatele stilistice", în limbajul său mitico-filosofic, ale satului, pe care l-a cunoscut din copilărie şi, cu întreruperi determinate de „nomadismul sezonier al şcolarului", în adolescenţă.

A actualiza „orizontul satului", spune Blaga, înseamnă a te întoarce „la copilărie", căci „copilăria şi satul alcătuiesc un întreg inseparabil". Mai mult, copilăria, în accepţia lui Blaga, vârsta „sensibilităţii metafizice, prin excelenţă", trăită în *zariştea integrală* a satului copilăriei, devine „o poartă spre metafizică", o metafizică „vie" adăpostită în sufletele celor ce locuiesc „sub acoperişuri de paie", dar cu „ochii atârnaţi de cer". (*Ibidem,* p. 5)

→

Alt titlu cuceritor din lunga serie livrată nouă cu infinită generozitate: „Este posibil să mănânci banane cu diabet?" Google ne răspunde prompt şi doct la adresa https://htgetrid.com/ro/mozhno-li-est-banany-pri-saxarnom-diabete/: „Compoziţia calitativă vă permite să utilizaţi o banană în alimentaţia terapeutică, prezentată în încălcarea pancreasului, pancreatitei etc.", „fructele au un GI mare, aşa că mâncaţi-le cu diabet trebuie să fie atent.", „Bananele pot fi consumate sub formă de pudră, ardei sau aburi.", „Diabetul cu o formă compensată independentă de insulină a bolii poate mânca în siguranţă bananele, dar nu le abuzează." Banane-pudră... treacă-meargă. Feliezi fin fructele, deshidratezi feliile, apoi le pisezi sau le râşneşti. Dar cum pot fi „bananele cu diabet" consumate „sub formă de ardei sau aburi" – iată un mister ce depăşeşte hotarele sistemului nostru solar şi potenţialul imaginarului individual sau colectiv! Este liniştitor, totuşi, să aflăm că diabetul mănâncă banane... fără să le abuzeze.

În altă ordine de idei, dacă producătorii fac imprudenţa de a lăsa reclamele în seama traducerilor marca *gugăl,* iată cam la ce se pot aştepta: „1 buc peşte piele târşâitură peşte scară perie Graters elimina rapid bucătărie Gadgets [...] evitând solzi de peşte de zbor peste tot." Sau: „Gătit instrumente din otel inoxidabil poliţist de legume varza Graters." Sau: „Silicon gătit salata din oţel inoxidabil mâner care deservesc BBQ căpuşă gătit." Nu insist. La adresa https://www.joom.com/ro sunt sute de reclame în aceeaşi limbă dubioasă.

Campion absolut la incoerenţă şi prostie încă din secolul al XIX-lea, Gagamiţă Dandanache cel senil, incult, ramolit, confuz, iese acum pe targă din ring, înfrânt prin KO de traducătorul virtual. Discursurile lui dezlânate par coerente şi inteligibile prin comparaţie cu produsele furnizate de *gugăl transleit.* Agamiţă însuşi pare inofensiv, aproape înduioşător de... uman. Deşi „vechiul luptător de la 48" se reîncarnează periodic în spaţiul (politic) real cu bâlbâielile, confuziile, amneziile şi cu viclenia lui ticăloşită cu tot, buruienile lexicale de pe tarlaua lui pot fi, cât de cât, plivite cu săpăliga ironiei.

Pe modernul, fascinantul, fantomaticul, non-umanul traducător *gugăl,* neaua nu-l ninge, ironia nu-l atinge. E abstract, imun, invizibil, invincibil, incorigibil. Nici avatarul cuirasatului Potiomkin înfrăţit cu drone şi bombardiere apusene nu l-ar putea clinti din spaţiul virtual unde se lăfăie nestingherit şi de unde ne lapidează cu *pietre din corneluri,* ne împroaşcă imperturbabil cu traduceri bezmetice, dăunătoare şi sufletului, şi minţii! Posibil ca şi în domeniul tehnic *gugăl* să ne surprindă, traducând, de pildă, *arbore cotit* prin *baobab cu serpentine.* Iar în literatură – Doamne apără!, chiar nu vreau să ştiu cum ar fi *Sonetele* lui Shakespeare în varianta „programată" a traducătorului virtual.

Am o bănuială soră certitudinii: că acest avorton poliglot, *gugăl transleit,* nu discriminează. E imparţial. În pepiniera de mutanţi lexico-semantici a inteligenţei lui artificiale nu se ascunde un bâzdâc anume faţă de limba română. Cred că, indiferent în ce limbă de pe planetă i s-ar cere să traducă un original, ar da dovadă de aceeaşi jalnic-ilară incompetenţă. Iar în faţa unor dialecte sau a unor graiuri garnisite cu arhaisme şi regionalisme sau cu expresii populare, ar fi şi mai neputincios. Nu e vina lui, este a celor care l-au creat şi s-au pripit să-i dea frâu liber să bântuie pe internet ca un zombi chitit să încâlcească limbile într-un nou Babilon. Cu diferenţa că, dacă în Babilonul biblic, încurcarea limbilor a fost lucrare divină în scopul smeririi celor prea trufaşi, acum e lucrătură lumească zămislită tocmai din trufia de a demonstra ce „jucării" inteligente poate scorni omul. Rezultatul se vede în cele de mai sus.

Nu mă plâng de faptul că, cel puţin formal, oficial, a fost desfiinţată cenzura (cea nefastă, politico-ideologică). Dar o cenzură impusă de bunul-simţ ar fi imperios necesară. La graniţa dintre lumea reală şi cea virtuală este nevoie de nişte străjeri înţelepţi, oneşti, vigilenţi (descinşi dintr-o lume ideală?), care să oprească traficul de prostie activă.

Homo sapiens

Identitate, valori şi tradiţii în context european

Dragoş VAIDA, Constanţa VAIDA HALIŢĂ

Posibil am ajuns să trăim sfârşitul capitalismului liberal, anunţat, pentru cine a sesizat momentul, de criza din 2008. Ceea ce a urmat şi vedem şi azi este, după unii, o eră a *populismului* (Jacques Julliard, *Figaro*, 4 august 2019). Numai că acest populism este în folosul poporului cât a fost şi marxismul în beneficiul *socialismului victorios la oraşe şi sate;* avem mai mult o revărsare de oportunism, cinism, profitorism fără scrupule. Filosoful bulgar Ivan Krastev şi profesorul american Stephen Holmes observă în eseul lor *Le Moment illibéral* (Fayard) că liberalismul capitalist de după 2008 a început să fie perceput în Europa de Răsărit ca manifestare a unei atitudini imperialiste, ca un comportament al metropolei faţă de coloniile deţinute, ceea ce a condus la un sentiment de nedreptate şi la o promovare puternică a valorilor ţinând de suveranitatea naţională.

Rădăcinile: Ceva despre identitatea naţională, cultură, educaţie

Bunicii visează când nepoţii merg înainte şi nepoţii, atunci când au rădăcini.
Papa Francisc, Iaşi, 2019

Nu ajungem la aspecte semnificative dacă ne mărginim la părţile pur tehnice, fără să formulăm întrebarea *în ce spirit* se întreprinde, susţine ceva, pentru ce se luptă de fapt. Explicăm puţin întrebarea/expresia „în ce spirit". Este posibil să privim mondializarea ca un proces automat, esenţial negativ. Să nu uităm însă că Biserica de Apus, prin catolicitate, a promovat cu putere mondializarea, însă într-un spirit bun, fiindcă acţiunea nu a condus la o deteriorare sau ştergere a valorilor, aşa cum se întâmplă acum cu ceea ce derivă din *spiritul corporatist.* Întrebarea „în ce spirit" se pune şi relativ la critica societăţii de consum. Critica n-ar trebui să fie destructivă, demobilizatoare, să ne elimine speranţa, curajul de a păşi de acum încolo într-o direcţie mai bună.

Ne întrebăm, aşadar, care sunt *până la urmă* valorile pe care le promovăm sau le păstrăm, uneori mai puţin conştient sau numai indirect, în educaţie, creaţie culturală sau în viaţa socială. În particular, în ceea ce am scris, ne-am întrebat *cu ce am rămas după '89* din ceea ce *aveam* ca fond de idei, opere sau modele de oameni, cum au fost recunoscute atunci, dar şi acum, *valorile reper* ale civilizaţiei noastre româneşti în context european.

De mulţi ani, nu mai suntem într-o discuţie pur filosofică, factorul timp intervenind hotărâtor în tot ceea ce gândim sau facem. Calculatoarele, informatica şi automatizarea influenţează esenţial existenţele noastre, de exemplu, imprimând peste tot *accelerarea proceselor.*

Luând ca subiect de fond grijile, ideile, viitorul, privind *cultura, valorile şi intelectualitatea,* ne gândim pentru început la problema identităţii, în primul rând la componenta/factorul *identitate naţională*, cu rădăcinile ei. *Desconsiderarea idealului naţional* a stimulat pasivitatea şi emigraţia, ceea ce a condus la o mare pierdere din registrul conştiinţelor colective şi personale.

Nu de puţine ori însă ne lăsăm seduşi de un naţionalism resentimentar, rudimentar. Astăzi se critică la noi şi nu numai, ideea de Uniune Europeană, cu argumente solide cât priveşte organismele pe care le avem în prezent, care par a ignora istoria, tradiţiile culturale şi spirituale ale Europei. Într-un interviu din luna august pentru publicaţia *Causeur,* profesorul Pierre Manent observa: *Mândria europeană sau conştiinţa de sine europeană se bazează pe respingerea istoriei şi civilizaţiei europene! Nu vrem să avem nimic de-a face cu rădăcinile creştine şi vrem în schimb să primim cu braţele deschise islamul,* spunea Manent, asupra căruia vom reveni.

La noi se întâmplă să dăm uneori peste un pseudo-naţionalism care nu este în linia marilor noştri înaintaşi, ne amintim desigur de Mihai Eminescu sau de Lucian Blaga, dar am veni şi cu exemplele de cărturari pe care i-am cunoscut, precum Tudor Vianu,

Gr.C. Moisil, Solomon Marcus, Dan Barbilian sau Constantin Noica, toţi cu o neîndoielnică *formaţie şi vocaţie europeană.* Personal, ne îndoim că dintre personalităţile culturale sau spirituale simbol ale noastre sau dintre martirii noştri ar fi unii, suficient de mulţi ca să devină semnificativi, care să subscrie la diatribele anti-europene care se înmulţesc la noi, desigur, Occidentul rămânând cu mari deficienţe.

Profitând de indignarea naturală, chiar revolta oricărui om normal, în faţa unui viitor care nu mai poate fi înfrumuseţat cu promisiuni halucinante, unii cârmuitori încearcă să preia ideea naţională. După unii, giganţi precum Google, Amazon, Facebook, Apple sau Microsoft ajung chiar să aibă rolul naţiunilor, să devină adevărate state.

Democraţia, libertatea sau patriotismul îşi pierd din înţeles când sunt disociate de cultură, de morală sau de spiritualitate, când devin autonome şi nu se mai raportează la valorile constitutive/fundamentale, când *dincolo de ele şi deasupra lor* nu mai punem nimic. Pentru a reveni la sursele noastre, pe cât este posibil, încercăm să amintim mai jos prin citate – ne scuzăm că vor fi cam lungi, dar materia pe care o găsim este bogată – cum au înţeles pr. Dumitru Stăniloae şi apoi Lucian Blaga componenta naţională.

Naţiunile sunt, după cuprinsul lor, eterne în Dumnezeu. Dumnezeu pe toate le vrea. În fiecare arată o nuanţă din spiritualitatea Sa nesfârşită. Le vom suprima noi, vrând să rectificăm opera şi cugetarea eternă a lui Dumnezeu? Să nu fie! Mai degrabă vom ţine la existenţa fiecărei naţiuni, protestând când una vrea să oprime sau să suprime pe alta şi propovăduind armonia lor, căci armonie deplină este şi în lumea ideilor dumnezeieşti. Poporul cel mai pătruns de spiritualitatea ortodoxă se dovedeşte cel român. El s-a născut creştin. El n-are la bază o altă structură religioasă, care să o tulbure pe cea ortodoxă. Întrebarea este: găsim undeva un ritm mai bun şi nu cumva a format ritmul ortodox în poporul nostru anumite însuşiri care fac acum parte integrantă din originalitatea lui specifică, nu cumva şi-a imprimat Ortodoxia pecetea adânc în firea românească? Dar şi din aceste puţine consideraţii se poate vedea destul de bine perspectiva care se deschide înspre viitor neamului nostru: el este chemat să realizeze o cultură de un clasicism original, de-o limpezime, de-o armonie dar şi de o adâncime neajunsă încă pe faţa pământului. Dar ca această chemare să se realizeze, trebuie să nu ne forţăm a ieşi din originalitatea noastră, care este legată de Ortodoxie, şi a umbla după idealuri de import. Mai aproape de Ortodoxie să ne fie lozinca. Căci mai aproape de Ortodoxie înseamnă mai aproape de noi înşine şi de misiunea noastră. (Dumitru Stăniloae, extrase din *Ortodoxie şi Românism,* Sibiu, 1939)

În acest punct din însemnările de faţă, nu uităm că descifrarea istoriei în cheia identităţii naţionale este o trăsătură esenţială în cultura românească. Lucian Blaga a fost printre primii de la noi care a adus în context o filosofie a culturii punând în evidenţă, cu informaţia şi mijloacele epocii când scria, *spaţiul mioritic*, cadru propus pentru studierea culturii naţionale. Introducem alăturat fotografia cu Lucian Blaga vorbind, în care vedem ceva frumos, că Academia nu a urmărit o punere în scenă pretenţioasă, atunci şi acum Aula arătând cam la fel.

Plecând de la frumoasele colecţii de opere de artă populară pe care le-am văzut în familie, la doamna Elena Secoşan, pe care am evocat-o într-un articol precedent, şi de la imaginea introdusă, ne gândim la Discursul de recepţie la Academia Română al lui Lucian Blaga, *Elogiul satului românesc,* din 1937, făcut după toate regulile genului, ca şi acela al lui Liviu Rebreanu, *Laudă ţăranului român,* din 1940. Din câte ne mai amintim, Elena Secoşan a admirat opera lui Lucian Blaga, a ţinut să-l vadă, poate l-a şi vizitat.

Rândurile de mai jos din Discursul de recepţie al marelui nostru filosof ne întovărăşesc în minte poveştile mătuşii Elena şi dragostea ei pentru portul românesc din sate. Citind acest discurs, găsim în el dezvoltări remarcabile de filosofia culturii. Am pornit cu acest discurs în context cu tema identităţii naţionale şi acum nu-l mai putem lăsa din mână, deoarece ideile şi referinţele pe care le găsim în discurs sună neaşteptat de actuale.

Lucian Blaga vede în satul românesc din vremea sa locul de exprimare prin excelenţă a identităţii naţionale – ne cerem iertare din nou pentru lungimea citatelor care urmează. *…Satul nostru este clădit în preajma bisericii, din care iradiază Dumnezeu… Satele nu ţin să se conformeze toate la rânduielile unuia singur. În port, în obiceiuri, în cântec, fiecare sat ţine la autonomia şi la aureola sa. Instinctul de imitaţie, căruia o anume sociologie i-a acordat un rol cu totul exagerat în viaţa umană, nu depăşeşte decât foarte diminuat şi foarte sever controlat pietrele de hotar ale colectivităţii unui sat. Să se compare odată această neostentativ mândră comportare cu aceea a orăşenilor, cari se supun docil tuturor ucazurilor modei lansate dictatorial de undeva dintr-un centru mondial.*

Sunt evocate, apoi, locurile *mitologice* din topografia satului, toate învăluite în „mister": tinda vecinului „mereu întunecată", apoi un sorb („iadul din care ieşeau clăbuci"), „râpa roşie" („geografia prelungită din mitologie în metafizică"). De aici, ideea/conştiinţa faptului că satul „e centrul lumii", iar existenţa lui „se prelungeşte în mit". „A trăi în sat înseamnă a trăi într-o zarişte cosmică, şi în conştiinţa unui destin emanat de veşnicie" (*Ibidem,* p. 6), ne asigură Blaga, adeverind atât temele sale favorite din *Geneza metaforei...*, cât şi *meditaţiile* lui Zamolxe, de la buza peşterii: „Mă-mpărtăşesc cu câte un strop din tot ce creşte/ Şi se pierde/ Nimic nu-mi e străin/ Şi numai marea îmi lipseşte/ Duhul meu – al meu sau al pământului, e tot atât –/ Şi-a aşternut aici cojocul său de muşchi."

Revenind la domeniul atât de drag lui, Blaga se referă în Discursul său de recepţie şi la „permanenţele stilistice", la „matca stilistică" a culturii noastre cuibărite în satul atât de urgisit material. Matca sau „matricea", cum îi mai spune Blaga „poartă pecetea unităţii", este un „cosmos" din care pornesc/„se cristalizează" raze. Satul, ca atare, e viu, real, dar numai pentru sine: „Fiecare sat vrea să rămână el însuşi" (*Ibidem*, p. 11), e *atemporal* şi „sieşi suficient".

Vorbim/ne dorim, adaugă Blaga, „o cultură românească majoră". Dar suntem, oare, pregătiţi să-i acceptăm şi neajunsurile? Goticul, explică Blaga s-a clădit pe „plăzmuirile şi creaţiile unei culturi minore", asta pentru că, fiecare popor, chiar şi cele cu realizări culturale de excepţie, au în comun o unică „matrice stilistică". În cazul nostru, orizontul spaţial *ondulat* se transfigurează în „sentimentul românesc al destinului". (*Ibidem*, p. 15) Înclinarea spre „pitoresc", „simţul măsurii" şi o „molcomă discreţie" însoţesc *matca stilistică românească,* dându-le presentimentul accederii într-o „cultură majoră".

Silogismul vacii nebune

Florin Radu PINTEA

În urmă cu vreo zece ani apăruse ştirea despre „sindromul vacii nebune" şi dacă apăruse ştirea, probabil că ceva-ceva tot se întâmplase – în orice caz, era clar că ceva nu era în regulă cu vacile respective.

Savanţii britanici (cum altfel?, mai ales că tocmai pe acele meleaguri apăruse şi bovina cu pricina) descoperiră imediat cauza.

După ce întrebaseră pe toţi văcarii despre obiceiurile casei şi „procedurile" folosite la creşterea şeptelului, ei au reuşit să afle până la urmă că, nemulţumiţi doar să le pască şi atât, văcarii se apucaseră să le adauge în tain şi porţii tot mai generoase din păcate de *făină de oase!*

Pentru fortificare, ziceau ei; de fapt, era vorba de o abjectă reciclare a unor mase de reziduuri animaliere tot mai voluminoase, provenite de la abatoare mai ales, fireşte, direct proporţionale cu lăcomia producătorilor (dar nu numai a lor).

Ajungând într-un final să-şi dea seama că vacile „înnebuneau", deoarece în lanţul lor trofic erau introduse forţat (ca „aditivi") elemente micro şi macro proteice specifice unul *alt* lanţ trofic (cel al carnivorelor), au realizat grava greşeală făcută, iar de atunci nimeni nu a mai avut asemenea iniţiative de „optimizare".

Asta s-a întâmplat când economiştii s-au jucat cu o idee care poate foarte bine încăpea în termenul generic *nanotehnologie.*

Aici logica ne permite un salt (*silogismul Barbara*). Studiind *Logica* lui Aristotel, scolasticii au denumit „Barbara" un anumit mod de a raţiona, adică de a opera cu *incluziunea* categoriilor *înainte* de *diviziunea* acestora; astfel de *moduri* de a raţiona fiind numite silogisme de tip *dictum de omni et nulla* (adică, pe româneşte, ceea ce se afirmă despre tot se afirmă şi despre parte şi ceea ce se neagă despre tot se neagă şi despre parte).

Sintetic, un astfel de silogism se prezintă astfel:

Toţi B sunt A
Toţi C sunt B
Toţi C sunt A

Marele gânditor de la Stagira găseşte şi celelalte silogisme complete pe care discipolii săi le-au denumit pentru uşurinţa mnemotehnică la referire *Celarent, Darii, Ferio.*

Acestea identifică prima figură logică.

Reducerea tuturor celorlalte silogisme incomplete (sau imperfecte) trebuie să se facă, desigur, la silogismele primare (sau la cele din prima figură, cum se mai spune). Iar această *reducere* la prima figură poate fi făcută în trei moduri:
1) direct, prin conversiunea premiselor;
2) indirect, schimbând între ele rolurile premiselor;
3) prin reducere la absurd.

Iar cele patru silogisme concludente ale celei de-a doua figuri au fost botezate de discipolii marelui logician *Baroco, Cesare, Camestres, Festino.*

Translaţia în studiul nostru de caz este trivială: avem pe de-o parte vaca (nebună sau nu), iar pe de alta văcarul (nebun sau nu). Ele sunt (topo)logic nu doar congruente, dar şi echivalente (vorbim aici de *regn viu*). *Ergo,* ceea ce se poate spune despre vacă este valabil şi pentru al său văcar.

Ne putem foarte bine întreba, revenind la vacile noastre: dacă făina de oase a avut efectul ştiut (şi documentat) asupra vacii, ce s-ar fi putut întâmpla cu consumatorii de carne de vacă nebună dacă aceasta ar fi ajuns în farfuria acestora, fie ei văcari sau non-văcari care ar fi avut ghinionul să facă fripturi sau ciorbe sau biftecuri din ea?

Este dar rezonabil să deducem că a durat mult timp (oricum nedeterminat) de la data punerii în aplicare a „genialei" idei şi până la emiterea ordinului de încetare a aditivării, trecând, fireşte, prin momentul descoperirii efectului de comportament bovin deviant amintit.

Aceeaşi speţă de silogism ne spune, făcând iarăşi saltul cuvenit (şi permis), că un văcar (sau non-văcar) care consumă carnea vacii nebune nu ar trebui să o ia şi el pe urmele cornutei respective, deoarece făina de oase, din punct de vedere proteic face parte din meniul teoretic al omului (care e, nu-i aşa? omnivor), chiar dacă ea nu se află pe lista permisă pentru o ierbivoră pursânge cum e vaca.

Aplicând silogismul Barbara speţei noastre:

Dacă o vacă (*bună*) mănâncă făină de oase şi ajunge *nebună,*

Şi dacă un văcar (sau non-văcar) mănâncă din vaca *nebună* şi nu devine *nebun,*

Înseamnă că silogismul Barbara *nu* se aplică speţei.

Un logician de şcoală veche s-ar grăbi să arate că metafizica vacii nebune este o nebunie şi să semneze acest raport cu faimoasa prescurtare q.e.d. (*ceea ce trebuia demonstrat,* pe latineşte).

Numai că eu, deşi aparţin aceloraşi vremuri în care a apărut sindromul vacii nebune şi aceluiaşi regn biologic ca ea, fac parte din altă specie – măcar *erectus* dacă *sapiens* stârneşte dileme, aşa că, spre deosebire de vaca *nebună,* căreia, atunci când era *bună,* nu i-a mai cerut nimeni părerea dacă să ia cu prafuri sau nu, am curiozitatea, fie doar şi ca exerciţiu scolastic *in abstracto*, de a şti până la urmă dacă şi nouă, văcarilor sau non-văcarilor, ni se aplică sindromul vacii nebune (sau nu), ţinând cont că în meniul nostru de omnivori (ori poate tocmai de aceea?) se regăsesc înmănuncheate frumos şi-n ordine alfabetică o lungă serie de elemente chimice cu denumiri din repertoarul chimiei anorganice denumit pompos (tot pe latineşte) *codex alimentarius,* ca şi cum asta ar fi de natură să-l facă mai comestibil.

Posibil să nu se aplice nici la om metafizica vacii nebune, asta fiindcă lipseşte deocamdată un operand – *referinţa.*

Din păcate, omul fiind omnivor, deci, teoretic, putând înghiţi orice (să zicem), aceasta aruncă într-o zonă logic indecidabilă operatorul de validare sau nu a stării de sănătate mintală a văcarului (sau non-văcarului).

Motiv pentru care, în lipsa respectivului operator logic (sau, în orice caz, indecidabil), doar omul singur mai poate declara despre sine (prin autoreferire) dacă în urma ingerării ani la rândul a unei hrane „augmentate", cel puţin modificate la nivel biochimic, se mai poate privi pe sine ca mintal *bun* sau *nebun*.

Spre deosebire de vaca nebună, a cărei salvare a fost că a avut pe cineva să vegheze, să reflecteze şi să şi acţioneze la cele întâmplate şi la consecinţele lor, în cazul omului, în schimb, din păcate, această supra-instanţă asiguratorie nu mai este prezentă, iar silogismul vacii nebune nu i se poate aplica, însă nu din cauză că aparţin unor specii diferite, acest lucru fiind nerelevant, şi unul şi celălalt subiecţii aparţinând aceluiaşi regn; motivul pentru care silogismul este invalid în acest caz este că, făcând ceea ce face, văcarul (sau non-văcarul, nu contează cine) nu mai are nicio referinţă care să-i spună că mai e apt sau nu, că se află pe drumul cel bun sau că a sărit (demult) calul: întotdeauna intuiţia e mai bună decât o deducţie dubioasă.

Un văcar (sau non-văcar) poate fi la fel de nebun ca vaca dacă mănâncă ce nu se cuvine, doar că nu ştie acest lucru, fiindcă, spre deosebire de cornuta mare, nu mai există *nimeni* care să aibă grijă de el şi să i-o spună.

Iar noi demult nu mai mâncăm decât *exact* ceea ce nu trebuie.

Nu e de mirare că s-a ajuns aici, într-o stare *de* fapt indecidabilă, *de* care trebuie să trecem sau *prin* care să trecem într-unul dintre cele trei moduri: secant; tangent; indiferent. Într-un spaţiu fără logică, era de aşteptat ca să se întâmple lucruri fără cap. După câte mă duce pe mine capul, azi, la 63 de ani ai mei. Poate un cititor de 23 de ani n-ar înţelege absolut nimic din cele scrise mai sus şi-ar zice că sunt, probabil, vreo babă senilă.

Chiar *dacă* adevărul s-ar afla undeva la mijloc, şi tot ar fi un motiv de înfrigurată cercetare.

Nu ne facem iluzii, satul evocat nu mai există, dar credem că o anume structură de spirit dăinuie. *Desigur că, pe urma contactului deformant, direct şi indirect, cu civilizaţia timpului, satul românesc s-a depărtat şi el, câteodată chiar destul de penibil, de definiţia a cărei circumscriere o încercăm. Nu e mai puţin adevărat însă că în toate ţinuturile româneşti mai poţi să găseşti şi astăzi sate care amintesc ca structură sufletească „satul-idee". „Satul-idee" este satul care se socoteşte pe sine însuşi „centrul lumii" şi care trăieşte în orizonturi cosmice, prelungindu-se în mit. Ca tip antipodic al acestui „sat-idee" cred că s-ar putea cita, de exemplu, aşezările mărunte, cu înfăţişare ca de sate, din America de Nord, acele sumbre şi uniforme aşezări de lucrători şi fermieri, ţinute laolaltă de un interes colectiv, dar niciodată de magia unui suflet colectiv. Dacă satul nostru este clădit în preajma bisericii, din care iradiază Dumnezeu, în pomenitele aşezări americane biserica e mai puţin un sălaş al lui Dumnezeu, cât un fel de întreprindere şi bancă a coloniei, o societate pe acţiuni. Pastorul ţine predici cu invitaţii ca la cinematograf şi cu preţuri de intrare. Nu vom pune numaidecât şi întru totul la îndoială credinţa acelor bravi cetăţeni (se spune chiar că unii sunt foarte credincioşi), dar credinţa lor e integrată ca un şurub bine uns în angrenajul vieţii profesionale închinate succesului practic ca atare. Să mi se îngăduie mândria de a afirma că, din punct de vedere uman, săteanul nostru reprezintă un tip mult superior, mult mai nobil, mult mai complex în naivitatea sa. Satul nostru reprezintă o aşezare situată şi crescută organic într-o lume totală, care e prezentă în sufletul colectiv, ca o viziune permanent efectivă şi determinantă. Fermierul american, simţindu-se alungat la periferia existenţei, e veşnic abătut de nostalgia oraşului; cu gândul la bogăţie, cu frica de mizerie, cu Dumnezeul său localizat într-o singură celulă a creierului, el nu se integrează deschis în cosmos, ci se simte doar chemat să exploateze un fragment al acestuia sau să-l părăsească în clipa când fragmentul nu mai rentează.*

Lucian Blaga a încercat în studiile sale de filosofia culturii să identifice categoriile stilistice ale vieţii şi ale duhului nostru popular, „matca stilistică" a culturii noastre. În ciuda sărăciei şi a atâtor neajunsuri, această cultură merită apreciată cel puţin pentru *autenticitatea* dovedită, într-o varietate imposibil de neglijat ilustrată minunat de diversele „Ţări româneşti".

Lucian Blaga nu ne lasă să credem că favorizează atemporalitatea, boicotarea istoriei: *...Îmi refuz asemenea sugestii sau îndemnuri. De o sută de ani şi mai bine ne străduim toţi intelectualii, pe o linie mereu înălţată, să creăm, într-o epocă de tragice răspântii, o cultură românească majoră. Strădaniile merg paralel cu procesul emancipării noastre politice, cu acela al formării statului şi al întregirii neamului.*

Pe unde s-o apucăm noi, în cadrul mai restrâns şi modest al vieţii personale? Într-o intervenţie remarcabilă din vara anului trecut la *Colocviul Convorbirile Tocqueville*, filosoful Pierre Manent a exprimat necesitatea pentru europeni a revenirii mai degrabă la cadrul naţional decât a pledării în favoarea unei cauze a umanităţii fără frontiere. *Dacă vrem să regăsim puţină încredere în forţele noastre, ne spune autorul citat, este indispensabil să regăsim un pic de afecţiune pentru formele vieţii de familie, sociale, religioase, care au definit Europa când aceasta era în toată puterea* (*Figaro*, 4 iulie 2019).

Centenarul Marii Uniri

Calvarul prizonierilor români în lagărele germane din Franţa

Ion ANDREIŢĂ

Pe-al vostru vis eroic ştiindu-vă stăpâni,/ Dormiţi vegheaţi de Franţa, dormiţi soldaţi români! (Elena Văcărescu)

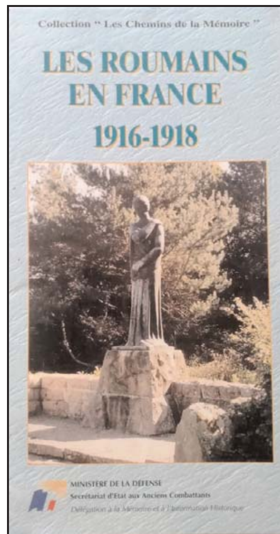
Vechiul meu prieten Jean-Yves Conrad publică, în finalul lui 2019, când se continuă manifestările consacrate Centenarului României Mari, o carte de o reală valoare istorică, *Mémoriel des 3.030 soldats roumains „Morts pour la France" durant la Grande Guerre 1916-1918* (*Memorialul celor 3.030 de soldaţi români „Morţi pentru Franţa" în timpul Marelui Război 1916-1918*), scrisă în limba franceză şi apărută în România, la Editura Tracus Arte. Cartea prezintă importanţă atât pentru Franţa – ca un prinos adus gestului ei ospitalier faţă de memoria oropsiţilor noştri eroi – cât, mai ales, pentru noi, românii, de-a cunoaşte mai profund, mai în detaliu, drama anonimilor noştri concetăţeni porniţi în luptă dintr-o mare iubire de ţară. Şi care, în prizonierat, au fost supuşi, de către vremelnicii învingători germani, celor mai cumplite torturi şi umilinţe, ucişi prin înfometare, frig, muncă istovitoare, în pofida oricăror reglementări internaţionale în materie.

Cele mai mari concentrări de martiri români se află în lagărele din Alsacia şi Lorena (regiuni, pe atunci, sub puterea germană), la Haguenau, Soultzmatt şi Dieuze, dar şi risipite în alte zeci şi zeci de cimitire locale, comunale şi orăşeneşti. Munca de a le căuta, uneori mormânt cu mormânt, şi a le aduce la numitorul comun al etalării şi cunoaşterii publice a făcut-o, ca un Sisif rodnic, Jean-Yves Conrad, în mai mulţi ani de studiu, de cercetare în biblioteci, arhive, primării şi alte instituţii de profil – poposind, desigur, şi în marile *campusuri omagiale.* A alcătuit sugestive hărţi pe zone geografice, consemnând fiecare loc al supliciului: adresa exactă, căi de acces, distanţa până la un centru apropiat mai cunoscut, telefon, e-mail, orar de vizitare. Uneori, se dau succinte informaţii despre locul respectiv (unele utile, ca în cazul oraşului Dieuze; altele cam nepotrivite cu obiectul cercetării, ca în cazul localităţii Charleville, unde, după ce se menţionează că este patria „marelui poet francez Arthur Rimbaud", se insistă (?!?) asupra relaţiilor homosexuale dintre acesta şi poetul Paul Verlaine).

Dar conţinutul principal şi valoros al cărţii, presupunând şi cel mai mare volum de muncă, îl constituie întocmirea tabelelor cu numele tuturor celor 3.030 de eroi, grupaţi pe cimitire: morminte şi osuare. Sunt tabele ce cuprind, în ordine alfabetică, numele (dublu, în unele cazuri: afişat şi real) şi prenumele celor dispăruţi, gradul militar (sau numărul matricol; de la caz la caz) regimentul din care a făcut parte (nu peste tot; unde s-a ştiut), data decesului (an, lună, zi), locul decesului (sau al primei înhumări), departamentul, poziţia mormântului (crucii) în schema cimitirului. Sunt oferite, desigur, şi alte date şi informaţii în textele ce însoţesc aceste tabele.

Gestul nobil al Franţei faţă de sora ei mai tânără, România, de a-i omagia astfel eroii martirizaţi de către duşmanul comun pe pământul revenit în hotarele sale fireşti, este încă o dată salutar, pentru faptul că evenimentul s-a petrecut, din punct de vedere temporar, foarte aproape de data încheierii Marelui Măcel. Cimitirul de la Dieuze a fost inaugurat la 7 iulie 1920, de către Regina Maria a României (marea patriotă care a avut un rol determinant în obţinerea unor condiţii mai bune pentru ţara noastră la încheierea păcii de după Război) împreună cu generalul Henri Matthias Berthelot (şi el cu o contribuţie valoroasă, alături de ceilalţi generali români, la finalizarea victorioasă a Războiului). Tot atunci, în incinta câmpului funerar, a avut loc dezvelirea unui monument realizat de sculptorul român Ion Jalea, la baza căruia au fost înscrise, în română şi franceză, cunoscutele versuri aparţinând poetei Elena Văcărescu: *Pe-al vostru vis eroic ştiindu-vă stăpâni/ Dormiţi vegheaţi de Franţa, dormiţi soldaţi români!*. Mai târziu, pe data de 9 noiembrie 1998, la Dieuze a fost inaugurat încă un monument (închinat eroilor francezi, de data asta) de către Jean-Pierre Masseret, Secretar de Stat al Foştilor Combatanţi, şi Victor Babiuc, ministrul român al Apărării (la acea dată). Operă în bronz a sculptorului român Remus Botar Botarro (autor şi al Monumentului Soldaţilor Francezi din Cişmigiu-Bucureşti).

Celălalt mare cimitir, cel de la Soultzmatt, a fost inaugurat patru ani mai târziu, în ziua de 9 aprilie 1924, de către Regele Ferdinand şi Regina Maria, însoţiţi de ministrul român de Externe I.Gh. Duca, întâmpinaţi de acelaşi general Berthelot (guvernator militar al Strasbourg-ului). La baza Crucii-monument sunt încrustate cuvintele Reginei Maria: *Sodaţi români! Departe de patria voastră, pentru care v-aţi sacrificat,*

odihniţi-vă în pace, aureolaţi de glorie, în acest pământ care nu vă este străin! Dintr-o latură, având tot spaţiul sub privire, veghează o impunătoare, minunată statuie – *Mama martirilor* (sau a *eroilor*) – realizată de Oscar Han în anul 1933 ş[illegible] loc de către marele ziarist patriot Pamfil Şeicaru. Statuia o reprezintă chiar pe mama donatorului; el însuşi erou al Primului Război Mondial, ofiţer participant la operaţiile militare, citat prin Ordin de zi pe Armată şi distins cu Ordinul Mihai Viteazul. (În paranteză fie spus: pe banii lui a ridicat Monumentul Victoriei de la Mărăşeşti şi tot cu banii lui a ctitorit Mănăstirea Sfânta Ana, numele mamei Sfintei Fecioare, dar şi al mamei donatorului, de la Orşova, pe locul unde au murit mulţi din camarazii săi în primele zile ale intrării Românei în război, august 1916, mănăstire în care, în octombrie 2005, aveau să-i fie reînhumate osemintele, aduse din Germania.)

Pentru că ne aflăm la acest subiect, deopotrivă delicat şi important, trebuie subliniat faptul că drama prizonierilor români din Primul Război Mondial este mult mai profundă, mai complexă şi mai extinsă, ca spaţiu. Multe – şi unele încă neştiute – sunt lagărele în care prizonierii români au suferit moarte martirică. Unul dintre ele este lagărul de la Ostfyasszonya, din Ungaria. Citez din prestigioasa revistă lunară *Memoria Oltului şi Romanaţilor,* numărul pe septembrie 2018: „Aici a fost construit unul dintre cele mai mari lagăre ale Primului Război Mondial. Numele acestuia a fost luat de la gara din apropiere. În barăcile construite... puteau fi internaţi 50.000 de prizonieri. În patru ani de război, aproximativ 150.000 de prizonieri, de diverse naţionalităţi (italieni, ruşi, români, sârbi şi ucraineni) au fost internaţi în lagăr, iar 10.000 dintre ei nu s-au mai întors acasă. Aceştia au fost înhumaţi în cimitirul lagărului. Până acum nu se cunoaşte (cu exactitate – n.n.) numărul total al prizonierilor români care au fost înhumaţi în acest lagăr. Arhivele Militare au identificat 4.718 militari români care au murit aici, în perioada 1917-1918." Să facem o mică socoteală. Dintre cei 10.000 de prizonieri morţi în cei patru ani de război, 4.718 (jumătate!) sunt români, morţi numai în doi ani de captivitate. Ne dăm seama, astfel, la ce tratament de distrugere în masă au fost supuşi prizonierii români; cu nimic diferit de cel aplicat în lagărele din Franţa. Şi, ca să înţelegem şi „atenţia" de care s-au bucurat aceşti eroi-martiri după terminarea războiului (nu numai români, desigur), citez: „Lagărul a fost localizat prima dată în anul 1931" (pe când, în celelalte locuri, aceste sanctuare erau inaugurate de vreo zece ani!). Pe ambele laturi ale drumului au fost descoperite, în urma săpăturilor, uniforme, insigne, numere de identificare. Atât. Astăzi, o parte a terenului pe care a fost amplasat lagărul este acoperită de pădure.

Nu numai în aceste aşa-zise lagăre stabile s-au petrecut astfel de drame abominabile, ci şi în popasurile lungilor drumuri de continuă mutare a prizonierilor; în lagăre mai mult sau mai puţin de tranzit. Am în faţă (graţie aceleiaşi reviste, *Memoria Oltului şi Romanaţilor,* nr. 8/2018) memoriile preotului iconom Vasile Ionescu, confesor al Regimentului 18 Gorj, căzut prizonier împreună cu trupa pe Argeş în jos, la Vişina, în noiembrie 1916. La Găeşti, convoiul crescuse la o mie de prizonieri, ce urmau a fi duşi în Germania. În 27 decembrie 1917 au ajuns în localitatea Straslund, cazaţi pe jos, în barăci de scânduri, cu o hrană care „nu ne dădea speranţe de viaţă". Următorul popas, lagărul de la Tuchel, în barăci de carton, unde „prizonierii români mureau pe capete, câte 50-60-70-80 pe zi. Am găsit oameni din regimentul meu, fini şi nepoţi, şi mă durea inima când îi vedeam pe marginea prăpastiei. O săptămână i-am spovedit-grijit pe toţi. (...) Ajunseseră sărmanii oameni nişte schelete mişcătoare; ca preot, am avut ocazia să văd mulţi bolnavi înainte de obştescul sfârşit. Am văzut mulţi morţi, niciodată însă n-am văzut un corp atât de slăbit ca acela al celor 2.500 de prizonieri de la Tuchel. Erau umbre. Erau adevărate stafii."

Groupe de prisonniers roumains libérés en novembre 1918.

Fără comentarii.

Dar să ne întoarcem la obiectivul principal, care a generat aceste consideraţii: cartea prietenului nostru Jean-Yves Conrad – şi să-i notăm încă o dată titlul: *Memorialul celor 3.030 de soldaţi români „Morţi pentru Franţa" în timpul Marelui Război, 1916-1918.* Recitesc – şi am un acut sentiment de derută: Cum, adică, soldaţi români *morţi pentru Franţa* (fie ei puşi şi în ghilimele!)? Aceşti soldaţi au murit, în primul şi-n ultimul rând, pentru România! – ţara lor! Pentru că, în primul şi-n ultimul rând, ei au luptat pentru ţara lor, România, animaţi de scopul, de idealul la care ţara lor îi chema. Au luptat şi au căzut prizonieri – unii! – pe Jiu, pe Argeş, pe Muscele, în alte locuri româneşti de glorie şi sacrificiu. Iar faptul că duşmanul i-a întemniţat în diferite lagăre, în care au fost exterminaţi, nu înseamnă că ţara, redevenită stăpână a acelui loc al supliciului, şi-i poate aroga, mai târziu, drept morţi pentru ea – chiar fiind pe aceeaşi baricadă a luptei (comune) a victoriei şi a păcii. Indiferent de ce gesturi, onorifice şi onorante, ar face, după aceea, pentru aceşti eroi. Iată de ce mi se pare total nepotrivit – ca să nu zic neadevărat – titlul pus de amicul Conrad, pe o carte, repet, foarte bună. I-am spus-o franc, deschis, prieteneşte/frăţeşte şi, de m-ar fi înţeles, acest articol ar fi avut dimensiunea unei note de şapte rânduri. (Desigur, ar fi fost mult mai potrivit dacă Jean-Yves ar fi transferat acest titlu, eventual, ideea din el, în interiorul cărţii, într-o notă introductivă, şi i-ar fi dat o explicaţie cât de cât plauzibilă – fie şi sentimentală – subsumând valorosul text unui titlu clar, adecvat, real.)

→

Centenarul Marii Uniri

Domnul Jean-Yves Conrad, însă, care se mândreşte cu deviza: *La Roumanie ne m'appartient pas, mais j'appartient à la Roumanie* (*România nu-mi aparţine, dar/în schimb eu aparţin României*), nu numai că nu m-a înţeles, dar a ţinut să-mi aducă argumente în apărarea acestei sintagme – *morţi pentru Franţa* – între care un decret oficial (din 30 mai 1921) prin care municipalităţile pe teritoriul cărora se aflau astfel de cimitire militare erau autorizate să acorde, în semn de omagiu public, titlul de „morţi pentru Franţa". De aici, însă, şi până la a pune/enunţa în titlul unei cărţi această sintagmă – *morţi pentru Franţa,* cu sau fără ghilimele – pe seama eroilor altei ţări, fără nicio explicaţie, este un drum presărat cu derută şi suspiciuni. La urma urmei, chiar şi o lege – cu atât mai mult un astfel de decret: ambiguu (prin interpretare) şi binevoitor (prin intenţie) care, de fapt, recomandă, nu impune – este supusă schimbării, în timp. Însuşi Nicolae Titulescu, idol al amicului Conrad, autorul celebrelor cuvinte *En France, je ressens le dor de la Roumanie et en Roumanie je ressens la nostalgie de la France* – specialist de marcă în Ştiinţa Dreptului, susţine că „Legea nu e decât o probă a unei părţi din drept; ea nu e dreptul însuşi".

Şi, pentru că veni vorba despre mărturisiri-devize-de-viaţă, cer îngăduinţă s-o transcriu aici şi eu pe-a mea. Nu este creaţie originală, nu-mi aparţine, dar mi-am însuşit-o ca şi cum ar fi a mea. Această deviză axiomatică aparţine unui mare român (oltean!), demnitar de elită şi patriot imbatabil, Eugeniu Carada, care a declarat, testamentar: „Pentru România liberă oricând, oricum, cu oricine, împotriva oricui!" Să fie limpede pentru toată lumea.

În susţinerea ambiţioasei sale opinii, prietenul Jean-Yves Conrad aduce încă un argument: pe fiecare cruce, sub numele martirului român, este scris: *soldat român, mort pentru Franţa.* Aşa să fie, oare? Am fost la Soultzmatt (în Alsacia) într-un popas mai larg, exact acum 20 de ani: joi, 20 mai 1999, de Înălţarea Domnului (după Calendarul nostru Ortodox), când noi, românii, sărbătorim şi Ziua Eroilor. Înainte de-a începe slujba de veşnică pomenire, oficiată de preoţi ortodocşi şi greco-catolici, am hălăduit prin câmpul funerar, luându-mi diverse notiţe. Între altele, am notat numele primilor doi eroi, cu ale căror cruci se deschide aleea centrală: în dreapta: *Ciobanu Vasile, nr. 32116-54, decedat la 6 martie 1917*; în stânga: *Cristache Ion, nr. 2728-76, decedat la 1 aprilie 1917.* În continuare, imensul luminiş cu iarbă verde şi proaspătă: şiruri lungi de cruci albe, aliniate ca pentru o paradă nemaipomenită – şi, pe nici una, inscripţia „mort pentru Franţa". Pe alocuri, flori roşii, ca sângele celor jertfiţi, semănate de mâna celor în viaţă. Peste tot, un covor de gălbenele răsărite spontan, din chipurile palide ale celor duşi.

Dincolo, la Dieuze (în Lorena) am fost chiar împreună cu Jean-Yves – şi cu prietenul nostru comun, scriitorul şi gazetarul Ioan Barbu de la Vâlcea. Nici acolo nu-mi amintesc să fi întâlnit cruci de eroi români pe care să fie scris „mort pentru Franţa". Cum nici în această valoroasă carte, publicată de confratele Conrad, nu am descoperit vreo fotografie a vreunei cruci cu această sintagmă. Dimpotrivă, pe un monument, a cărui imagine este reprodusă în carte, se poate citi: „Ici reposent 275 Soldats Roumains Morts pour leur Patrie. Guerre 1914-1918".

Şi din nou mă străduiesc să-l fac pe prietenul Jean-Yves Conrad să înţeleagă nepotrivirea dintre adevărul istoric şi titlul neferícit ales de el şi desfăşurat pe spaţiul întregii coperte; nepotrivire care, cel puţin românilor le inspiră, la această primă vedere, o mare nedreptate. Iar el nu doar că nu poate/sau nu vrea să priceapă, dar continuă cu o pledoarie care pur şi simplu simt cum mă răneşte: România n-a făcut nimic pentru aceşti eroi!... Au luptat ei pentru România, dar au luptat şi pentru Antanta!... Franţa a ajutat foarte mult România!... Nu uita de generoasele prevederi ale Tratatului de Alianţă din 4/17 august 1916 – semnat cu cele patru mari puteri: Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia – reprodus în carte!... Aşa că...

Mă înfurie această reminiscenţă imperială în gândirea amicului meu. Şi-i răspund şi eu acum, pe această cale. Da, bun, corect tratatul; dar ia să vedem noi ce zice savantul Constantin Kiriţescu (între altele, reprezentant al României la Liga Naţiunilor, în Secţia şcolară; autor şi al unei cărţi consacrate lui Clemenceau) în volumul *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*. După război, făcându-se publice unele documente secrete, s-a constatat că Puterile Antantei nu aveau de gând să-şi respecte promisiunile făcute României. În iulie 1916 se încheiase o înţelegere secretă între Franţa şi Marea Britanie, care prevedea că România nu trebuie să beneficieze de ajutorul armatei de la Salonic (decât dacă atacă simultan şi Bulgaria). La comanda forţei aliate multinaţionale din Salonic era generalul Maurice-Paul-Emanuel Sarrail care, în pofida mai multor acţiuni ofensive, n-a reuşit să ocupe nici Bulgaria şi nici să prevină ocuparea Serbiei de către Puterile Centrale (1915) şi a României (1916). (De altfel, în decembrie 1917, el a fost destituit de la această comandă.) Eşecul Aliaţilor pe frontul din Macedonia a fost resimţit cu amărăciune de către trupele noastre, care scandau, în mod ironic: *O, Sarai, Sarai, Sarai!/ Noi ne batem şi tu stai!*

În legătură cu desecretizarea aceloraşi documente, trebuie amintit încă unul: La 11 august 1916 (în chiar timpul pregătirii şi semnării Tratatului de Alianţă!) Franţa şi Rusia semnaseră un acord secret destinat să împiedice participarea României cu drepturi depline la viitoarea Conferinţă de Pace.

Aşa că, mai uşor cu pianul pe scări, fraţii noştri de cauză...

Lucruri greu de explicat, fapte ce ridică grave semne de întrebare s-au petrecut şi în finalul Marelui Război. Voi cita, în acest sens, un fragment mai amplu, elocvent, din articolul academicianului Alexandru Surdu, *Grăniţuirea României Mari* (apărut în revista *Contemporanul. Ideea Europeană,* nr. 4(805), 2019): „Desfăşurarea războaielor ungaro-române din 1919, după încheierea Primului Război Mondial prin Armistiţiul de la Compiègne (29 octombrie 1918), începute cu atacarea României din Munţii Apuseni (16-18 aprilie 1919), atacarea României prin trecerea graniţei stabilite pe râul Tisa (20 iulie 1919) şi până la ocuparea Budapestei de către armatele române (4 august 1919), în continuarea războaielor ungaro-cehoslovace finalizate cu ocuparea Slovaciei şi înfiinţarea Republicii Sovietice Slovace (16 iunie 1919) – să nu uităm nici de Republica Sovietică Bavaria (12 aprilie 1919) – d*esfăşurate sub privirea îngăduitoare a armatei franceze, care, în mod normal, ar fi trebuit să instituie un regim de ocupare a Ungariei, ca stat inamic al Antantei în formula Austro-Ungariei, nu de prietenie şi toleranţă* (subl. n.) denotă o anomalie a cărei explicaţie n-am găsit-o în cărţile româneşti de istorie. Cum de i s-a permis Ungariei să ducă în continuare războiul? Ce s-ar fi întâmplat dacă armata română ar fi fost învinsă şi Ungaria ocupa Bucureştii în 1919? După ce ar fi ocupat, bineînţeles, Transilvania? Răspunsul este simplu: Republica Sovietică România! Cine să fi dorit acest lucru? Armata română a fost însă învingătoare şi a reuşit să ocupe Budapesta. Şi a făcut-o singură. A ocupat apoi toată Ungaria şi a dezarmat trupele maghiare. A pus capăt Republicii Sovietice Ungaria, înfiinţată la 20 martie 1919, atrăgându-şi pentru totdeauna adversitatea Uniunii Sovietice, care n-o va ierta. Apoi a fost somată, la scurt timp, să părăsească Ungaria, fără încheierea vreunui tratat de pace cu această ţară, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic! Mai mult, Ungaria, învinsă (1918) în formula Austro-Ungariei de către armatele Antantei, şi separat de armatele române (1919), a participat la Conferinţa de Pace de la Paris cu pretenţii teritoriale şi chiar le-a obţinut în defavoarea României. Adică, la stabilirea graniţei cu România, care trebuia să fie pe râul Tisa, Ungaria a obţinut jumătate din Crişana, tocmai partea cu cele trei Crişuri. (...) De ce a fost pedepsită România în favoarea Ungariei, când graniţa dintre România şi Ungaria fusese stabilită, în Tratatul cu Antanta, pe râul Tisa, şi a fost unul dintre motivele pentru care a intrat România în război alături de Franţa, Anglia, Italia şi Rusia?" (Academicianul Alexandru Surdu vorbeşte în articolul citat şi de alte *grăniţuiri* – expresiv, tragic cuvânt, inventat de savant – ale conturului firesc, natural al României, în sud-vest, sud-est, nord-est, încât nu poţi decât să afirmi/să susţii odată cu domnia sa: „A fost o încălcare a hotărârii românilor, a unui decret-lege semnat de regele României. Aceasta a fost grăniţuirea impusă de forţele politice ale ţărilor aliate în aşa-numita Antantă. Acesta a fost însă abia începutul încălcărilor pe care le vor face marile puteri.")

Fără comentarii.

N-aş vrea să cred că prietenul nostru Jean-Yves Conrad, procedând astfel, dă apă la moara nu ştiu cărei intenţii – şi nici că, după atâta amar de conversaţie, vorbesc cu morile de vânt. Adevăr este, însă, că amicul se încăpăţânează să persiste în opţiune. De parcă un reflex necondiţionat îi dirijează gândul. Cum să cred altfel, când până şi în autografele date pe carte, mâna lui consemnează: „Aceste poveşti de suflet cu aceşti soldaţi români care au murit *pentru Franţa* şi pentru libertatea României"? Iar în e-mail-ul ce însoţeşte invitaţia la ceremonia omagială din 11 noiembrie 2019, la Dieuze, precizează: ...locul unde se află „cele 943 de morminte ale soldaţilor români *morţi pentru Franţa* şi pentru libertatea Europei"!

Mirarea mea sporeşte, după ce citesc „Avertismentul" ce deschide volumul *Memorii,* al fostului demnitar român Nicolae Tabacovici (tradus de J.-Y. Conrad în franceză şi apărut, bilingv, la Editura Antim Ivireanul, Rm. Vâlcea, 2018), în care, între altele, scrie: „Nu pot uita, desigur, că în micul meu oraş din Lorena, la Dieuze, se găseşte cel mai mare cimitir occidental al soldaţilor români morţi de foame şi de frig în timpul Primului Păzboi Mondial, *căzuţi pe câmpul de onoare pentru Franţa generalului Berthelot". Punctum.*

În sfârşit, se iscă, firesc, întrebarea: Putea Jean-Yves Conrad să evite această gravă confuzie şi impardonabilă eroare? Bineînţeles. Cel mai bun exemplu îl avea în compatriotul său, la care face referire chiar în „Introducere", „eminentul istoric militar, distins profesor la Universitatea din Strasbourg, fost elev al Şcolii Interarme de la Saint-Cyr, fost membru al Comisiei Franceze de Istorie Militară", Jean Nouzille, autor al lucrării *Le calvaire des prisonniers roumains en Alsace-Lorraine, 1917-1918;* tradusă şi în româneşte sub titlul *Calvarul prizonierilor de război români în Alsacia şi Lorena, 1917-1918* (lucrare apărută iniţial în 1991 şi reeditată în 1997, avându-l coordonator şi autor al Prefeţei pe ambasadorul-istoric Dumitru Preda, „mon amie roumain", după cum notează Jean-Yves, în „Introducere", din partea căruia ar fi putut beneficia de o consultaţie de specialitate). Mai mult, cartea cu pricina a apărut simultan cu maiestuosul album de artă, semnat de academicianul-artist plastic Mircia Dumitrescu, consacrat aceluiaşi eveniment (bazându-se pe valorosul volum de informaţii oferit de cartea domnului Conrad). Albumul poartă titlul: *Războiul cel Mare, 1914-1918. Calvarul prizonierilor români în Alsacia, Lorena şi nordul Franţei.* Şi, totuşi!...

Se aude că volumul prietenului nostru Jean-Yves Conrad (apărut în franceză în puţine exemplare; cu promisiunea extinderii tirajului) va fi tradus în româneşte, editat în ţara noastră. Excelent. Cu condiţia revederii titlului, în ambele limbi. Românii, istoria lor nu merită o astfel de nedorită manipulare. Este un adevăr strigător la cer – şi el trebuie respectat.

Centenarul Marii Uniri

Răsfoind ziarul *La Roumanie* din anii 1918-1919

Eufrosina OTLĂCAN

Publicaţia *La Roumanie* a apărut în trei serii: prima serie la Bucureşti şi Paris, între anii 1898 şi 1916, ca ziar cotidian; a doua serie, din 17 ianuarie 1918 până în 12 iunie 1919, editat doar la Paris, săptămânal; seria a treia, din nou cotidian, la Bucureşti, între 1920 şi 21 iulie 1921.

Mă mărginesc aici la seria a doua, anii 1918 şi 1919 fiind cruciali pentru viaţa românilor, dar şi a unei importante părţi de lume. Au loc în această perioadă evenimente dramatice, determinante pentru deceniile următoare. La noi în ţară, după ofensiva glorioasă de la Mărăşti, Oituz, Mărăşeşti a armatei române, susţinută de Misiunea militară franceză în numele alianţei semnate de România cu ţările Antantei – Franţa, Anglia şi Rusia – în contra Triplei Alianţe (Puterile Centrale), reprezentate de Germania, Austro-Ungaria şi Imperiul Otoman, evenimentele din Rusia bulversează frontul. România este nu doar trădată, dar şi sub încercarea de infiltrare a bolşevismului în rândurile soldaţilor şi populaţiei. Pacea de la Brest-Litovsk între Rusia şi Puterile Centrale, semnată în martie 1918, scoate Rusia din Primul Război Mondial. Un tratat al unei păci înrobitoare pentru România se semnează la Bucureşti la 7 mai 1918, cu Germania şi Austro-Ungaria, de către prim-ministrul Alexandru Marghiloman; tratatul nu va avea şi semnătura şefului statului, Regele Ferdinand. Din 9 noiembrie 1918, România reintră în război alături de Ţările Antantei, iar la 1 Decembrie 1918, la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, este declarată Unirea tuturor românilor. Încheierea Primului Război Mondial a avut loc prin armistiţiul din 11 noiembrie 1918 între ţările Antantei şi Germania, dar România va continua lupta pentru eliberarea Transilvaniei de sub stăpânirea Ungariei. Anul 1919 aduce încheierea unor tratate de pace la Paris, între care Tratatul de pace cu Austria în 10 septembrie 1919; la 4 iunie 1920, la Trianon, a fost semnat Tratatul de pace între România şi Ungaria; numai etapele premergătoare acestor tratate, încheiate în timpul Conferinţei de Pace de la Paris, vor mai fi consemnate în a doua serie a jurnalului *La Roumanie*.

La Roumanie

Organe hebdomadaire des revendications et des intérêts roumains

După această foarte scurtă reamintire a evenimentelor istorice, mai departe voi merge pe firul celor scrise în ziarul *La Roumanie*, răsfoind această serie, al cărei subtitlu a fost „organ hebdomadar al revendicărilor şi intereselor românilor", modificat din 17 octombrie 1918 în „organ hebdomadar al Unităţii Naţionale Române". Publicarea ziarului a fost încredinţată numitei *Colonii a românilor din Paris*, reprezentată, în special, de grupul profesorilor universitari refugiaţi din ţară la ocuparea României de către trupele germane. Acest grup, care fusese ales de Asociaţia generală a universitarilor româneşti pentru a continua, pe pământ francez, apărarea drepturilor românilor, a constituit Misiunea universitară română de la Paris. Ziarul pe care l-a editat, la un an de la apariţie, a fost caracterizat astfel: *Tribună naţională, ziarul* La Roumanie *a fost, de asemenea, prin acest concurs de evenimente, o tribună universitară.*

Răsfoind ziarul, am în faţă o lume legată de acele vremuri, văzută de intelectuali români de mare valoare, majoritatea profesori ai Universităţii bucureştene, supusă dominaţiei germane. Ei s-au exilat la Paris nu pentru a se pune la adăpost în faţa războiului, ci pentru a milita pentru dreptate în ţara românilor. Îl citez pe Traian Lalescu: *În momentele critice ale ultimului an, în timpul guvernului dlui Marghiloman, misiunea universitară a fost rechemată în ţară; eram forţaţi însă să alegem între carieră şi conştiinţa noastră. Refuzul nostru formal ne-a cotat sub titlul de „rebeli" şi din această epocă noi am fost şi mai mult alături de România. Am găsit aici acelaşi sentiment inflexibil de rezistenţă până la capăt, aceeaşi credinţă în lupta până la victorie.* Cum era acasă, la Universitate, aflăm din ziarul Misiunii: *Jurnalele germane anunţă că la Universitatea din Bucureşti, singura facultate deschisă este cea de medicină. Ceremonia de deschidere a fost prezidată de generalul german comandantul oraşului. Au ţinut discursuri dr. Petrini-Galaţi şi I. Bogdan, prorector. În localul Fundaţiei universitare Carol I, profesori germani ţin regulat conferinţe de istorie, sociologie şi politică.*

Misiunea universitară română a fost invitată de înalte instituţii politice şi de cultură din Paris, în Parlamentul Franţei sau la Facultatea de Litere, unde a putut susţine cauza României, iar din partea gazdelor au fost exprimate simpatie şi ataşament. Ziarul din 7 februarie 1918 redă din discursul vicerectorului, preşedinte al Consiliului Universităţii din Paris, şi scrie: *Luni 4 februarie, după dineul în onoarea misiunii universitarilor români la Paris, Lucian Poincaré a transmis dlui Victor Antonescu, ministru al României, adresa cu introducerea: „Universitatea din Paris, în momentul în care naţiunea română este victima unei crize tragice, exprimă Universităţilor din Bucureşti şi Iaşi o simpatie profundă".*

În acelaşi respect pentru România, o parte a coloniei române a participat la o recepţie la Ambasada din Paris a Statelor Unite ale Americii, iar o delegaţie a profesorilor universitari români a fost primită de preşedintele Wilson.

Colonia română din Paris a avut un Comitet ales, preşedinte fiind profesorul de Drept Toma Stelian de la Universitatea din Bucureşti, iar vicepreşedinţi, profesorul Ermil Pangrati, fost rector al Universităţii din Bucureşti, şi Pavel Brătăşanu, senator, cu studii de Drept la Paris.

Ermil Pangrati, personalitate intrată în istoria matematicii româneşti şi a Institutului de Arhitectură din Bucureşti, este prezent cu alocuţiuni în cele mai multe ocazii în care Misiunea română a fost invitată, dar şi cu foarte multe articole în jurnal. Aleg câteva rânduri dintre cele foarte multe scrise de Pangrati în *La Roumanie.* Din articolul „Prietenia germană", din 7 martie 1918: *România este astăzi izolată definitiv de aliaţii occidentali, încercuită din toate părţile ca o fortăreaţă asediată, ameninţată din interior de trei armate ruse în debandadă anarhică; Mackensen o ameninţă cu „pacea germană" şi cancelarul Hertling cu „prietenia" sa. Pacea înseamnă sclavie sau moarte! Prietenia germană este încă şi mai rea.*

Pentru că, totuşi, răsfoind publicaţia *La Roumanie,* va trebui să urmăresc un fir, îmi aleg să fie acesta printre câteva articole scrise de marele nostru matematician Traian Lalescu, această „culme a culturii româneşti", cum l-a definit Solomon Marcus. Şi voi mai zăbovi apoi pe firul relatărilor din presa maghiară contemporană marilor evenimente, pagini care nu ştiu să mai fi fost scoase la lumină, cel puţin în ultimii ani.

Nu voi încărca rândurile de faţă cu prea multe reluări din numeroasele articole semnate de Traian Lalescu în jurnalul *La Roumanie,* încerc însă ca citările să reprezinte opinia autorului în mai multe situaţii de importanţă istorică deosebită. Cu referire la înrobitoarea pace din 7 mai 1918, pe care Lalescu o numeşte *asasinatul de la Buftea,* scrie că este *o pace a urii… care nu va şti să nască decât ură. Speranţa este Regele Ferdinand: Avem încredere în regele nostru. Ne este imposibil să credem că el ar putea semna o pace care nu numai va reduce în neant aureola sa de atitudini frumoase care îl înconjurară pe drept, dar ar conduce la injurie permanentă faţă de tronul său.*

Referitor la Tratatul de pace cu Austria, căruia i-a urmat un discurs al cancelarului Renner, afirmând că *tânăra republică este eliberată de toate aspiraţiile de dominare a altor naţiuni, aspiraţii care au fost cauza fatală a ruinei fostei monarhii,* Lalescu vede aici confirmându-se solemn, în faţa întregii lumi, *dreptatea strigătelor noastre de disperare, calvarul dureros pe care popoarele Austriei l-au suferit sub regimul dualist.* Şi mai adaugă Lalescu observaţia că discursul cancelarului a fost o tactică de a trece cu vederea clauzele economice şi financiare. Mai multe articole ale lui Traian Lalescu se vor referi la Banat şi la chestiuni de ordin economic şi financiar. Scria el: *Emiterea exagerată a biletelor de bancă a depreciat valoarea lor, încât săracii cu salariul fix nu mai au din ce trăi. Aceasta este o cauză profundă a răului social care are loc, ca o amară ironie în ajunul Conferinţei de pace permanentă, pentru a aminti puterilor responsabile acest adevăr elementar pe care îl uită cu voie: Suferinţa va rămâne o cauză permanentă a turburării sociale: suferinţa, împinsă până la disperare va naşte totdeauna violenţă.*

În 19 ianuarie 1919, în articolul „Reformele în România": *Pe calea decretelor–lege, ţăranii, muncitorii agricoli ai ţării şi evreii, în cea mai mare parte comercianţi, de aici înainte vor participa la viaţa politică a României.*

Traian Lalescu analizează politica „rusofobiei la români", indicând pe cei care profitau de aceasta: *Printre diverse instrumente politice cu ajutorul cărora s-a încercat să se falsifice orientarea politică a României, niciuna nu a fost obiectul unei atenţii mai mari din partea propagandei germane, ca rusofobia. Din punct de vedere teoretic, este logic – revendicarea Basarabiei e tot atât de legitimă ca a Transilvaniei. […] Noi am rămas adversari ireductibili ai tezei rusofobiei României şi nu am cedat niciunuia dintre argumentele bombastice ale ştiinţei sociologice germane, cu care ne-am fi spart capul.*

Şi câte lucruri interesante am mai putea extrage din articolele lui Lalescu!...

Am promis însă că voi relua, din paginile jurnalului *La Roumanie,* cum s-au oglindit evenimentele acelor ani în presa maghiară.

În ceea ce priveşte Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, articolele corespondenţilor unor ziare din Budapesta oglindesc corect evenimentul, iar *La Roumanie* publică traducerea lor. Astfel, în *Az Ujsag* se scrie: *Poporul ungar aştepta cu o penibilă nelinişte rezultatul Adunării Naţionale române, convocată pentru duminică la Alba Iulia. Ştirile cele mai contradictorii circulau despre unirea cu România. În Transilvania se spera ca socialiştii să poată împiedica crearea unei Românii Mari, pentru a evita dominaţia românească asupra a milioane de unguri. Durere! Visul nu s-a realizat, căci chiar partidul social-democrat român fu convins de şefii Consiliului Naţional român.* (Într-un alt articol din *La Roumanie* aflăm că social-democraţii au renunţat la toate condiţiile pe care le cereau, graţie intervenţiei lui Eugen Goga, fratele lui Octavian Goga, şi celei a lui George Pop.)

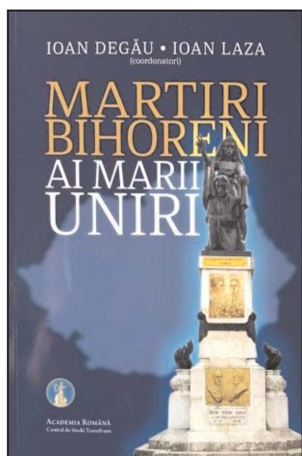
→

Un volum omagial: *Martiri bihoreni ai Marii Uniri*

Maria VAIDA

În 2019 s-au împlinit 100 de ani de la uciderea îngrozitoare a martirilor beiuşeni, iar evenimentul nu putea trece fără a fi marcat de către personalităţile locale şi nu doar acelea, căci s-au adunat în Beiuşul copilăriei mele o pleiadă de intelectuali de primă mărime din cultura românească a Bihorului. Astfel că, sub egida Academiei Române, la Editura Centrului de Studii Transilvane, a apărut volumul *Martiri bihoreni ai Marii Uniri,* Cluj-Napoca, 2019, coordonatori: Ioan Degău şi Ioan Laza. Colaboratorii acestui volum colectiv sunt: Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, Viorel Faur, Diana Iancu, Blaga Mihoc, Ioan Laza, Augustin Ţărău, Dionisie Pop, Ioana Marina Gherman, Rada Sanda Muntean, Ioan-Sorin Cuc, Vasile Todinca, Cristian Remus Ţoţa, Iudita Căluşer, Ligia Antonia Mirişan. Evenimentul lansării volumului şi al comemorării martirilor s-a derulat la Beiuş, cu momente de reculegere în Cimitirul din deal, la monumentele avocaţilor Ciordaş şi Bolcaş, dar şi la acela al familiei Crişan, tată şi fiu. Dintre urmaşii acestora mai trăiesc doamna Rada Sanda Muntean (din familia Crişan), care a oferit pagini inedite pentru volumul amintit, dar şi Ioana Marina Gherman (nepoata martirului Ioan Ciordaş). De remarcat este faptul că evenimentul s-a desfăşurat în locuri marcante pentru cultura Beiuşului de ieri şi de azi: Cimitirul din deal, Monumentul celor doi martiri din centrul oraşului, Colegiul Naţional „Samuil Vulcan", Sala Primăriei, care a fost plină până la refuz de oameni adunaţi de pe toate Crişurile să-i asculte pe cei doi intelectuali remarcabili: Ioan-Aurel Pop, preşedinte al Academiei Române, şi Ioan Bolovan, prorector al UBB din Cluj-Napoca. Fără nicio tentă politică, evenimentul a fost urmat de o tradiţională pomană în memoria celor ucişi, cu mâncare de post, iar domnul Ioan Degău, amfitrionul acţiunii, i-a dus pe musafiri la Muzeul şi Biserica de lemn, alcătuite de către domnia sa în vecinătatea restaurantului. Un Mecena al culturii Beiuşului, care nu se dezminte, este domnul economist Ioan Degău, director al Creditcoop Casa Centrală-Agenţia Oradea. Numele său apare în toate lucrările de anvergură despre istoria locală a Beiuşului.

Volumul *Martiri bihoreni ai Marii Uniri* cuprinde în deschidere un eseu esenţial semnat de preşedintele Academiei Române, domnul Ioan-Aurel Pop, intitulat *Românii şi conducătorii lor din trecut,* unde ilustrul academician conchide: *Elitele sunt esenţiale în viaţa oricărei comunităţi şi mai ales în viaţa naţiunilor. Este drept că poporul poate să fie ghidat pe căi greşite de elite slabe, dar asta nu înseamnă că trebuie să anihilăm elitele, ci că trebuie să le transformăm în acord cu idealurile de bine. Noi, în momentele decisive, am avut şansa unor elite bune, iar dacă nu au fost bune, le-am schimbat ca să fie bune. Aceasta a reprezentat forţa naţiunii române şi asupra acestei forţe trebuie să ne concentrăm.* O concluzie valoroasă emite şi domnul prorector Ioan Bolovan (*De la Adunarea Naţională de la Blaj din mai 1848 la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din decembrie 1918*), referitoare la cele două adunări de la Blaj şi de la Alba Iulia: *Prin urmare, aşezarea celor două adunări – de la Blaj din mai 1848 şi de la Alba Iulia din decembrie 1918 – pe un piedestal mitico-simbolic în mentalul colectiv românesc, poziţie susţinută din perspectivă istoriografică cu argumente irefutabile ale foarte multor istorici din generaţii diferite în ultima sută de ani, justifică momentele lor de unicitate în istoria modernă a românilor transilvăneni. Astfel, ambele adunări au fost învestite de către contemporani cu o aură mitică, drept momente fondatoare, regeneratoare pentru naţiunea română.*

Istoricul bihorean Viorel Faur aduce valoroase completări referitoare la tragedia de la Sighiştel, pe care încearcă s-o înţeleagă în profunzime, conştient că românii bihoreni au fost nevoiţi să treacă printr-un veritabil calvar, operă a trupelor ungare de ocupaţie, alungate abia în aprilie 1919 de către armata română. Istoricul cercetează subiectul acesta de un pătrar de veac, căci a rămas *cea mai teribilă din întregul Bihor, care poate fi asociată cu ceea ce s-a întâmplat în anii terorii hortiste, la Ip şi Trăznea.* Desigur că, mândria despre care vorbeşte istoricul este întemeiată: Atanasie Toader a fost desemnat prin credenţional să participe la Marea Adunare de la Alba Iulia din partea cetăţenilor din Sighiştel, dar modul în care arată troiţa martirilor arşi de vii din acest sat de la poalele Apusenilor este regretabil. Oameni buni, ei au fost răstigniţi pentru noi, au murit în chinuri; se cuvine să ne arătăm respectul prin renovarea troiţei din mijlocul satului! Şi asta urgent! Ar fi o formă de respect, căci nu putem aştepta asta de la politicieni... Având în vedere faptul că şi noi, în lucrarea intitulată *Bihorenii la Marea Unire,* Ed. Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, am cercetat documentele istorice, culturale şi literare, din presă şi arhive legate de evenimentele tragice din judeţul Bihor ale anilor 1918-1919, subscriem afirmaţiilor istoricului Viorel Faur.

Doamna muzeograf Diana Iancu aduce interesante şi documentate cercetări despre familia lui Ioan Ciordaş, cu fotografii inedite alături de poeta Viora din Bihor, soţia sa. Frumoasa Viora aduce un elogiu postum soţului ei în poemul intitulat Ionel (Viora din Bihor: *Din cetatea sfântă,* Tipografia şi Librăria Doina, Beiuş): *Ai zis că vei scăpa Bihorul – şi a fost aşa... întâiul tău gând a fost binele şi fericirea neamului tău. Lui i-ai închinat viaţa ta şi mintea ta strălucitoare... Pentru însuşirile tale nobile, pentru caracterul tău puternic, Domnul te-a ales, tu, sfânt Erou–martir, să serveşti pildă generaţiilor ce vin. Când aproape toţi au deznădăjduit în vremurile de grea cumpănă, tu, asemenea unui profet, vorbeai de înfăptuirea visurilor noastre măreţe – o Românie mare. Acel ideal sfânt te-a cerut şi pe tine jertfă, Ionelul meu... Pentru că dr. Ioan Ciordaş avea deviza: Viaţa mea este a poporului meu.* (Gavril Hădăreanu, *Torţe arzânde în Ţara Beiuşului,* Ed. Buna Vestire, Beiuş, 1995, p. 249)

Filmul desfăşurării Adunării de la Alba Iulia îl face corespondentul ziarului *Budapesti Hirlop.* Să-l urmărim: *Românii au aranjat şi pregătit această Adunare cu un aparat uriaş; sâmbătă 30 noiembrie, ei începeau să curgă din toate părţile. Toţi Românii din Transilvania şi Ungaria au fost reprezentaţi. Preoţi, orăşeni, ţărani, bărbaţi şi femei erau prezenţi şi printre ei cinci episcopi români, între care episcopul greco-catolic de Oradea, dr. Demetru Radu. Toată mulţimea era împodobită cu tricolorul românesc şi pe întreg parcursul fluturau drapelele Aliaţilor, din oraşul Alba Iulia până în vârfurile Carpaţilor. Fanfarele nu conteneau să cânte imnul Trezirii naţionale şi al Libertăţii, ca şi Marseillaise. Strigătul dominant era „Trăiască România Mare". Solemnitatea începu printr-un Te Deum celebrat în toate bisericile ortodoxe şi greco-catolice, în prezenţa episcopilor şi conducătorilor politici. Mulţimea se masă apoi pe câmpul de exerciţiu militar unde fuseseră executaţi odinioară Horia şi Cloşca, martirii revoltei lor contra opresiunii maghiare. După serviciul divin, şedinţa Adunării Naţionale fu deschisă la Clubul ofiţerilor, unde fu decisă separarea de Ungaria şi unirea cu Regatul României şi unde fură determinate frontierele regiunilor cerute. Oficiosul socialist* Nepszava *evaluează asistenţa la o sută de mii de persoane. Toţi aşteptară pe câmpul de manevre, în spatele fortăreţei Alba Iulia, comunicarea deciziilor luate de Adunare.*

Şi evenimente dramatice pe care le-au trăit românii ardeleni sunt redate în ziarul Misiunii universitare de la Paris. În 14 martie 1918, ziarul relua dintr-o telegramă din Budapesta publicată de *Frankfurter Zeitung* informaţia cuprinzând *lista a 21 de profesori români, cea mai mare parte din Comitetul transilvan de la Braşov (vecin al frontierei române de la Predeal) care au fost alungaţi din învăţământ ca măsură disciplinară din cauza lipsei de imparţialitate în conduita lor. Pe o perioadă de 5 ani nu vor putea să ocupe o catedră.* Articolul din *La Roumanie* comenta: *Ce poate însemna de fapt această eliminare „pentru lipsă de imparţialitate"? E greu de înţeles… Şcolile româneşti sunt închise şi limba română interzisă. Aceşti 21 de profesori români sunt într-adevăr inutili, fără îndoială, pentru maghiari.*

Şi discursul din 2 mai 1919 al lui Bela Kun în faţa Consiliului muncitorilor din Budapesta este reprodus. Reiau doar două fraze care spun mult despre personajul care impunea bolşevizarea Ungariei: *Ne daţi Budapesta sau ne vom bate pentru apărare, pentru a păstra aici dictatura proletariatului. […] Tovarăşi, consiliul revoluţionar ţinând cont că nu suntem în stare de a opune o rezistenţă serioasă, a încercat să salveze un teritoriu unde să poată să se adăpostească de capitalism şi de unde să poată să-i alunge din Ungaria şi să creeze un punct de sprijin pentru revoluţia proletară internaţională.*

Seria a II-a a ziarului se încheie la 12 iunie 1919; sub titlul *Sarcina noastră este îndeplinită,* scrie: La Roumanie *a apărut în zilele cele mai sumbre ale războiului nostru naţional. Scopul său era să menţină intact, în ochii Occidentului, acţiunea ţării noastre, care era de partea Aliaţilor şi care înţelegea ca niciodată să se separe de ei. Astăzi opera sa s-a încheiat. România, unificată, are locul său printre naţiunile aliate şi înţelege să-l păstreze orice ar surveni.*

În încheiere, ne gândim la ceea ce a fost vrednica, hotărâta, curajoasa societate românească de acum un secol!

Acea elită intelectuală, care a fost Misiunea universitară română de la Paris, a contribuit, alături de diplomaţia, guvernele Ţării şi Regina Maria, la rezultatele Conferinţei de Pace care i-a recunoscut României drepturile pe care le merita şi pentru care s-au jertfit sute de mii de români. Membrii Coloniei române din Paris, implicaţi plenar în scrierea şi editarea publicaţiei *La Roumanie,* erau din alt aluat, departe de cei din versurile eminesciene: *Ai noştri tineri la Paris învaţă/ La gât cravatei cum se leagă nodul/ Ş-apoi ne vin de fericesc norodul/ Cu chipul lor isteţ de oaie creaţă.*

Este îmbucurător faptul că mai există şi astăzi o placă comemorativă aşezată în anul 1936 la Paris, pe Avenue de l'Opéra 21, amintind că: *În acest „Hôtel des Deux Mondes" a stat din ianuarie 1917 până în 1919 „Comitetul Naţional al Unităţii Române" prezidat de marele om de Stat Take Ionescu şi recunoscut oficial de Guvernul Republicii Franceze la 12 octombrie 1918, Victor Antonescu fiind ministrul României în Franţa./ Acest Comitet Naţional reunea o misiune parlamentară, prezidată de Thomas Stelian, fost ministru, o misiune universitară în fruntea căreia se aflau Profesorii Nicolae Titulescu, Ministru al Finanţelor şi semnatar al Tratatului de la Trianon, George G. Mironescu, fost preşedinte al Consiliului, Ermil Pangrati, fost ministru, o misiune a Românilor din Transilvania prezidată de R.P. Vasile Lucaci. Organul său oficial era jurnalul „La Roumanie" fondat de marele Român Pavel Bratashanu şi condus de Const. Banu, Const. Mille şi Emil D. Fagure./ În amintirea acţiunii patriotice desfăşurată în Franţa de acest comitet, această placă a fost pusă la 27 februarie 1936. Dl. Jean Chiappé fiind Preşedintele Consiliului Municipal al oraşului Paris şi Dinu Cesianu, Ministrul României în Franţa.* (https://www.historia.ro/sectiuneportret/articol)

Istoria de lângă noi

În vremuri de cumpănă

Milena MUNTEANU

Nu l-am întâlnit pe nonagenarul făgărăşean Victor Roşca, nu ştiu nici cum arată, nici cât de înalt este, nici ce ochi are, nu-i ştiu decât profesionalismul demonstrat de două decenii de când conduce revista *Candela de Montréal,* ce cultivă limba română departe de vatră.

Aflu că în anul 1948, tânărul Roşca ar fi fost „ridicat", pe timpul examenului de bacalaureat, pentru vina că ar fi fost împotriva valului comunist ce venea spre ţara noastră de la răsărit. La vremea respectivă, el n-ar fi avut vreo coloratură politică şi, cu toate acestea, trebuia neapărat reeducat pentru a lua culoarea roşie. Întâmplarea face ca Victor Roşca să-şi fi făcut deja o părere despre ce urma să fie. În înţelegerea sa, valorile legate de iubirea şi întrajutorarea aproapelui, de mila creştină, urmau să fie „interzise, ba chiar pedepsite cu ani grei de puşcărie. Erau oameni condamnaţi la 15-20 de ani pentru că au dat o bucată de pâine la un fugar". După părerea sa, valorile tradiţionale urmau să fie înlocuite de opusul lor: ateism, ură de clasă, invidie, critică, denunţ, lichidare, precum şi de corectitudinea politică a momentului.

Mă întrebam ce l-a făcut pe Victor Roşca să reziste forţei brute, cu riscul schilodirii şi al torturii repetate, în loc să ia calea aparent mai uşoară de a accepta reeducarea pe drumul învăţăturii marxist-leniniste. Dl Roşca credea că îngrădirea libertăţii sale spirituale ar fi însemnat pierderea valorilor de până atunci, ceea ce s-ar fi tradus în final prin pierderea demnităţii. „Eu am fost un om ca mulţi alţii. Dar am avut idealurile mele la care nu puteam renunţa", spune el.

Ca să înţeleg mai bine, am citit mai întâi cartea *Experimentul Târgşor,* a cărei acţiune se petrece în primii ani după exportarea revoluţiei roşii la noi. A fost o perioadă în care mulţi dintre cei mai străluciţi tineri ai ţării au fost arestaţi pe motive diverse. Unii doreau să creadă în Dumnezeu, aşa că se aflau în conflict direct cu ateismul trâmbiţat de noul regim. Alţii se opuneau ocupaţiei sau influenţei sovietice. Alţii pur şi simplu nu aveau „origine sănătoasă", căci veneau din familii cu dare de mână sau din familii de chiaburi. Floarea intelectualităţii noastre a înfundat puşcăriile acelor ani. Au fost închişi preoţi, generali, chiar unii dintre cei ce înfăptuiseră Marea Unire din 1918, scriitori, profesori, şefi de partide istorice şi patrioţi care şi-au riscat viaţa pentru ţara lor.

În ciuda vremurilor tulburi, de cumpănă, tinerii trimişi la reeducare au rejectat dogma marxistă şi au ales să reziste colectiv presiunilor la care au fost supuşi.

Eram în căutarea unor răspunsuri despre motivaţiile psihologice ale rezistenţei celor din lagărele de reeducare din acea perioadă. Pe unele încă le mai căutam când am avut şansa să citesc *Moara lui Kalusek,* care prezintă transformarea vieţilor normale ale acelor tineri, în iadul pe pământ. Acolo am găsit şi răspunsul la întrebarea care m-a urmărit, despre ce îi face pe unii să reziste constrângerilor de tot felul şi ce îi face pe alţii să se supună. Explicaţia *primului semănător* m-a edificat. Dl Roşca vorbeşte despre rolul formator al familiei şi al comunităţii. „Tinereţea este pământul în care prinde rădăcini orice sământă. Ogorul este pregătit de familie, prieteni, dascăli şi profesori. Că ogorul produce cuminţi sau răzvrătiţi, responsabilitatea este, de obicei, a primul semănător. Jocul destinului apare atunci, la început."

Moara lui Kalusek m-a făcut să observ o greşeală fundamentală comisă în acei ani. Mă refer la împărţirea societăţii în două: în răi şi buni. Istoria ne arată că o asemenea separare, pe orice criteriu, duce invariabil la escaladări violente care merg din rău în mai rău. Exemple relativ recente, cum ar fi cazul rwandezilor, împărţiţi în tutsi şi hutu, confirmă teoria; mai mult, ele conduc la situaţii extreme, cu urmări catastrofale, uneori chiar la genocid.

În 1971 s-a efectuat un experiment pe această temă la Stanford University. El a demonstrat că lucrurile scapă rapid de sub control şi numai dacă dai oamenilor iluzia puterii. Un grup de persoane a fost împărţit în două. Unora li s-au atribuit rolul de întemniţaţi şi celorlalţi de paznici. Chiar dacă vorbim doar despre un joc, o simulare, figuranţii şi-au intrat totuşi în rol. Temnicerul a ajuns să agreseze deţinutul, iar cel care a rezistat a devenit ţinta abuzurilor de tot felul. Experimentul a fost întrerupt din cauza violenţei generate.

Citind ***Moara lui Kalusek,*** mi-am dat seama că ideea de egalitate pe care era bazat comunismul stătea de fapt pe fundamentul acestei împărţiri iniţiale a populaţiei în două: cei buni (muncitorii şi ţăranii, mai ales cei ce nu avuseseră de niciunele) şi cei răi (cei şcoliţi, cu opinii sau averi). Egalitatea nivelatoare era astfel predicată pe eliminarea sau reeducarea celor răi, din simpatie sau milă pentru cei slabi (dar buni). Cazul României nu este o excepţie, în sensul că împărţirea populaţiei în două a creat turbulenţe, suferinţă, dar a avut şi multe alte efecte colaterale. A răsturnat valorile. Deţinutul de drept comun (adică hoţul) era văzut ca mai puţin periculos decât deţinutul politic, care de multe ori cerea doar să creadă în Dumnezeu. Asta a făcut ca ordinea iniţială să fie complet răsturnată, cu atât mai mult cu cât religia nu fusese înlocuită cu un alt cod moral. Din cauză că omul zilei era săracul, căruia trebuia să i se facă dreptate, redistribuirea avuţiei bogaţilor era privită cu simpatie, ba chiar încurajată. S-a ajuns chiar la o instituţionalizare a furtişagului şi a bătăii de joc faţă de cei mai avuţi.

Nu înţeleg însă următorul lucru: de ce oare nişte elevi din Făgăraş, Braşov sau Sibiu au ştiut să-şi asume riscul plutonului de execuţie şi al irosirii vieţii prin beciurile comuniste, dar cei de la vârf, care ar fi putut schimba ceva, au ales compromisul?

(Continuare la pag. 27)

Milena Munteanu Liţoiu, absolventă a universităţilor din Craiova şi Toronto, Canada (unde trăieşte în prezent), este scriitor şi publicist, autoarea volumelor *Departe de ţara cu dor* (2014) şi *Din ţara soarelui răsare* (2016), colaboratoare a mai multor reviste din ţară şi din lume, având o rubrică permanentă la *Observatorul din Toronto*; a primit mai multe premii literare.

Cercetarea realizată de lector univ. Ioan Laza împreună cu doamna prof. Rada Sanda Muntean aduce o imagine vie a vieţii şi luptei familiei Crişan, primarul oraşului Beiuş, pentru înfăptuirea Marii Uniri. Detaliile nepoatei şi amintirile păstrate cu sfinţenie în familie au fost utilizate aici cu precădere, accentuând faptul că istoria este vie, că oamenii jertfiţi n-au murit în zadar. Memoria infailibilă a nepoatei are înscris în ADN şirul faptelor: *Şi tot bunica mi-a relatat că fratele ei, de care se simţea atât de ataşată, Gheorghe Crişan, omul politic intim legat de înfăptuirea Marii Uniri, pe când era licean la ctitoria vulcaniană din Beiuş, îşi petrecea o parte din vacanţe la Cărpinet-Bihor, la verişorii lui mai mici. Uimit de inteligenţa şi apetitul intelectual uluitor al verişorului său, Cornel Crişan, dar şi de greutăţile vieţii în care se zbăteau, la întoarcerea sa în Beiuş, i-a povestit toate acestea tatălui său, străbunicul meu, rugându-l cât putea el mai convingător să-l sprijine să urmeze gimnaziul beiuşean. Ghiţă, dragul meu, dacă tu zici că e atât de bun, şi eu pun preţ pe vorbele tale, chiar că e păcat să nu-l aducem încă de pe acum la Beiuş, i-a zis străbunicul meu Ilarie Crişan, revărsându-şi ca de atâtea ori bunătatea asupra celor aflaţi în nevoi.* Cornel Crişan a fost singurul medic din Bihor care a participat la Adunarea Naţională de la Alba Iulia, din partea Gărzilor Naţionale, a profesat la Cluj după Unire, iar când şi-a simţit sfârşitul aproape, a spus: *Adio, Rubine dragă, scuză-mă că nu mai urc la tine, mă duc să mor acasă la mine în Bihor!* (era vorba de prietenul său, profesorul Popa Rubin, bolnav de cancer bronhopulmonar; Maria Vaida, *op. cit.*, p. 100). Profesorul medic Cornel Crişan a decedat în 23 ianuarie 1958, fiind înmormântat alături de străbunii săi, ţărani bihoreni din Cărpinet, Bihor.

Cercetătorul ştiinţific dr. Vasile Todincă semnează un eseu cu titlul *Reabilitarea monumentului funerar al martirilor beiuşeni dr. Ioan Ciordaş şi dr. Nicolae Bolcaş.* Moştenitorii (dr. Dorin Bolcaş, împreună cu sora sa Minodora Bolcaş) solicită neîntârziat autorităţilor în drept *asigurarea accesului şi a spaţiului necesar la mormânt şi în jurul acestuia prin dezafectarea cavoului nou amenajat, care în opinia lor venea în contradicţie flagrantă cu cele mai elementare norme de sistematizare a cimitirului, sfidând prin nesocotinţă spaţiul afectat eroilor, îngrijit şi respectat de mai bine de 60 de ani de toate generaţiile ce s-au succedat, ca un bun comun al tuturor, mărturie prin veacuri a nobilului simbol de unitate prin jertfă.* (Scrisoare din arhiva Ioana Marina Gherman din Bucureşti, în vol. *Martiri bihoreni ai Marii Uniri.*)

Vasile Todincă aduce argumente justificative, acte şi fotografii în susţinerea afirmaţiilor sale, convingător, cu rigurozitate ştiinţifică în susţinerea adevărului, care învinge de fiecare dată. Lucrarea domniei sale atestă faptul că unii contemporani vor să facă uitate faptele de glorie şi jertfă ale înaintaşilor noştri, pentru care istoria este o carte a sacrificiului pentru unire şi credinţă. Prin implicarea responsabilă, atât materială, cât şi sufletească a domnului Ioan Degău, s-a realizat reabilitarea monumentului funerar al făuritorilor României Mari din această parte de ţară: dr Ioan Ciordaş şi dr. Nicolae Bolcaş.

Alte nume de intelectuali bihoreni completează esenţa volumului amintit: Blaga Mihoc, *Dr. Nicolae Bolcaş, un erou al luptei pentru Unire;* Diana Iancu, *100 de ani de la martiriul omului politic dr. Ioan Ciodaş;* Augustin Ţărău, *Anotimpurile nădejdilor şi deznădejdilor;* Dionisie Pop, Ioan Degău, *Teroare şi atrocităţi pe valea Barcăului;* Cristian Remus Ţoţa, *Memoria unei case-muzeu;* Ioan-Sorin Cuc, *Odiseea unui monument;* Iudita Căluşer, *Festivităţi regale în Oradea şi Bihor – mai 1919;* Ligia Antonia Mirişan, Ioan Laza, *Marginalii la un album.*

Coordonatorii volumului, Ioan Degău şi Ioan Laza, aduc dovezi grăitoare despre recunoştinţa bihorenilor faţă de memoria martirilor, căci pe crucea de marmură albă, amplasată în Lunca, pe locul unde au fost descoperite cadavrele celor doi, stă scris: *Ridicatu-s-a această sf. cruce pe locul unde au fost ucişi de hoardele secuieşti, în noaptea de 3 spre 4 aprilie, anul 1919, dr. Ioan Ciordaş şi dr. Nicolae Bolcaş, foşti advocaţi din Beiuş, martirii dezrobirii Bihorului. Osemintele lor schingiuite s-au aşezat spre veşnică odihnă în cimitirul ortodox român din Beiuş. Preaslăviţi eroii Neamului întru preamărirea Ţării întregite prin jertfa lor de sânge!* Preotul Gavril Popa şi profesorul Aurel Bogdan au reabilitat troiţa ce a fost aruncată în apele văii Vărzarilor de oamenii noii puteri, după cum relatează profesorul Avram Popa. Vizita profesorului univ. Mihail Diaconescu, autorul celebrului roman *Sacrificiul,* a fost de bun augur pentru soarta troiţei, dar oficialii locali n-au fost de acord, şi gestul reparator a putut fi înfăptuit abia după căderea regimului comunist, în 1992, fiind împlinită o *datorie de onoare, de conştiinţă,* după cum mărturiseşte prof. Avram Popa. Şi de data aceasta, cu sprijinul domnului Ioan Degău, s-a realizat şi o serie de metope (gândul ne poartă aici către Adamclisi şi regina Tomiris), fixate pe peretele exterior al bisericii din Lunca, unde alături de cei doi beiuşeni se află şi chipul martirului Nicolae Bogdan din Vaşcău. (Maria Vaida, *op. cit.,* pp. 226-227)

Făuritori ai Marii Uniri, martiri în închisorile comuniste (IX)

Ilie POPA

Zenovie Pâclişanu

Zenovie Pâclişanu, teolog greco-catolic şi istoric, s-a născut la 1 mai 1886, în comuna Straja, judeţul Alba.

După ce absolvă cursurile ciclului primar, gimnazial şi liceal, face studii teologice la Blaj şi Viena şi activează ca profesor la Seminarul Teologic din Blaj între anii 1911–1920, apoi profesor la Academia Teologică şi director al Bibliotecii Centrale din Blaj.

Zenovie Pâclişanu, membru al Comisiei de încheiere a Concordatului cu Vaticanul, a fost unul dintre secretarii Comitetului Executiv al Consiliului Naţional Român din Blaj, înfiinţat la 4 noiembrie 1918. Fiind secretar al Marii Adunări Naţionale de la 1 Decembrie 1918, în şedinţa din noaptea precedentă Marii Uniri, a transmis adeziunea Blajului la unirea necondiţionată cu Regatul României. (Mihai Octavian Groza, *Blajul şi Marea Unire. Pagini din activitatea Consiliului naţional Român din Blaj (noiembrie 1918 – februarie 1919)*).

În 1919 a fost ales membru corespondent al Academiei Române şi a îndeplinit alte funcţii publice. Astfel, a fost director al Arhivelor Statului din Cluj (1920–1922), consilier în Ministerul Afacerilor Externe pentru problemele Ardealului, director general în cadrul Ministerului Instrucţiunii şi Cultelor şi în cel al Afacerilor Străine (1922–1948). Între anii 1946–1947 a fost membru în delegaţia română la Conferinţa de Pace de la Paris.

Zenovie Pâclişanu a fost unul dintre cei 113 membri ai Academiei Române epuraţi prin Decretul Nr. 76 din 8 iunie 1948 al regimului comunist.

Ca ierarh al Bisericii Greco-Catolice, a fost mai întâi vicar general, apoi vicar general mitropolitan pentru credincioşii uniţi din Vechiul Regat.

Fiind învinuit că oficia slujbe clandestine în rit greco-catolic, Zenovie Pâclişanu este arestat la 6 decembrie 1949 şi încarcerat la Închisoarea Jilava. La 6 iulie 1950 este transferat la Închisoarea Sighet, cu menţiunea „a se încarcera împreună cu preoţii". Părintele Alexandru Raţiu îl descria în memoriile sale drept „jovial, optimist, sănătos şi foarte erudit".

Într-un referat din 6 martie 1952, locotenentul de Securitate Gheorghe Enoiu propune „să fie adus la D.G.S.S., să fie cercetat şi apoi să i se întocmească acte de trimitere în Justiţie".

La 14 aprilie 1952, locotenentul Gheorghe Enoiu finalizează cercetările şi propune trimiterea lui în justiţie pentru „favorizare de infractor şi omisiune de denunţ". Tribunalului Militar Teritorial Bucureşti, prin Sentinţa nr. 142 din 22 octombrie 1952, îl condamnă pentru delictul de „uneltire contra ordinei sociale" la 6 ani închisoare corecţională, 5 ani degradare civică, 200 lei amendă, confiscarea averii personale şi 200 lei cheltuieli de judecată. Este eliberat în 1953.

În 12 iunie 1956, conducerea Direcţiei a III-a a aprobat deschiderea dosarului de urmărire individuală nr. 626, Zenovie Pâclişanu fiind suspectat de „legături cu străinătatea", iar în 18 aprilie 1957 este din nou arestat, anchetat, judecat şi condamnat de Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Bucureşti, prin Sentinţa nr. 215 din 24 octombrie 1957, la 12 ani temniţă grea, 6 ani degradare civică pentru „crima de înaltă trădare" şi la 8 ani închisoare corecţională, 5 ani interdicţie corecţională pentru „uneltire contra ordinei sociale".

În 26 octombrie 1957 a înaintat recursul, dar a decedat cinci zile mai târziu, la 31 octombrie 1957, în arestul Ministerului de Interne, recursul fiindu-i respins la 15 săptămâni după moartea sa. Avea 71 de ani.

Iosif Jumanca

Iosif Jumanca, născut în satul Folea, judeţul Timiş, la 23 decembrie 1893, a fost un o personalitate proeminentă a social-democraţiei româneşti, martir al autorităţilor comuniste.

În 1903 a fost membru fondator al filialei române a Partidului Social-Democrat din Ungaria (P.S.D.U.) care mai târziu a devenit Partidul Social Democrat din Transilvania şi Banat. Fiind un jurnalist profesionist, viziunea sa politică a constat atât într-un puternic patriotism în numele românilor din Austria-Ungaria, cât şi într-un angajament faţă de democraţia socială.

A fost ales la conducerea partidului la trei congrese succesive: la Sibiu în decembrie 1906; la Budapesta în decembrie 1910 şi la Arad în octombrie 1913. (Stelian Neagoe, „Un senator social-democrat în Parlamentul României", *Revista de ştiinţe politice şi relaţii internaţionale,* Nr. 4/2006, pp. 109-118) Deşi a privit mişcarea socialistă mai ales în termenii luptei de clasă şi nu luptei dintre naţionalităţi, Jumanca a militat pentru crearea unor structuri româneşti separate, deoarece credea că mulţi muncitori români din Transilvania şi Ungaria ezită să se alăture mişcărilor politice şi economice conduse de maghiari, pentru că se temeau că vor fi maghiarizaţi. El a văzut secţiile de partide şi sindicate conduse de români ca o modalitate de a educa românii cu privire la propria lor limbă şi istorie, protejându-i în acelaşi timp de maghiarizare. (Andrew C. Janos, William B. Slottman, *Revolution in Perspective: Essays on the Hungarian Soviet Republic of 1919,* University of California Press, Berkeley, 1971)

La sfârşitul Primului Război Mondial, în 30 octombrie 1918, a fost creat la Budapesta un Consiliu Naţional Român, cu scopul de a pregăti unirea Transilvaniei cu România. Acest organism a avut şase reprezentanţi ai Partidului Naţional Român şi şase ai Partidului Social Democrat, printre care şi Jumanca. A fost, de asemenea, membru al Consiliului Naţional Român Central (1918) şi al Consiliului Dirigent al Transilvaniei de la Alba Iulia (1918–1920).

El a fost prezent la Alba Iulia la Marea Adunare Naţională de la 1 Decembrie 1918, alături de cei peste 100.000 de români şi, în faţa celor 1.228 de delegaţi prezenţi în sala mare a Cercului Militar din Alba Iulia, astăzi Sala Unirii, a afirmat clar că social-democraţii români sunt adepţi ai dreptăţii sociale, dar în primul rând îşi doresc un stat naţional întregit, după realizarea căruia vor urmări şi reforme democratice largi. La această adunare, la care au fost prezenţi şi 150 de delegaţi socialişti care s-au pronunţat pentru unirea Transilvaniei cu România, a luat cuvântul şi Iosif Jumanca, care a arătat că social-democraţii sprijină Unirea: „Social-democraţia nu-i identică cu lipsa simţului naţional. Noi nu zicem *ubi bene ibi patria,* dimpotrivă, zicem că, acolo unde ţi-e patria, acolo trebuie să-ţi cauţi de ea." Aici, reprezentanţii social-democraţilor transilvăneni au intrat şi în Marele Sfat Naţional constituit la 1 decembrie 1918, şi au făcut parte din Consiliul Dirigent al Transilvaniei până la 4 august 1919, Iosif Jumanca fiind la resortul industriei.

Perioada imediat următoare a fost marcată de negocierile de unificare a mişcării socialiste din noile provincii cu cea din Vechiul Regat, proces care a culminat cu un congres în octombrie 1920 în care socialiştii din Transilvania, Banat şi Bucovina au fost absorbiţi în Partidul Socialist din România şi opt persoane din aceste provincii au fost incluse în conducerea partidului, Jumanca fiind printre ei.

Între timp, Ioan Flueraş a mers la Moscova pentru a intra în contact cu Cominternul, dar cele întâmplate acolo i-a determinat pe social-democraţi să respingă orice legătură cu Rusia Sovietică şi cu Internaţionala a III-a. Astfel, în februarie 1921, social-democraţii din Transilvania, Banat şi Bucovina s-au retras din conducerea pro-Moscova a Partidului Socialist şi au format o conducere provizorie din care a făcut parte şi Jumanca.

În mai 1921, la conferinţa fondatoare a Partidului Comunist Român, mişcarea socialistă a suferit o divizare, iar în luna următoare, Jumanca, Flueraş, Gheorghe Grigorovici, Ilie Moscovici şi Constantin-Titel Petrescu au creat o Federaţie a Partidelor Socialiste Româneşti, consolidată la congresul din august 1922.

În mai 1927, Federaţia s-a reorganizat în Partidul Social Democrat Român (P.S.D.R.), iar Jumanca a fost ales conducător. El a continuat să fie ales în funcţii de conducere ale partidului la trei congrese următoare, în 1930, 1933 şi 1936.

Printre alţi social-democraţi, Iosif Jumanca a fost ales în Camera Deputaţilor din România în 1928 şi în 1931. Între anii 1932 şi 1933 a fost membru al consiliului municipal Cluj, iar în 29 noiembrie 1933, a fost ales senator pentru judeţul Cluj în Senatul României, dar intrarea efectivă a avut loc abia pe 1 februarie anul următor, deoarece asasinarea lui Ion G. Duca de către Garda de Fier, pe 29 decembrie, a afectat serios sistemul politic. A fost senator până la expirarea mandatului său în noiembrie 1937, fiind singurul social-democrat din Parlamentul României.

În 1938, odată cu declanşarea dictaturii regale a regelui Carol al II-lea, Jumanca a fost printre liderii social-democraţi care au decis să activeze în cadrul noului sistem, sperând să îmbunătăţească situaţia muncitorilor, conştient de ameninţările interne (ascensiunea extremei drepte) şi externe (iredentismul maghiar). Lucrând în cadrul departamentului de asigurări sociale, nici el, nici alţi social-democraţi nu au făcut politică, ci s-au concentrat pe ajutorarea breslelor muncitoreşti.

Spre deosebire de Grigorovici, Jumanca nu a avut nicio poziţie în guvernul lui Carol şi nici în parlamentul regelui şi, la fel ca Flueraş, nu a colaborat cu dictatura lui Ion Antonescu. Din aceste motive, la recrearea P.S.D.R. după actul de la 23 august 1944, Jumanca a fost ales la conducea partidului. În schimb, Grigorovici, Flueraş, Lazăr Măglaşu şi Ilie Mirescu au fost excluşi.

După Congresul din 10 martie 1946, P.S.D., condus de Lothar Rădăceanu şi Ştefan Voitec, a trecut la o campanie de excludere a membrilor partidului care îşi manifestau acum deziluzia şi împotrivirea faţă de cele petrecute în partidu după 23 august 1944. Printre cei excluşi s-a aflat şi Iosif Jumanca.

Jumanca a fost un aliat apropiat al lui Titel Petrescu, pe care l-a urmat în Partidul Social Democrat Independent, după despărţirea social-democraţilor în pro şi anticomunişti în martie 1946. În ultima parte a vieţii a locuit cu familia sa în str. Dimitrie Marinescu nr. 7, sector 2, Bucureşti, cartierul Vatra Luminoasă.

Alături de alţi lideri ai partidului, Jumanca a fost arestat în februarie 1948 de către noile autorităţi comuniste din România. Potrivit martorilor menţionaţi de istoricul Stelian Neagoe, Jumanca a fost ucis prin tortură la Închisoarea Gherla, în 26 iunie 1949, apoi a fost transportat în Închisoarea Văcăreşti din Bucureşti pentru a ascunde dovezile crimei. (Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 112)

Remember

Viaţă şi spirit

Tudose DRACU MOLDOVANU

În numărul din luna noiembrie 2019 al revistei, vorbeam despre Centenarul Colegiului Naţional „Vlaicu Vodă" din Curtea de Argeş şi despre monografia realizată cu acest prilej de un colectiv de cercetători de la Muzeul Judeţean Argeş din Piteşti. Prezentam atunci şi un profesor de matematică vestit în zonă, Doru Manolache, despre care nu am găsit la timp informaţii pentru a i se face un portret în monografie. Este similar cazul profesorului de istorie şi filosofie Tudose Dracu Moldovanul, autor al mai multor volume, printre care *Viaţă şi spirit,* Editura Europroduct, Piteşti, 1997. De la începutul acestuia şi dintr-o prezentare pe care un alt profesor argeşean, Daniel Dejanu, i-o face în ziarul *Argeş Expres* în septembrie 2018, am compilat biobibliografia care urmează. Mai jos este reluat aproape în întregime eseul care stă ca prefaţă la începutul cărţii amintite.

Tudose Dracu Moldovanul s-a născut în Constanţa la 6 mai 1913, într-o familie de intelectuali basarabeni. Face şcoala primară şi trei clase de liceu la „Mircea cel Bătrân" din Constanţa, absolvă Liceul „Papiu Ilarian" (1934) din Târgu Mureş. Între 1938 şi 1942 urmează Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, apoi Seminarul Pedagogic Universitar Bucureşti (1943-1946). Lucrează ca profesor la Liceul „I.C. Brătianu" din Piteşti, la Colegiul Militar din Curtea de Argeş, apoi la Liceul „Vlaicu Vodă" (1948-1973), cu completări de normă la Liceul de Industria Lemnului (1949-1953) şi la Liceul Agricol (1953-1958) din Curtea de Argeş.

A fost implicat activ în viaţa culturală a oraşului (printre altele, membru fondator al Societăţii Culturale „Neagoe Basarab", în 1971, şi îndrumător al Cenaclului literar „George Topîrceanu" de pe lângă Casa de Cultură din Curtea de Argeş, unde s-au format mai mulţi scriitori). A colaborat la publicaţii culturale sau de istorie, a tipărit volumele *Lirism şi cultură,* 1938; *Schiţă monografică a Liceului „Vlaicu Vodă",* 1970; *Liceul „Vlaicu Vodă" Curtea de Argeş, Trei pătrimi de veac, 1919-1994*, în colaborare cu Ion Barbu; *Viaţă şi spirit,* 1997. Postum, i-a apărut *Cenaclul literar „George Topîrceanu" Curtea de Argeş. La douăzeci de ani de activitate*, 2008. A lăsat în manuscris mai multe titluri: *Cunoaştere şi trăire, Ştiinţa lumii spaţiale, Despre mister, Mesajul spiritual al lui Iisus Hristos.*

A plecat spre „oceanul celălalt" la 23 august 1997, la 84 de ani.

***Un spirit neastâmpărat, veşnic iscoditor,* îl descrie fostul său elev, Horia Bădescu, în numărul din noiembrie trecut al revistei. Elev eu însumi, subscriu cu recunoscătoare nostalgie. (Gh. Păun)**

Suntem în lume pentru a cunoaşte şi a trăi viaţa şi spiritul din noi şi din afara noastră. Existenta noastră se desfăşoară în mijlocul unui ocean de energie vitală şi spirituală în neostoită mişcare, devenire în care toate se fac şi se desfac, apar şi dispar.

Totul este viu. Totul moare pentru a renaşte din nou. Ca într-o joacă cosmică, viaţa şi moartea se urmăresc una pe alta într-o „fugă eternă", cum ar spune Pascal. Viaţa se transformă în Moarte şi Moartea în Viaţă într-un proces ale cărei raţiuni mintea noastră nu le poate înţelege.

Viaţa cu sălbatica ei măreţie este unul din atributele fundamentale ale Divinităţii Supreme, una din formele ei de manifestare. În acest ocean de viaţă înspumată, în această realitate divină, noi, oamenii, „trăim, ne mişcăm şi suntem", cum ne spune apostolul Pavel. Suntem o frântură de viaţă din viaţa universală, nemuritori ca şi ea, enigmatici ca şi ea, de neînţeles şi de neexplicat ca şi ea. Suntem o necunoscută în mijlocul infinitelor necunoscute ale lumii.

În adâncul acestui ocean de viaţă vizibilă, materială, se găseşte un al doilea ocean de viaţă spirituală, invizibilă, imaterială. Pe acest ocean cu o structură eterică îşi duc existenta cerească fraţii noştri care şi-au terminat „stagiul" vieţii terestre.

În toate cazurile, şi cei de „aici" şi cei de „dincolo" trebuie să experimenteze prin trăire viaţa şi spiritul din ei şi, prin asemănare de structură, viaţa şi spiritul care pulsează în jurul nostru în tot Cosmosul.

Spre deosebire de fenomenele materiale, fenomenele spirituale trebuie trăite. Prin trăire simţim, vibrăm pe toate corzile sufletului, creştem şi ne bucurăm şi suferim. Intrăm în contact cu pulsul vieţii universale şi al întregii umanităţi. Devenim vase comunicante prin care circulă umanul şi divinul din noi, frumosul dar şi urâtul din noi, binele dar şi răul din inima noastră.

Misiunea omului pe Pământ este aceea de a experimenta, fiecare după capacităţile sale, formele vieţii care gâlgâie prin vinele noastre, precum şi formele spiritului care ne însufleţeşte, ne înnobilează şi ne fericeşte. Ceea ce deosebeşte pe oameni este trăirea de sine şi trăirea lucrurilor. Formele trăirii sunt infinite, dar la foarte puţini dintre noi această trăire depăşeşte graniţele eului obişnuit pentru a îmbrăţişa lumea întreagă, pe Creator şi creaţia sa.

Ni se spune în Coran: „Cerurile şi pământul şi toate câte se află între dânsele, credeţi că le-am zidit în şagă?" Acest verset ridică cea mai gravă problemă pe care şi-a pus-o omul de ieri şi de totdeauna: raţiunea existenţei Cerului şi a Pământului, raţiunea creaţiei divine.

S-a spus despre om că reprezintă „faţa umană a lui Dumnezeu". Faţă în faţă se găsesc două realităţi majore: Dumnezeu şi Omul. Se pare că Dumnezeu urmăreşte îndumnezeirea conştientă a omului, creaţia sa, chipul său material. De aici grija şi dragostea divină faţă de om. Cerul şi Pământul sunt cele două patrii în care omul, în îndoita sa ipostază, carnală şi în duh, îşi duce existenţa pentru realizarea scopului suprem: îndumnezeirea. Iată de ce a „zidit" Dumnezeu Cerul şi Pământul.

În viaţa spiritului totul vine din interior, din lucrarea sufletului asupra lui însuşi. Pe măsură ce trăirea lăuntrică se adânceşte, în aceeaşi măsură lumea, viaţa, lucrurile încep să apară în adevărata lor lumină. Ne vedem mai just pe noi înşine în lume şi lumea în noi înşine.

Cunoaşterea de sine şi cunoaşterea de Dumnezeu alcătuiesc cei doi piloni ai spiritualităţii umane. Cunoaşterea de sine ne dă conştiinţa originii noastre divine, a destinului nostru în lume. La acest nivel de cunoaştere şi de trăire, oamenii din jurul nostru ne apar ca nişte fraţi, ca nişte membre ale unui trup comun, ca nişte copii ai lui Dumnezeu. Ne apar aureolaţi de spiritul care-i însufleţeşte. Dincolo de aspectul lor fizic, vedem chipul lor sufletesc atât de apropiat şi atât de asemănător cu propriul nostru chip lăuntric. Omul de lângă noi apare în această viziune un alter ego al nostru, cu aceleaşi dureri, bucurii, năzuinţe, urmând acelaşi drum pe cărările vieţii şi ale spiritului.

Cunoaşterea de Dumnezeu ne ajută să dezlegăm problemele cele mai spinoase ale existenţei noastre. Începem să simţim prezenta lui Dumnezeu în noi şi în lucruri. Totul ne apare divin, sublim, fantastic. Creaţia divină ni se înfăţişează în toată măreţia ei. Privim uimiţi la tot ce ne înconjoară, la iureşul de viaţă şi de spirit care se rostogoleşte ca o cascadă de dimineaţa şi până în amurgul zilelor. Privim la noi înşine, la minunea trupului nostru atât de perfect organizat, atât de complex şi totuşi atât de unitar şi de adecvat lumii înconjurătoare. Privim spectacolul fascinant şi atât de variat al Mamei natură, în care vedem parcă trupul însuşi al Tatălui ceresc.

În lumina spiritului crescut totul ne farmecă, totul ne uimeşte, totul vorbeşte de prezenta lui Dumnezeu în noi şi în lume. La nivelul acestei trăiri cu rezonanţe cosmice şi divine, sufletul, spiritul devine împăcat cu sine însuşi, cu lumea, cu realitatea spirituală care aureolează realitatea materială, imprimându-i sensuri şi scopuri superioare.

Când activitatea noastră de fiecare zi devine o necesitate vitală, o plăcere, un timp în care suntem noi înşine cu toate fibrele sufletului, viaţa devine bunul cel mai de preţ. Bucuria de a trăi cuprinde în sine ca element component plăcerea de a lucra fizic, mental sau spiritual. De a lucra în libertate, dând frâu liber imaginaţiei, gândurilor de bine, dorinţei de a împlini în cele mai bune condiţii. Orice activitate înseamnă pentru noi o creştere de sine, o desfăşurare de forţe care ne dă sentimentul plenitudinii. Modelăm cu drag un colţ de grădină, un gând frumos şi bun, o trăire vie şi profundă pe care dorim să le fixăm în haina cuvântului. Frământăm materia fizică sau spirituală ca nişte mici Demiurgi, încălziţi de patosul perfecţiunii, al desăvârşirii, de parcă am fi lucrători divini. Lumea fizică şi spirituală devine un imens şantier în care un rol important îl avem şi noi de jucat. Ce ne-am face, Doamne, dacă i-ai lua omului capacitatea de a lucra, de a crea, de a-şi desfăşura toate potenţele cu care Tu L-ai înzestrat din belşug?!

Creaţia umană este o continuare a Creaţiei divine în câmpul vieţii materiale şi spirituale. Materia ne-a fost dată ca să ne imprimăm pe ea geniul creator, s-o modelăm după chipul imaginaţiei noastre în strânsă legătură cu necesităţile noastre vitale. Acelaşi foc creator vibrează în cele mai splendide împliniri spirituale în care gândul şi sentimentul înaripat planează parcă în zonele divine ale existenţei.

A face din munca noastră o plăcere, un joc al forţelor creatoare înnăscute, a ne bucura ca nişte copii de tot şi de toate, de viaţa şi de spiritul din noi şi din afara noastră, a simţi pretutindeni prezenţa viului Dumnezeu, înseamnă a ne considera fericiţi că existăm şi noi în lume, că vibrăm la unison cu cele divine şi umane.

Prezenţa noastră „aici" şi „dincolo" este prevăzută în arhivele cerului. Avem un „număr matricol" de care se ţine seama în calculele spiritelor conducătoare. Facem şi noi parte din cohortele sufletelor care trebuie să urce până la ultima treaptă a scării divine.

Starea de sănătate, de echilibru, de armonie cu sine însuşi, cu lumea şi cu Dumnezeu, alcătuieşte izvorul bucuriilor noastre. Să te trezeşti în dimineaţa fiecărei zile cu trupul sănătos, cu sufletul plin de iubire şi recunoştinţă faţă de tot ce a creat Părintele Ceresc, să vibrezi la unison cu tot şi cu toate, să fii în armonie cu armonia divină a lucrurilor înseamnă a trăi din plin clipele sfinte ale vieţii. În aceste clipe dulci şi senine ai dori să întâmpini începutul fiecărei zile cu salutul: Bună dimineaţa, Natură, Soare, oameni, fraţi cereşti! Bună dimineaţa, Doamne!

Sufletul tău devine o trâmbiţă prin care se revarsă în lumea întreagă, vizibilă şi invizibilă, până la hotarele Împărăţiei Divine, sfintele bucurii ale vieţii noastre. Ca şi Faust, ai vrea să opreşti aceste clipe de foc prin care întrezărim esenţa trăirilor spirituale de adâncime. Ele alcătuiesc o adevărată baie regeneratoare pentru fiinţa noastră. Trăim, cum spune Iisus, în „Spirit" şi „Adevăr". (…)

Paul H. Stahl, antropolog de prestigiu european (II)

Filofteia PALLY

Prin **contribuţiile sale teoretice** şi practice de mare prestigiu, Paul H. Stahl a dobândit o recunoaştere internaţională unanimă, dovedindu-se un demn continuator al tradiţiilor inaugurate de Şcoala Sociologică de la Bucureşti şi iluştrii ei reprezentanţi.

Preocupările sale ştiinţifice s-au finalizat prin lucrări consistente, valoroase, cu largă circulaţie în mediul academic românesc şi european. Redăm, mai jos, cronologic, o parte dintre scrierile de referinţă ale lui Paul Stahl:

1. *Arhitectura populară românească* (în colaborare cu Florea Stănculescu, Adrian Gheorghiu şi Paul Petrescu), 5 volume, Bucureşti, 1956–1959.
2. *Planurile caselor ţărăneşti româneşti – Die Grundrisse der Rumänischen Bauernhäuser,* Sibiu, 1959.
3. *Folclorul şi arta populară românească,* Bucureşti, 1968.

3bis. *Locuinţa ţăranului român*, Bucureşti, 1959 (în colaborare cu Paul Petrescu – lucrare topită);

4. *Arta populară în RPR. Ceramica,* Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Barbu Slătineanu şi Paul Petrescu – lucrare topită).
5. *Civilizaţia vechilor sate româneşti* (în colaborare cu Henri H. Stahl), Bucureşti, 1968.
6. *Il sangue e la terra. Comunità di villaggio e comunità familiari nell'Europa del'1800,* Milano, 1977 (în colaborare cu Massimo Guidetti).
7. *Le radici dell'Europa. Il dibattito ottocentesco su comunità di villaggio e familiari,* Milano, 1979 (în colaborare cu Massimo Guidetti).
8. *Household, Village and Village Confederation in South–Eastern Europe,* Boulder şi Columbia University, New York, 1986.
9. *Histoire de la décapitation,* Paris, 1986.
10. *Le radici di una valle alpina. Antropologia storica e sociale della Val Tartano*, Sondrio, 1995.
11. *La Méditerranée. Propriété et structures sociales, XIXe et XXe siècles,* Paris, 1979.
12. (sub direcţia lui) *Name and Social Structure. Examples from Southeast Europe,* Boulder şi Columbia University, 1998.
13. *Familia şi şcoala. Bucureşti, 1949–1952, Contribuţii la sociologia educaţiei,* Bucureşti, Editura Paideia, 2002.
14. *Oameni şi case de pe Valea Moldovei,* Bucureşti, Editura Paideia, 2004.

De asemenea, a editat, la Paris, colecţiile:

(a) *Études et documents balkaniques et méditerranéennes* (dintre care au apărut volumele 1–30) şi

(b) *Études roumaines et aroumaines* (dintre care au apărut volumele 1–10).

Cercetările de teren au stat la baza scrierilor sale. Ele au fost realizate nu numai în România, începând cu anii '50, dar şi în alte ţări din Europa sau din afara ei. Redăm, în continuare, principalele campanii de teren: 1. Albania (de două ori); 2. Germania (de două ori); 3. Austria (de trei ori); 4. Bulgaria (de două ori); 5. Danemarca (de două ori); 6. Finlanda (o dată); 7. Grecia (de 11 ori); 8. Ungaria (de trei ori); 9. Italia (de opt ori); 10. Iugoslavia (de două ori); 11. Norvegia (o dată); 12. Polonia (de două ori); 13. Suedia (o dată); 14. Elveţia (de două ori);15. Cehoslovacia (de două ori); 16. Turcia (de două ori); 17. Ex-Uniunea Sovietică (o dată); 18. Brazilia (o dată); 19. Nepal (o dată).

Sunt deosebit de elocvente amintirile lui Paul Stahl, reflectând perioada anilor '50, care reconstituie crâmpeie din realitatea românească a acelor ani, ilustrând, totodată, pasiunea şi sacrificiul necesare în munca de teren. Deşi un foarte talentat povestitor, din păcate, profesorul Paul H. Stahl nu a avut răgazul necesar consemnării amintirilor legate de întâlnirile cu Nicolae Iorga şi Dimitrie Gusti, cu Traian Herseni, Dinu Lipatti, Constantin Brăiloiu, Gheorghe Focşa, Mircea Florian, Alexandru Pippidi, Tudor Vianu, Victor Ion Popa, Virginia Şeicaru, Xenia Costa-Foru, Mircea Vulcănescu, Ion I. Ionica, Ernest Bernea, Hari Brauner, Paul Petrescu, Nicolae Dunăre, Valeriu Butură, Claude Lévi-Strauss, Nicole Belmont, Isac Chiva, Françoise Zonabend, Massimo Guidetti, aceştia fiind doar câţiva dintre marii intelectuali pe care i-a cunoscut sau cu care a colaborat.

Redăm **câteva fragmente de viaţă,** publicate în numărul 15 al colecţiei *Sociétés européennes* (Paris, 1985-2006, 34 de volume), pe care profesorul Paul H. Stahl o îngrijea la Paris, din 1986:

„După 1948, am găsit de lucru într-un Centru de cercetări psiho-medicalo-pedagogice, înfiinţat de către Virginia Şeicaru (soră a lui Pamfil Şeicaru), una dintre acele personalităţi generoase, cu iniţiative vizionare. Avea să fie arestată, curând după aceea, pentru simplul fapt că purta numele unui fugar celebru. Am lucrat în acel loc patru ani de zile, până când centrul a fost desfiinţat în condiţii tragice; se organizau, în vremea aceea, procese de *sabotaj ştiinţific* pedepsite cu ani de zile de închisoare. Numele meu a apărut într-un articol din *Scânteia*, alături de alte două nume, ca fiind acela al unui vestit reacţionar; unul din ei era declarat legionar şi nu fusese nicicând, îl ştiam prea bine; un al doilea era declarat nazist şi, desigur, nici el nu era aşa ceva. Eu eram pus între ei şi între două virgule, întrucât, dată fiind vârsta mea, nu puteam să fi fost în vreun fel oarecare un vestit reacţionar. Am fost acuzat că afirm, în anchetele mele sociale, că există prostituţie, vagabondaj, cerşetorie, ori aşa ceva nu poate exista într-un regim ideal, şi, dacă eu o afirmam, înseamnă ca eram un duşman. «Inchizitorul» întregii anchete era un psiholog, Feder; mi s-a spus că vroia să şteargă trecutul lui social-democrat. Timp de doi ani, în aceeaşi perioadă, am lucrat şi într-un spital antituberculos tot pentru cercetări sociale: lucrurile s-au terminat iar periculos, întrucât afirmam că schimbarea bruscă a condiţiilor de lucru favorizează apariţia tuberculozei, ori atunci se organizau peste tot «întreceri socialiste», în care oamenii creşteau ritmul de lucru, de pe o zi pe alta, în chip nechibzuit.

Rămas fără lucru, am găsit, după un an de zile, un post la Institutul de Istoria Artei a lui George Oprescu; avea o secţie de «artă populară» şi acolo l-am reîntâlnit pe Paul Petrescu. Îl cunoscusem în ultimii ani de studii universitare şi îl remarcasem pentru inteligenţa şi amabilitatea lui nedezminţită. Profesorii îl preţuiau, în primul rând, tatăl meu alături de care făcuse un teren (la Runcu). Ca toţi sociologii, nici el nu mai putea nici face, nici spune că face sociologie. Angajat la Muzeul Satului, se orientase spre studiul caselor ţărăneşti, domeniu în care se apropia cel mai tare de pregătirea lui de sociolog; colabora şi cu Institutul de Istoria Artei. Preocupările noastre comune, formaţia similară, dorinţa de a observa realitatea concretă, ne-au îndemnat pe amândoi să facem cât mai mult teren, să vedem cât mai multe. Soarta noastră nu era singulară, a fost cea a tuturor sociologilor împiedicaţi să-şi facă meseria, arestaţi, scoşi din slujbe.

O **prietenie de o viaţă întreagă** ne leagă; câte terenuri am făcut împreună? Câte taine ne-au fost comune? Vedeam lucrurile la fel, interpretam situaţia politică la fel. Basarabean, a trăit ani de zile cu teama să-l ridice ruşii şi să-l ducă departe, cine ştie unde, întrucât basarabenii n-au fost duşi în Basarabia, ci risipiţi în tot imperiul rusesc ca să se şteargă neamul lor. Când se vorbeşte de Uniunea Sovietică, se vorbeşte de teribilele persecuţii politice; se uită însă că acţiunile cu caracter rasist au fost nelegiuire, că s-a aplicat peste tot, sistematic, o acţiune de anihilare a grupurilor etnice ne-ruseşti, inclusiv a celor slave (polonezi, de pildă). Paul Petrescu trebuia să ascundă şi că tatăl lui fusese senator liberal de Cetatea Albă; eu aveam să ascund un frate fugit în străinătate, un unchi care organiza emisiunile radiofonice franceze pentru România, emisiuni anti-comuniste, un părinte care făcuse recensământul Transnistriei…

→

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Căutând spaţiul

Zurinah Hassan (Malaezia)

Deodată s-a trezit,
a stins lumina
şi-a zis: „Odaia e mai mare pe-ntuneric,
Pentru că zidurile nu se văd".

Eu am aprins din nou lumina
zicându-i: „Spaţiul este lumina însăşi
ce-ades rămâne-ntemniţată
între pereţi pe care nu-i vedem".

Bogăţie

Gabriela Mistral (Chile)

O soartă mi-este dată
şi alta înstrăinată:
întâi am trandafirul,
apoi mai am un spin.
Dar ce mi-a fost furat
tot mie-mi aparţine:
căci am o soartă dată
şi una înstrăinată,
în purpuri sunt bogată
şi în melancolii.
Ah, pătimaşă-i roza
şi adorat e spinul!
Conturul se dublează
rodind îngemănat,
o soartă ce mi-e dată
şi una înstrăinată...

Înainte de potop

Günter Kunert (Germania)

În arborii nocturni
aer în formă pură
prelung chemând
din depărtări.
Mă-ntreb acum
de-i rămas-bun
sau altă prorocire
a capătului.

Pământul se coboară
sub propriul orizont,
nimic nu mai răsare.
E clar că nu ne mai rămâne
decât fugara oglindire,
chip reflectat în care
pentru-o vreme
încă mai dăinuim.

În ceruri

Blanca Castellón (Nicaragua)

Copilă fiind, visam să vizitez odată cerul
şi am putut ajunge acolo
prin poezii
prin avioane
şi prin vise.
Când vremea va sosi,
mă voi muta în lumea cea albastră,
de pe-acum rezolv cu Creatorul
formalităţi pentru şederea veşnică
şi-abia aştept transferul meu definitiv.
Stăpânul doar mă ştie şi-nţelege,
nu se va îndura să mă redea pământului
şi viermilor, care nicicând n-au dat dovadă
de vreun ataşament pentru condiţia mea
de om.

Remember

În afara articolelor, am publicat împreună (uneori şi alături de alţi autori) o serie de lucrări, le citez în fugă: *Arhitectura din Muzeul Satului* este semnată şi cu Anton Dâmboianu, care avea să facă desene şi la alte texte ale noastre (*Ceramica din Hurez*). Împreună cu Florea Stănculescu şi Adrian Gheorghiu am semnat 5 volume de arhitectură populară (Hunedoara, Dobrogea, Ploieşti, Bucureşti, Piteşti); colecţia trebuia să continue pentru a acoperi întreg teritoriul românesc, semnasem chiar contractul pentru următoarele patru volume (Braşov, Putna, Craiova, Timişoara). Am fi avut astfel una dintre cele mai complete şi mai frumoase prezentări de arhitectură populară europeană, dar Comitetul Central (al partidului, cu P mare) a obiectat: «prea multe cocioabe şi cruci în lucrările voastre» şi colecţia a fost oprită. (Se vorbeşte mult şi pe bună dreptate de arestările, prigonirile anilor trecuţi; dar prostia? Cutremurătoare, monumentală, concentrată.) Cartea *Locuinţa ţăranului român* apare în 1958, dar niciun exemplar nu ajunge în librării; a fost topită pentru că vorbea despre bordeie, prezenta prea frumos icoanele pe sticlă, cita un singur autor sovietic şi amintea influenţa occidentală în Transilvania; referatele sovietizante distrugătoare (semnate de două persoane, îmi amintesc doar de numele lui Ilie Stanciu, la vremea aceea, sub-director la Editura Academiei, plecat apoi în altă ţară), au dus la topirea cărţii. Cu Barbu Slătineanu am semnat două volume de ceramică populară. Slătineanu a fost arestat, aş spune omorât, întrucât trebuia să facă zilnic o injecţie cu insulină, fiind bolnav de diabet; arestat, nu i s-au făcut injecţiile şi a murit repede, nu se ştie unde este îngropat. Ambele volume au fost scoase atunci din librării şi topite. Tot împreună cu Petrescu am semnat capitolul despre locuinţe din monografia Văii Jiului; dacă, iniţial, textul era al nostru, forma în care a apărut nu mai are decât prea puţin din textul iniţial…”

Iată şi câteva însemnări despre cercetările de pe Valea Bistriţei, începute în 1952:

„Petrescu era deja pe teren, eu am venit după câteva zile. Am urcat cât mai aproape de munte, coborând apoi, încet-încet, cu bicicleta, spre satul Ceahlău, unde locuia gazda pe care o cunoşteam. Am dormit o noapte pe o masă într-o primărie, a doua, în casa unui «chiabur»; în anii aceia şi până după 1960, cei trimişi să facă cercetări prin sate dormeau în casele chiaburilor. În miezul nopţii, au venit câţiva «hăndrălăi», l-au scos pe chiabur în curte şi au început să-l lovească cu pumnii şi cu picioarele în mijlocul urletelor familiei, ieşite şi ea afară. Apoi, l-au «ridicat» şi l-au dus cine ştie unde, la bine nu. Treaz, stăteam în întuneric, bătându-mi inima; de la bătăile legionarilor nu mai văzusem aşa violenţă. Mă întrebam dacă nu-mi vine şi mie rândul ca să mi se explice superioritatea gândirii comuniste. Dimineaţa, femeile mi-au spus că soţul şi părintele lor fusese ridicat pentru că nu vroia să intre în colectivă. Evenimente de aceeaşi natură m-au îngrozit în repetate rânduri, în alte locuri, mai des prin nordul Moldovei…

Am plecat devale; apropiindu-mă de casa gazdei, mă întrebam ce va zice înfricoşătorul Haiduc, dulăul paznic al curţii. L-am auzit lătrând de departe, dar, înainte de a mă vedea, a început să schelălăie de bucurie, mă recunoscuse după doi ani de zile. Petrescu mi-a spus că şi pe el îl recunoscuse. Gazda, amabilă; am stat câteva zile, apoi, am pornit-o iar singur, coborând pe bicicletă. Am dormit la Mănăstirea Bistriţei; ieşind afară şi fotografiind o biserică, m-au arestat niscaiva agenţi vigilenţi care foiau peste tot; m-au băgat într-o odăiţă mizerabilă, murdară, cu un pat soios, mi-au luat şireturile de la pantofi şi cureaua de la pantaloni. Rămas singur, nu ştiam ce va urma şi-mi aminteam că şi Calistrat Hogaş o păţise la fel. M-au pus într-o maşină, inclusiv bicicleta, m-au dus la Securitatea de la Bacău şi m-au instalat în picioare, în mijlocul unei odăi fără ferestre; în faţa mea, trei oameni şedeau la o masă acoperită cu o cârpă roşie.

– Cine te-a trimis? Spune ce ai făcut pe Valea Bistriţei? Pentru cine lucrezi? De ce nu spui adevărul?

Stăteam tot în picioare şi nu puteam merge la toaletă. Le-am spus că nu sunt singur, că mai erau, în acelaşi timp, şi cercetători din alte institute; le-am pomenit numele rusesc al unei colege.

– Ce ai contra sovieticilor?

Toţi aceşti agenţi nu erau numai oamenii de bază ai unui regim de dictatură, erau, mai ales, agenţii (conştienţi?) ai puterii care ne ocupase ţara.

Dimineaţă, a venit şeful Securităţii pe regiune.

– Cine te-a trimis?

– Academia.

– Verificaţi!

Au telefonat şi li s-a confirmat că aşa era.

– Daţi-i drumul.

Am ieşit; la ieşire, luându-mi bicicleta, unul dintre cei care mă anchetase îmi spune: «Să nu mai faci!» Până astăzi nu-mi găsesc liniştea pentru că nu ştiu ce vroia să nu mai fac şi mi-e teamă ca iar am s-o fac. Am fugit drept la Bucureşti, dar adunasem destule materiale pentru redactarea unui studiu…”

„…În Suceava, ne-am dus, mai întâi, pentru a studia huţulii; am rămas printre ei vreme destulă. Şi acolo am avut norocul să culegem multe lucruri vechi, care să ne ajute să înţelegem prezentul şi trecutul. Pe o şea, dintre două dealuri, era o fântână şi pe fântână, bătută în cuie, o placă de lemn pe care scria «sfârşitul lumii în 1952»; «52» era tăiat şi înlocuit cu «62»… eram deja în 1954. Nu puteam pleca fără să vedem autorul profeţiei; un bătrân huţul, vorbind în afară de huţulă, română, italiană, germană. Făcuse armata cu austriecii şi participase la războiul contra Italiei, în Primul Război Mondial. Construia viori şi era vindecător; deschidea Biblia la întâmplare şi citea pasajul la care se deschisese. Oameni harnici, cu o arhitectură puternică în lemn, huţulii erau relativ recent instalaţi printre români de către austrieci, în regiunile din Bucovina, acoperite de pădurile devălmaşe ale vechilor organizaţii de ţărani liberi. Veneau, tăiau pădurea şi cu lemnul construiau casele; obţineau aşa locuri de grădini şi păşuni întinse, mărginite de garduri ce urcau pe dealuri în zig-zag. Pe plaiul unui munte din apropiere se organiza, de Sfântul Ilie, o nedeie necunoscută, cea mai din nord în Romania…”

Iată şi câteva consemnări despre cercetările din Ardeal: „…Articolul despre ceramica smălţuită din Transilvania este scris la îndemnul lui George Oprescu; vizitase Muzeul Etnografic din Cluj şi, acolo, unul dintre muzeografi îi spusese că ceramica smălţuită era toată ne-românească, întrucât românii nu aveau voie să folosească smalţul. «Aşa să fie? Ia mergeţi voi şi vedeţi cum stă treaba!” Am plecat împreună (n.n., cu Paul Petrescu), era luna mai; am început-o cu nordul Transilvaniei. Vremea frumoasă ne uşura drumul dintre sate; dimineţile vedeam nebunia nepotolită a ciocârliilor la vreme de primăvară; se urcă drept în sus spre soare, cântând fără întrerupere, apoi cad glonţ jos şi rămân nemişcate. Ne spune legenda pentru ce; ciocârlia fuse o fată îndrăgostită de soare şi transformată în pasăre de mama soarelui.

Ajunşi într-o duminică după-amiaza la Târgul Lăpuşului, ne opreşte un miliţian băut bine, care ne cere buletinele. Ori, un miliţian, chiar şi beat, e tot un miliţian; prostul în uniformă şi cu pistol în buzunar este imaginea vie a autorităţii. Ni le ia, le citeşte din greu şi ne spune că este ceva suspect în ele.

– Ce anume?

– De ce vă cheamă pe amândoi Paul?

A doua întrebare fără răspuns, pusă de către «organe» de încredere, întrebare care, până astăzi, nu mă lasă să dorm. Ne confiscă buletinele; dimineaţa, la Securitatea locală, venise un responsabil din Baia Mare; treaz şi politicos, ne lasă să plecăm. Aveau de păzit un munte care nu mai exista; sovieticii îl răseseră pentru că avea uraniu. Ne-am continuat drumul, găsind peste tot ceramică românească smălţuită; la Haţeg, am găsit chiar şi lada unei bresle româneşti de olari, ori lui Oprescu i se spusese şi că românii nu aveau bresle. Am publicat materialele adunate, inclusiv fotografia capacului breslei.

Mai peste tot, pe lângă obsesia spionajului, populaţia era informată că duşmanii capitalişti lansează paraşutişti; cum intram într-o casă, ajungeam într-un sat, prima întrebare era «Sunteţi paraşutişti?»… Răspundeam că nu, ca şi cum, dacă am fi fost, am fi spus-o.”

„…I.D. Ştefănescu, toată viaţa profesor în Franţa, chemat în ţară, în anii războiului, ca să ajute universitatea românească, venise şi nu mai putuse pleca. Am avut norocul să am în apropierea mea, totdeauna, oameni de cea mai bună calitate; I.D. Ştefănescu era unul din aceia; şi Petrescu şi eu îl preţuiam şi îl iubeam. Îi suntem recunoscători pentru câte am aflat de la el; ne întâlneam în casa lui Barbu Slătineanu, o dată pe săptămână, până ce a fost arestat. Venea şi Corina Niculescu şi Elena Secoşan, uneori şi alţi vechi elevi ai profesorului. După arestarea lui Slătineanu, pentru vini imaginare, împreună cu un alt grup de intelectuali (ca: Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu), ne-am întâlnit de câteva ori la mine acasă. Într-o vreme când lecţiile adevărate deveniseră rare, spusele lui Ştefănescu erau ca apa vie; după cele învăţate la sociologie, au fost cele mai temeinice pe care le-am primit…”

„În Maramureş (unde am fost împreună de mai multe ori, apoi şi fiecare în parte) am călătorit într-un rând de la Salva la Vişeu, clandestin, pe platforma unui vagon de marfă. Aşteptând să plece trenul, ne-am aşezat pe malul râului apropiat, ascultând muzica lansată de megafonul gării; o înregistrare nemţească a *Simfoniei a 4-a* a lui Brahms. De câte ori o aud, îmi amintesc drumul spre Vişeu. Un vagon de marfă, vecin cu al nostru, avea o cabină; la pornirea trenului, vedem uşa trenului deschizându-se; cineva ne face semn cu mâna să venim acolo ca să nu fim văzuţi pe platforma deschisă. Era Srul Edeistein, fiul unui fost rabin din Vişeu; ne-a adăpostit în casa lui peste noapte, era prietenos şi curios să ştie ce facem. Călătorind în altă zi, tot cu trenul, între două sate maramureşene, vedem urcându-se doi miliţieni: «Buletinele!» Unul din ei vede aparatele de fotografiat. Ştiam că pentru organele de încredere, aparatul de fotografiat este un instrument de spionaj. Ne ordonă, «Coborâţi cu mine!» Am coborât îngheţaţi de teamă, iar la Vişeu, surpriză: în loc de postul de poliţie ne duce la el acasă şi ne arată un iepure sălbatic prins cu o zi înainte. «Să-mi fotografiaţi copilul cu iepurele.» Ca glumă, era una dintre cele mai neaşteptate şi stupide; ne-a dat de mâncare, este adevărat, dar preferam să ne fie foame decât să trecem prin spaima unei arestări.

Acasă ne aşteptau soţiile care ne ştiau aventurile repetate cu poliţia; le telefonam de câte ori se putea pentru a le linişti. Cu toate greutăţile, bucuria de a găsi lucruri necunoscute, de a face teren, nu ne-a părăsit nicicând. Uneori, când mă prindea oboseala, mă mulţumeam cu cele găsite, dar Petrescu vroia totdeauna să meargă până la capătul satului, cine ştie ce lucruri senzaţionale aveam să mai aflăm. Multe din cele adunate în anii aceia, informaţii şi fotografii, aşteaptă să fie cunoscute, le vom da, cândva, la lumină. Cincizeci de ani au trecut de atunci, o veşnicie, dar parcă a fost ieri…”

Memoria pietrelor (II)

Acad. Nicolae ANASTASIU

Continuăm prezentarea, cu mici omisiuni, a Discursului de recepţie susţinut în Aula Academiei Române de academicianul Nicolae Anastasiu, pe 25 septembrie 2019. Între timp, textul complet, urmat de Răspunsul la Discurs al acad. Dan Rădulescu şi de Cuvântul de deschidere al acad. Nicolae Panin, a fost publicat şi în revista *Academica* din octombrie-noiembrie 2019 şi, cu multe ilustraţii, sub formă de broşură, la Editura GeoEcoMar, Bucureşti, 2019. (Redacţia)

Condiţia reuşitei în învăţământul superior, odată ce te-ai alăturat ca asistent corpului profesoral, este aprofundarea studiilor analitice şi declanşarea cercetărilor de teren şi de laborator. Obligaţia implicită a acestor studii a fost şi a rămas publicarea rezultatelor în reviste de specialitate. Aceste cutume devin provocări, iar provocările sunt legate de promovarea doctoratului. Alegerea temei şi a conducătorului ştiinţific, intuind ce te aşteaptă, te angajează într-o muncă continuă timp de mai mulţi ani. Nu am vrut să mă despart de domeniul rocilor endogene şi am acceptat oferta din partea acad. Dan Giuşcă, profesorul meu de Petrologia rocilor endogene, o personalitate inconfundabilă prin cultura sa profesională, prin atracţia sa spre latura aplicativă, experimentală a petrologiei, prin intuiţiile sale din faţa unui puzzle de probleme care-şi aşteptau ipotezele de lucru şi elaborarea modelelor genetice. Îi rămân mereu recunoscător. M-a convins repede să merg în Banatul de Sud, acolo unde lucraseră Albert Streckeisen, membru de onoare al Academiei Române, şi acad. Alexandru Codarcea. Şi aşa am început studiul petrografic şi geochmic al masivului granitoid de la Ogradena, pentru că nu existau cercetări anterioare performante…, nu existau nici analize mineralogice, nici cunoştinţe despre metamorfitele de la periferia masivului sau despre natura enclavelor de şisturi cristaline din masiv etc. şi nu fusese elaborat un model petrogenetic bine argumentat. O grea misiune, dar şi un *challenge* adevărat. Pentru că, o astfel de lucrare, dincolo de pregătirea teoretică necesară, de stăpânirea conceptelor, implica şi studiul optic, utilizarea măsuţei universale Fedorov, prelucrări microtectonice, analize chimice şi spectrale, interpretarea difractogramelor etc.

Concluziile lucrării s-au înscris în spiritul vremii şi completau cunoştinţele despre masivele granitice din Domeniul Danubian al Carpaţilor Meridionali. Harta masivului pe care am ridicat-o, cu o legendă extinsă, reţinea numeroase categorii petrogenetice, structurale şi microstructurale şi era însoţită de poziţia corpurilor alcaline de la Strineac şi Cărbunăria.

Rememorez emoţia cu care am citit în volumul *Istoria Ştiinţelor în România*, din 1977, cele câteva cuvinte scrise de academicianul Dan Giuşcă: „N. Anastasiu a argumentat caracterul parautohton şi cinematic al granitoidelor de Ogradena şi a evidenţiat rolul deformării şi al transformărilor subsolidus în geneza acestora. A descris şi structurile zonare ale corpurilor de sienite localizate în şisturile cristaline ale Seriei de Neamţu."

În sfârşit, eliberat de stresul tezei de doctorat, drumul pe care l-am urmat în cercetare corespunde subtitlului pe care l-am ales pentru acest discurs – *O incursiune în geodiversitate.* Începusem să înţeleg că cercetarea te extrage din atmosfera amfiteatrului, dar îţi creează confortul exprimării argumentate, al limbajului liber, al improvizaţiei constructive, îţi facilitează deducţiile, îţi deschide cartea referinţelor trăite.

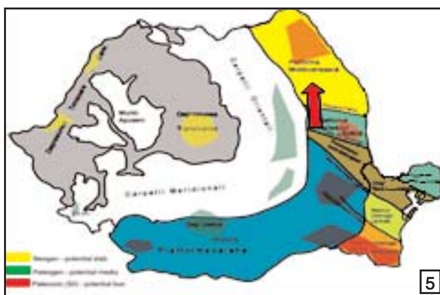
Dacă ar fi acum să simplific direcţiile în care am acţionat şi rezultatele pe care mi le-am dorit a fi în pas cu tendinţele şi preocupările colegilor mei din Occident, aş reţine, într-un *top ten,* deliberat trunchiat, contribuţiile în domeniul mineralogiei feldspaţilor, redescoperirea Masivului alcalin de la Ditrău, secvenţele flişului din Carpaţii Orientali şi cordiliera cumană, evaporitele clastice din molasa carpatică, şisturile verzi din Dobrogea Centrală şi gazele de şist. Toate, pietre a căror memorie îmi ţine trează nostalgia zilelor lungi de vară când culegeam probe dintr-un loc sau altul.

Studiile pe care le-am întreprins au vizat două domenii distincte: unul al *complexelor endogene,* magmato-metamorfice şi, celălalt, al *complexelor exogene,* sedimentare. Concluziile trase au permis, fie schiţarea unor noi modele petrogenetice, aprecieri ale geometriei 3D a corpurilor de granitoide şi ale condiţiilor de îngropare a acestora, fie elaborarea unor noi modele de facies de tip 3D, în exprimări volumetrice. Şi, odată stabilit volumul de roci, rezervele geologice ar putea fi calculate, iar valoarea zăcământului ar putea fi apreciată.

Am să dezvolt aceste două direcţii.

Studiul complexelor endogene.

În comunitatea geologică, corpurile de roci cu alcalinitate ridicată (bogate în alumosilicaţi de Na şi K, respectiv în feldspaţi şi feldspatoizi – foide) sunt urmărite cu mare interes, fie datorită rarităţii lor, a poziţiei într-un context tectonic particular (în zone de joncţiune a plăcilor crustale), a condiţiilor speciale de formare, a bogăţiei în terre rare (Ce, Th, U), fie datorită valorii economice pe care o pot avea.

În Europa sunt puţine astfel de corpuri, iar în Carpaţi ele au atras atenţia cercetătorilor de multă vreme. Este vorba de Masivul alcalin de la Ditrău (15/15 km) din Carpaţii Orientali şi de corpurile mai mici de la Strineac şi Cărbunăria din Carpaţii Meridionali, din Seria de Neamţu. Să-l amintesc şi pe Haralambie Savu care a studiat corpul de la Mălaia din Carpaţii Meridionali.

Sienitele foidice (cu nefelin) din corpul magmatic de la Ditrău au fost descrise pentru prima oară de Herbich (1859), dar primele hărţi ale masivului, alături de o serie de consideraţii petrogenetice au fost schiţate şi publicate de A. Streckeisen, între 1931 şi 1935, când profesorul elveţian a lucrat în România. Studiile s-au reluat sistematic şi ele au beneficiat de datele forajelor de explorare (peste 1.000) şi de metodele de investigaţie din ce în ce mai noi. (...)

În 1974, acad. Dan Rădulescu, pe atunci ministru adjunct la MMPG, ne-a oferit posibilitatea, profesorului Emil Constantinescu şi mie, să reluăm cercetarea masivului, după ce chiar domnia sa, în 1956 atrăgea atenţia şi descria pentru prima dată monazitul (fosfatul de ceriu) de la Jolotca, din nordul masivului.

La început de carieră şi entuziaşti, curioşi din cale afară şi conştienţi de răspunderea care ne revenea, am lucrat la acest proiect timp de 10 ani (1974–1984). Descoperirile şi lucrările noastre au întregit şi au dezvoltat teoriile despre originea masivului.

Studiul feldspaţilor, al foidelor, lamprofirelor, filoanelor, al mineralizaţiilor de la Jolotca şi Aurora, confirmarea zonalităţilor petrografice, a intruziunilor polistadiale şi, spre final, realizarea hărţii Masivului alcalin de la Ditrău la scara 1:10.000 ne-au adus multe satisfacţii. Petrologia endogenă a fost, iniţial, o primă dragoste, o experienţă trecută, care avea să-mi fie zestre pentru preocupările ce au urmat legate de complexele exogene.

Studiul complexelor exogene.

Formaţiunile sedimentare din Carpaţii Orientali au făcut obiectul de studiu continuu al unor numeroşi geologi din generaţii succesive. Provocările lor au fost generate de potenţialul energetic al rezervoarelor de hidrocarburi (petrol şi gaze naturale), localizate în zona flişului şi în pânza subcarpatică (zona molasei), şi de prezenţa a numeroase resurse nemetalifere găzduite de aceste formaţiuni (în special, sare şi calcare).

După studii complexe şi foarte pertinente de paleontologie, stratigrafie, geologie structurală, geologia petrolului şi odată cu apariţia tectonicii globale (anii '70), se cereau studii noi de sedimentologie, de stratigrafie secvenţială, pentru a se putea ajunge la analize de bazin, modele de facies, reconstituiri paleoambientale şi de arii sursă etc.

Mi-a revenit rolul (alături de colegi, masteranzi şi doctoranzi) să răspund unor astfel de provocări când am reuşit să dezvolt conceptul de *petrologie comparată,* prin analize care să ne precizeze sursa clastelor din formaţiunile geologice cu potenţial de rezervor de fluide şi gaze.

În acest scop, am plecat de la ipoteza acad. Gh. Murgeanu despre existenţa Cordilierei cumane, care ar fi funcţionat ca una din sursele posibile pentru depozitele flişului carpatic. Apoi, m-am aliniat la campania din anii '80 a colegilor italieni (prof. Zuffa *et al.*) privind *sandstone provenance* (reconstituiri de paleosurse prin analiza microscopică a clastelor din gresiile care formează rezervoare de hidrocarburi).

Rezultatele studiilor noastre (1984, 1985, 1986, 2000, 2005) pe această temă şi, apoi, dublarea lor de elaborarea unor noi modele de facies, în spiritul stratigrafiei secvenţiale, au îmbogăţit băncile de date existente şi au devenit un suport pentru noi abordări în stabilirea perspectivelor de explorare a noi zone cu potenţial energetic (treptele II şi III cu rezervoare clastice şi carbonatice).

Studiul gazelor de şist.

Când tehnicile de foraj au progresat şi s-au putut vedea avantajele forajului orizontal şi ale fracturării hidraulice, spre sfârşitul anilor '90, în SUA a luat avânt explorarea câmpurilor petrolifere mature, abandonate, şi a celor bogate în gaze naturale captive în argilitele bituminoase (*gas shales*) de tip Barnett (Texas) şi Marcellus (Pennsylvania). În anii 2000, producţia de gaze naturale din astfel de surse (*shale gas* sau *gaze de şist)* a reprezentat mai mult de 20% din producţia totală de gaze naturale a SUA.

Pentru Europa, aceste descoperiri au devenit de mare interes, mai ales că nevoia de gaze a unor state ca Germania, Marea Britanie, Franţa etc. era foarte mare, în pofida faptului că Rusia, care deţinea monopolul de gaz metan, era şi ea interesată să livreze această resursă. Într-un astfel de context geopolitic s-au lansat şi în Europa programe de explorare a gazelor de şist, o resursă neconvenţională şi o alternativă reală la procesul de epuizare previzibilă a hidrocarburilor convenţionale.

În România există câteva unităţi geologice cu un astfel de potenţial – Depresiunea Bârladului (Platforma Scitică), Dobrogea de Sud şi Moesia (sud-estul Câmpiei Române). Implicarea în studii şi analize care să constate potenţialul argilitelor bituminoase siluriene din formaţiunile de Rădăuţi, Naslavcea şi Ţăndărei a început în 2012 şi a durat 4 ani. Rezultatele obţinute, parţial publicate (N. Anastasiu, M. Brânzilă, Antoneta Seghedi, D. Tabără, *Shale Gas Potential of the Romanian Platform Units, Proc. Rom. Acad.*, Series B, 2015, 17(2), pp. 179–189), au fost comunicate în această aulă în 2013, având ca moderator al conferinţei pe acad. Cristian Hera. Ele indică valori însemnate pentru carbonul organic total (TOC% = 2–4), pentru reflectanţa vitrinitului (Ro% = 1–1,5) şi precizează prezenţa kerogenului II-III; trei parametri obligatorii când vrem să testăm existenţa gazelor de şist în formaţiuni vechi, casante şi cu diageneză avansată.

România trebuia să cunoască până la capăt acest potenţial (Fig. 5) şi prin lucrări de seismică 3D, carotaj geofizic performant şi să permită un calcul de rezerve abilitat, chiar dacă speranţele noastre legate de existenţa gazului natural liber, convenţional, din zona de offshore a Mării Negre începe să prindă viaţă. Din păcate, companiile petroliere angajate au fost nevoite să se retragă înainte de a-şi încheia programele propuse şi de a evalua rezervele geologice existente.

Mulţi ani am stat departe de contactul fizic cu Occidentul, dar după anul 1990 preocupările m-au adus alături de profesori erudiţi de la care am avut mereu ce învăţa. Le aduc şi acum un omagiu şi-mi exprim preţuirea ce o am pentru ei: prof. J. Zemann din Austria, prof. Robert şi Paul Weimer din SUA, prof. W.A. Deer din Marea Britanie, prof. G. Ferraris din Italia, prof. Nick Lemon din Australia etc.

Ştiinţa, parte a culturii

Pietrele de la Universitate

Ţelul suprem al educaţiei este să preschimbe oglinzile în ferestre. (Sydney J. Harris)

Pentru un geolog, colecţia sa de probe studiate în timpul vieţii şi, mai ales, acelea care au făcut obiectul analizelor mineralogice, chimice, geochimice, spectrale, care au stat la baza elaborării tezei de doctorat sau a unei descoperiri ştiinţifice validate la un congres internaţional, reprezintă un tezaur de nepreţuit. La Universitatea din Bucureşti, în spaţiul Catedrei de Mineralogie (astăzi, al Departamentului) din Bd. Nicolae Bălcescu, de un mare interes sunt colecţiile Ludovic Mrazec, Gh. Munteanu Murgoci, Nicolae Petrulian, Dan Giuşcă (colecţie de secţiuni), Dan Rădulescu, Emil Constantinescu, precum şi colecţiile foştilor doctoranzi, începând cu cei de pe timpul lui Ludovic Mrazec şi până astăzi.

Apropiindu-te de geamul vitrinelor, vei descoperi pietre unicat, rarităţi, semnalate pentru prima oară în lume sau în România, cum sunt chihlimbarul (ambra sau succinul) din Colecţia Gh. Munteanu Murgoci sau aurul de la Cavnic, din Colecţia Nicolae Petrulian etc. Actualizarea şi ordonarea colecţiilor din România (de vulcanite, banatite, granitoide etc.) şi din străinătate a fost, de câteva ori, făcută cu pasiune de acad. Dan Rădulescu – şef de catedră înainte de 1989 şi imediat după acest an.

În studiile noastre, am apelat de multe ori, pentru analize comparative sau etaloane bine localizate, la probe din aceste colecţii. Au rămas pentru noi *pietre cu o memorie incontestabilă.*

O pleiadă de savanţi, mulţi foşti membri ai Academiei Române, creatori de şcoală, nume cu renume în Geologia României şi-au lăsat zestrea petrografică la Universitate. Acum, pietrele din vitrine ne vorbesc despre truda lor.

Statutul de profesor. Dar, cercetarea în sine, pentru un profesor universitar, reprezintă una dintre feţele în care ambiţia lui este pusă la încercare. Un fel de egoism natural în competiţia cu provocările ştiinţifice şi indicii Hirsch controlează travaliul lui duplicitar. Pentru că el, profesorul, fiind un formator de specialişti, trebuie să poarte aura generozităţii. Să ştie să se dăruiască, să transmită şi să lase mesaje. Poate doar viziunea îl scoate din duplicitate şi-l apropie de cercetător.

Dar, din nou dar, cu experienţa cercetătorului, un profesor iese din rutină, părăseşte eticheta didactică şi poate folosi pupitrul din amfiteatru pentru a pune şi a dezbate probleme de actualitate din domeniul pe care-l reprezintă, pentru a-i învăţa pe studenţi să se întrebe şi să te întrebe, să-şi argumenteze răspunsurile, să se îndoiască de ipoteze vag formulate, să descopere conexiunile dintre disciplinele pe care le urmează. Pentru că profesorul ar dori ca absolventul cursului pe care-l predă să devină o persoană interesată de ce aude, să fie dinamică şi activă, să-şi fundamenteze propriile păreri şi să poată să şi le susţină. Studentul de ieri va fi un discipol care să aspire la mai mult decât a învăţat în şcoală, iar profesorul lui va fi mândru de realizările sale.

Astfel de profesori am avut eu şi trebuie să le aduc un omagiu şi să le mulţumesc că mă aflu în această aulă, la un astfel de eveniment.

Despre doctoranzi şi viitori absolvenţi. Plecând de la astfel de aspiraţii şi privind în urmă, nu pot să nu-i amintesc pe câţiva absolvenţi de doctorat, dintre cei 18 pe care i-am avut şi care, astăzi, ocupă poziţii onorabile în universităţi şi companii din străinătate: Mihaela Reyer, Daniela Vlad (Czobuka), Dumitru Frunzescu, Ştefan Andrei Szobotka, Emilia Cristina Panaiotu, Marius Popa, Eugenia Nicolae, Lopez Carlos Guzman, Viorel Horoi, Adriana Răileanu, Bogdan Lucian Vârban, Georgeta Susanu, Relu-Dumitru Roban, Valentina Ceteanu, Victor Răducă, Cristian Munteanu, Luiza Man, Izabela Mariş, Lidia Nuţu.

Organizarea universitară, prin programele de învăţământ pe care le include şi prin specializările pe care le oferă, este de multe ori depăşită prin lipsă de viziune şi conservatorism. Astăzi, poate mai mult ca oricând, deoarece cerinţele societăţii sunt mari şi virajele au devenit foarte rapide.

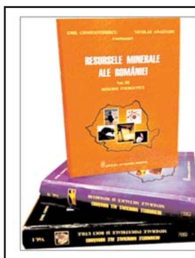
Planurile de învăţământ şi programele de studiu ar trebui modificate mai des şi înnoite continuu, în acord cu cerinţele societăţii mereu în schimbare, pentru ca absolvenţii să se poată adapta repede la solicitările managieriatului. Viitorii absolvenţi din sfera Ştiinţelor Pământului (Geologie-Geofizică, în special) vor trebui să răspundă problemelor legate de încălzirea globală, de stocarea CO_2, de cauzele hazardelor naturale (seisme, alunecări de teren, valuri tsunami etc.) şi de posibilităţile de predicţie a lor, de locurile în care se pot găsi pământuri rare şi la ce costuri le putem extrage. Arheologii, de exemplu, ne vor întreba care au fost carierele din care s-au scos pietrele şi s-au ridicat cetăţile dacice de la Sarmizegetusa Regia sau de la Histria.

Care sunt cursurile ce vor aborda astfel de probleme şi care vor fi titularii lor? Pe ce criterii îi selectăm? Astfel de progrese, dorite cât mai repede, necesită infuzii de specialişti, dar şi legiuitori care să înţeleagă fondul acestor probleme. Un învăţământ modern nu poate fi decât unul dinamic şi responsabil.

Pietrele viitorului (Comoara de lângă noi)

Viitorul a început ieri, dar se decide azi. (James Joyce)

Pentru buna funcţionare a unei societăţi şi pentru progresul ei, una dintre condiţiile impuse este ca diriguitorii ei să aibă viziune. Oamenii cu viziune pregătesc viitorul, bazându-se pe tradiţie, evaluând zestrea pe care au moştenit-o şi gândind, motivat,

6

strategia pe care o au de urmat şi pe care trebuie să o respecte. În drumul de urmat trebuie să cunoaştem legile cererii şi ofertei şi în aplicarea acestor legi să nu invocăm forţele majore. Deci, trebuie să ne întrebăm *ce avem* şi *cum valorificăm.*

Într-un astfel de context, răspunsul la întrebarea ce avem are nevoie de o precizare, anume categoria de resurse naturale existente la noi, pentru că ele sunt baza dezvoltării societăţii: resurse ale solului, ale subsolului, resurse minerale (sare, aur, calcar, granit… *pietre* de toate felurile) sau resurse energetice (petrol, gaze naturale, cărbuni, biomasă), resurse epuizabile sau resurse regenerabile, resurse utilizate de noi sau resurse cerute de alţii. Ponderea pe care fiecare din aceste categorii de resurse o are în limitele unui stat impune strategia pe care acesta o adoptă.

O sinteză a acestor categorii de resurse se găseşte în trilogia *Resursele minerale ale României,* o lucrare pe care recent am încheiat-o, publicată de Editura Academiei Române şi lansată în această aulă (Fig. 6).

Academia Română a acţionat şi şi-a asumat rolul de evaluator al resurselor naturale (pe lângă multe alte domenii) şi a trasat direcţiile care trebuie urmate pentru o valorificare benefică societăţii. Astfel, pentru membrii Academiei Române a sosit momentul sintezelor, al bilanţurilor, al identificării temelor care pot genera progres.

În cadrul *Strategiei pentru următorii 20 de ani,* acad. Bogdan Simionescu a coordonat proiectul 2 al Academiei Române, iar mie mi-a revenit rolul să desluşesc starea resurselor minerale şi energetice, să stabilesc poziţia lor într-o strategie de dezvoltare, să le găsesc cadrul instituţional cel mai adecvat, să identific cererea lor şi beneficiarii potenţiali – onorantă sarcină, dar cu o mare încărcătură (Bogdan Simionescu, coord., *Resursele naturale – rezerve strategice. Ce folosim şi ce lăsăm generaţiilor viitoare*; N. Anastasiu, coord. şi autor la Subdomeniul 6, *Resursele subsolului* şi Subdomeniul 7, *Deşeuri miniere,* pentru *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani,* coordonator Ionel Valentin Vlad, 2015).

Iată câteva concluzii care privesc viitorul şi *pietrele* de care avem nevoie.

– România are resurse minerale şi energetice care pot fi valorificate economic.

– România trebuie să ţină cont de recomandările UE, atunci când vine vorba de exploatarea resurselor şi posibilul impact asupra mediului înconjurător.

– Deşeurile miniere – pietre părăsite, haldele (peste 550) şi sterilul iazurilor de decantare (peste 70) – rezultate din exploatare pot constitui resurse secundare şi pot fi valorificate sau revalorificate.

– România trebuie să-şi cunoască rezervele de *minerale critice* – resursele viitorului – şi să le coreleze cu nevoile europene; principalii lor consumatori vor fi industria IT, industria de apărare şi securitate naţională, industria aerospaţială, sănătatea, agricultura, telecomunicaţiile etc.

La întrebarea dacă avem pietrele viitorului – grafit pentru grafen, telur şi silice pentru smartphone-uri, fosfaţi şi rutil–anatas–brookit (oxizi de titan) pentru nanomateriale etc. – răspunsul va putea fi DA, dacă cercetarea pentru localizarea lor şi, apoi, explorarea pentru evaluarea rezervelor va continua. Contextul geologic ne este favorabil.

Valori în Academia Română

Pentru viaţa spirituală a omului, cultura este oglinda măritoare. (Constantin Noica)

Înainte să închei, aş vrea să ne mai uităm o dată în urmă şi să privim pietrele care ne judecă.

La Museum of Modern Art din New York, am stat multe minute în şir să admir *Pasărea Măiastră* – prima variantă din marmură albă, aşezată pe un soclu din piatră de calcar.

Mi-au venit atunci în minte cuvintele creatorului ei, Constantin Brâncuşi: *Trebuie să urci sus, dacă vrei să vezi departe.* Sus şi Departe, două simboluri pentru cei ce au urmat o carieră cu multe, foarte multe, obligaţii şi pentru care pasiunea nu este suficientă. Comunitatea în care te afli şi în care îţi consumi energia este cea care te recomandă pentru mai sus şi mai departe. În cazul meu, Aula Magna în care ne aflăm a devenit din anul 2001 locul plin de valori, plin de simboluri şi de semnificaţii, deoarece a fost anul în care am făcut primul pas. Apoi, 2016, a fost anul în care am îndeplinit condiţiile să pot ţine acest discurs. Iată-mă într-o lume în care cred că ai datorii, obligaţii şi răspunderi faţă de cei ce te-au recunoscut şi speranţa că istoria te va aşeza acolo unde de fapt meriţi.

Personal, nu trebuie să uit că de câte ori am intrat în amfiteatrul de la parter – PA – al clădirii Universităţii din Bucureşti, în cei 50 de ani de carieră universitară, mă întâmpina şi mă urmărea chipul săpat în piatră albă calcaroasă a lui Ludovic Mrazec, întemeietorul Catedrei de Mineralogie (în 1894), fondatorul Institutului Geologic al României (în 1906), membru titular al Academiei Române din 1905 şi preşedinte al ei între anii 1932 şi 1935.

Se poate mai mult? Şi dacă s-a putut atunci... astfel de motivaţii au primit urmaşii D. Giuşcă, A. Streckeisen, precum şi urmaşul urmaşilor – D. Rădulescu, care ne-au învăţat şi pe noi să gândim şi să ne comportăm în spiritul şi faptele lui Ludovic Mrazec. Şi atunci, trebuie să înţeleg că niciun efort nu este prea mare, pentru a răspunde chemării lui L. Mrazec. El ne-a spus: *Dintre toate instituţiunile culturale pe care le-a creat neamul românesc – oriunde s-ar găsi el răspândit – cea mai înaltă şi mai importantă este Academia Română. Şi ea este nevoită acum să-şi facă acest examen de conştiinţă şi să-şi pregătească calea pe care poate ajunge la rezolvarea noilor probleme în faţa cărora au pus-o, în mod brusc, timpurile de astăzi* (*Anuarul Academiei Române,* t. LV, pp. 53-64).

Iar astăzi, când mă îndrept spre Adunările Generale, când în această aulă se străng personalităţi de excepţie ale ştiinţei şi culturii româneşti, trebuie să mă simt motivat, să fiu mândru că mă aflu aici alături de colegii mei şi să nu uit că din spatele Aulei şi de pe simezele acestor ziduri mă privesc şi ne privesc mult mai mulţi ochi. Nu am să enumăr, acum, numeroasele personalităţi academice, pentru că Academia este o instituţie transparentă şi oricine poate păşi treptele ei pentru a ajunge sus, în Aula Magna, să-i vadă şi să privească cât mai departe în timp.

Vă mulţumesc pentru atenţia cu care m-aţi urmat pe drumul pietrelor şi aţi explorat memoria lor!

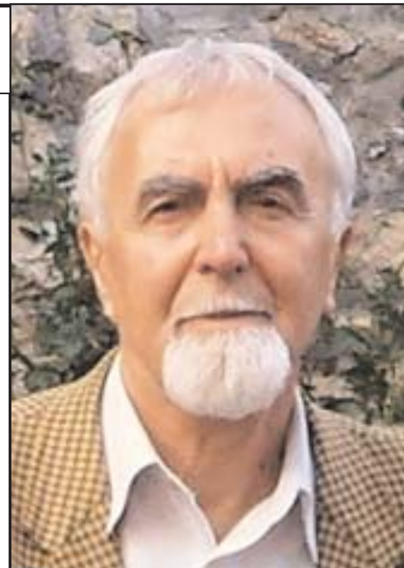
25 septembrie 2019

Aula Magna, Academia Română, Podul Mogoşoaiei

Seniori ai culturii

Ion Lazu - 80

Ion Lazu s-a născut la 6 ianuarie 1940 în comuna Ciubarciu, judeţul Tighina, din Basarabia. Părinţii săi, Grigore şi Vera (născută Ciobanu), erau proprietari agricoli, mici negustori.

În martie 1944, familia scriitorului s-a refugiat din faţa frontului, stabilindu-se în comuna Cireaşov, din judeţul Olt. Urmează şcoala primară în satul de adopţiune, clasele secundare la Şcoala „Ionaşcu” din Slatina, absolvă Liceul „Radu Greceanu” din acelaşi oraş, promoţia 1956. În 1961 termină Facultatea de geologie-geografie a Universităţii Bucureşti; lucrează ca geolog-prospector până se pensionează, în 1999.

A debutat cu poezii în revista *Ateneu* în decembrie 1964. A publicat cărţi de poezie, cărţi pentru copii, numeroase volume de proză (schiţe, povestiri, romane, memorialistică), albume de artă fotografică. Expoziţii de artă fotografică în diverse oraşe din ţară şi în Luxemburg. Traduceri din franceză şi spaniolă.

A primit multe premii literare, pentru artă fotografică şi pentru scenariul de film *Vestea,* 1970. La operele sale s-au referit numeroşi critici literari.

La adresa https://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Lazu pot fi găsite detalii bibliografice, dar şi referinţe la câteva remarcabile proiecte recente, „marca Ion Lazu”, cum ar fi cel de a fixa în Bucureşti plăci memoriale pentru circa 230 de scriitori dispăruţi, proiect despre care a publicat şi un „jurnal”, *Odiseea plăcilor memoriale* (Ed. Biblioteca Bucureştilor, 2012; ediţie definitivă, Ed. Eikon, 2016), sau Proiectul *Placa centenară,* menit a-i reaminti pe cei 120 de scriitori români combatanţi în Marele Război al Reîntregirii, 1913-1919 (proiect finalizat la început de decembrie 2019).

Tânăr în spirit şi activ fizic cum nu sunt mulţi confraţi cu mai puţine decenii în urmă, nu prea corespunde „portretului-robot” al octogenarului. Îi urăm să rămână astfel cât mai mulţi şi mai buni ani!

În cele ce urmează, reluăm un fragment din volumul în pregătire *Satul de adopţiune.* (Gh. Păun)

Dudul, salcia, izvorul...

Ion LAZU

Rememorare Cireaşov. Ştie oare lumea de astăzi – ori poate crede că fabulăm! – ce binecuvântare era un dud, un corcoduş, acolo, la curtea omului, pe-atunci, după marele război... Ce-i drept, noi, ca venetici, nu puteam aspira la aşa răsfăţ, însă erau prin sat duzi generoşi, şi nici oamenii dinspre partea dudelor nu erau chiar urâcioşi de tot. Iar dacă e să pun degetul pe rană, am să spun că jelania necurmată din sufletul meu de copil era mereu aceeaşi şi numai în legătură cu fructele. Una că în ăst sat de lângă Oraşul Slatina nu prea erau pomi fructiferi. Vii însă erau – şi noi, din aceeaşi pricină de venetici, nu aveam nici vie, însă, zic, zona era cât de cât propice viilor, luând în seamă şi faptul că în linie dreaptă nu aveam până la faimosul Drăgăşani decât 20 de km. Dacă ar porni cineva răbduriu pe această pistă, a fructelor, ar desluşi în hrisoavele subsemnatului dorul necurmat de fructe. Spre toamnă bine, veneau dinspre C-Lung Muscel şi Vâlcea căruţe cu mere şi pere, iar bieţii oameni, poate încă mai amărâţi ca noi de la câmpie, le dădeau plin pe plin. Dar ce rânduială tristă: să dai o strachină de porumb pe una de pere. Mă teroriza şi pe atunci faptul că toţi s-ar fi arătat încântaţi de schimbul acesta, însă cireşoveanul se uita la strachină de parcă ar fi numărat orice bob, nu mai spun de vâlcean-muscelean, care pleca de-acasă drum de săptămâni, cu nişte mere-pere acolo în obroc şi se întorcea cu 2-3, să zicem 4, saci de porumb-grâu, pentru familia lui, peste iarnă. Cum să te ajungi?! În *Veneticii* am un capitol despre asta, începe aşa: „Mirosul de pere a umplut toată casa...” etc. Cu jale mare am scris-amintit-suferit şi de nu era mare jalea, nici că m-aş fi sinchisit de muscelean-ul-cela. Or, acum îmi dau seama, cu frâiele mai laxe în mâini, că multe aş putea scrie despre. Căci multe amintiri am cu. Dintr-un dud al unei rude de-a ei, îi cântam unei fete mari, care chiar m-a ascultat, mi-a dat atenţie adică – şi ce alta tânjea sufleţelul meu neînceput?

...Dar mâncam pe apucate-săturate şi corcoduşe, la Cireaşov li se spunea zarzăre. Şi erau în fel şi chip colorate. Când te gândeşti, retrospectiv, ar fi nişte fleacuşteţe mici şi fade, însă dacă aduni de la mai mulţi corcoduşi, te minunezi cât de viu şi diferit sunt colora-te. De gust nu mai zic – că mă pun pe scris alte proze...

Şi încă n-am adus vorba despre duzi ca sursă vitală pentru viermii de mătase. La un moment dat, înainte de război, poate pe vremea legionarilor, care iniţiau astfel de acţiuni de masă, mai cu seamă la sate, de-a lungul drumului comunal spre oraş şi spre gară se plantaseră duzi şi iar duzi, probabil în această idee. Tot localnicii, imediat ce s-au întors vremurile, le-au venit iute de hac, fiind adică ai obştii, deci fără stăpân – şi ţăranii bine pregătiţi pentru cooperativizare, cum s-a şi văzut. Iar terenul şcolii săteşti era înconjurat de duzi, deja f. înalţi, o primejdie, însă nu pentru alde noi, şcolarii veşnic flămânzi... Directorul, dl Barbu, altfel sever, trecea cu vederea. Ca să nu spun că şi Şcoala „Ionaşcu” din Slatina era înconjurată de aceşti copaci generoşi. Între examenele de absolvire a 7 clase, în loc să mai repetăm, ne aburcam în acei duzi, intram la examen cu dinţii negri, cu buzele lipicioase. Dar tot dădeam cu gura, nu glumă! Femeile tăbărau vara pe ei, îşi umpleau cu frunze poala şi sânul... Unii duzi trebuie să fi fost altoiţi, cum am văzut că se practică şi la alţi pomi fructiferi. *Morus alba* şi *nigra*, cele roşii-rubinii, mai acruţe. Le vânam cu ardoare. Ca să nu mai spun că dudul cel generos şi răbduriu are fructe vreme de vreo două luni, de nu şi mai mult… Or, acum, la început de nou mileniu, când se aruncă 25% din produsele alimentare cumpărate, la noi toată lumea se plânge de sărăcie, de subnutriţie, însă n-am văzut pe nimeni să culeagă dude, iar corcoduşele căzute pe trotuarele Urbei devin o primejdie, aluneci... Altfel, cum nu se poate mai bune pentru compoturi, dulceţuri, marmelade, dar şi mai bune pentru o ţuică autohtonă… Sau sunt eu cu capul în nori?

Şi DA, frăgar este un cuvânt pe care l-am auzit prima oară în Bihor, musai să-l folosesc. *Fragus!* Direct din latineşte, drăguliţă Doamne! Însă nici dud nu e de persiflat, este *dut* din turcă. Iar că *aguda* ar deriva din slavă nu mă mai mir. Eurasia e o ogradă comună, nu?

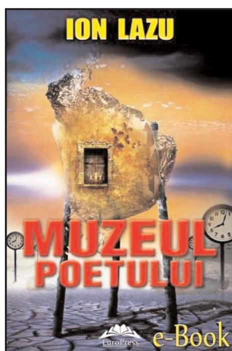
Ei, da, „un cojoc verde încopciat cu lacrimi...”, am spus-o pre limba mea elegiacă, la an 1968. Iar gestul smulgeri însângerate este de regăsit, peste doar un amarnic de an, în poezia *O frunză.* Vrând-nevrând o să facem vorbire şi despre dânsa, la momentul cuvenit – de neevitat, *Helas!...*

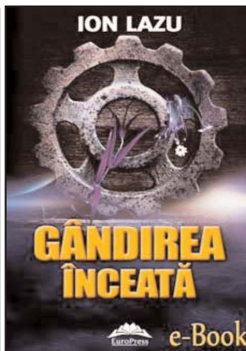
Despre bulgari noi avem o părere superfi-cială, i-am tratat de sus, ca venetici la nord de Dunăre, săraci, vorbind o altă limbă, boscorodită, poate cumva caraghioasă. De necrezut câte ascendente aiurite îşi găseşte localnicul... La şcoală nu se învaţă mai nimic concret despre bulgari. În fapt, aceşti slavi au venit prin sec. V-VI, au asimilat un trib turanic, de la care s-au ales cu numele de bulgari. Au stat sub bizantini până spre 1300, iar după aceea sub turci. Unii deveniţi musulmani, alţii rămaşi ortodocşi. Şi prin care noi am preluat creştinismul, venind dinspre greci, dar şi scrierea chirilică. Gravă pentru ei este istoria celor 5 secole sub turci. Avem noi criterii ca să estimăm obida lor, zbaterea sub musulmani, mutilarea sufletelor? Noi am fost doar sub valurile tătarilor care au venit şi au trecut. Ci ei au pătimit sub hangerul turcesc... Abia la 1878, cu ajutor rus-român, au devenit Principat, ceea ce noi eram de 500 de ani. Deci tot respectul pentru suferinţa lor, dar şi pentru destoinicia lor. Zic aşa: de-am fi avut noi 60% munţi, păstori rămâneam în veci. De-ar fi avut ei 65% teren agricol, unde ar fi ajuns?

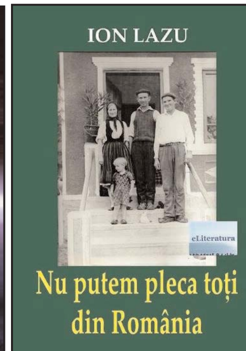
Salcia, da... Salcia şi apa – izvorul, fântâna. În amintirea mea sunt inseparabile. Sălcii la izvorul unde Grigore merge cu Vera, imediat după sosirea din Basarabia, să aducă apă ca să se îmbăieze, după drumul de săptămâni, cu căruţa...; sălcii la izvorul de sub deal, în Satul Vechi, doi trei ani mai târziu, când începusem să aduc eu însumi apă în ulcioare...; altă salcie la Vâlcea, în capătul ulu-cului fântânii: o salcie bătrână, scorburoasă, cu cuib de pupăză, ca-n cărţi... Evocările mele privind satul de adopţiune n-ar avea niciun sens în lipsa acestor sălcii mirabile. Dăruind fără păs smicele fiecărui creştin, în Săptămâna Patimilor...

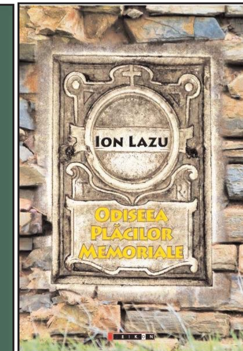
→

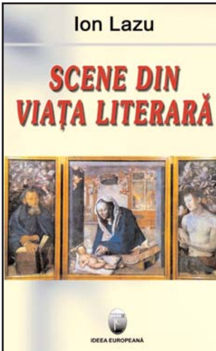

Sub crugul Eminescului

Viziunea cosmică eminesciană

Florian COPCEA

Esenţiale pentru năzuinţa omului de a înţelege logic avatarurile scurgerii implacabile a timpului şi, totodată, condiţia sa de muritor, întruchipată de „imaginea eternităţii", sunt viziunile eminesciene care sugerează ideea că, dincolo de „neliniştile metafizice", *Fiinţa,* aflată în nemărginirea abisală a universului, este „O rază fugită din chaos lumesc" (*Mortua est!*) în împrejurări enigmatice: „La-nceput, pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă,/ Pe când totul era lipsă de viaţă şi voinţă./ Când nu s-ascundea nimica, deşi tot era ascuns…/ Când pătruns de sine însuşi odihnea cel nepătruns./ Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?/ N-a fost lume pricepută şi nici minte s-o priceapă,/ Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază,/ Dar nici de văzut nu fuse şi nici ochi care s-o vază" (*Scrisoarea I*).

Infinitul şi finitul sunt, în opera poetică de sorginte filosofică a lui Mihai Eminescu, două dintre elementele concentrate/metamorfozate într-o fărâmă de mister – „Câte stele sunt cuprinse într-o picătură de rouă sub cerul limpede al nopţii" (*Sărmanul Dionis*) – spre a „domestici" haosul. Poetul, cu o „sete de cosmos" (Svetlana Paleologu-Matta, *Eminescu şi abisul ontologic,* 1988, p. 89) uşor de explicat la un geniu care şi-a propus să descifreze tainele lumii, aspiră să găsească „înţelesuri" la realităţile tragice, paradoxistice, care traumatizează încă omenirea: „Atâtea lumi care rotesc în haos/ Cu zborul lor măsurător de vreme,/ În veci pe cale, neaflând repaos" sau „Când cu gene ostenite sara suflu-n lumânare,/ Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare..." (*Scrisoarea I*).

Imaginarul cosmic din *Scrisoarea I,* constata Zoe Dumitrescu-Buşulenga în *Eminescu. Orizontul cunoaşterii* (Ed. Nicodim Caligraful, 2016, pp. 19-20), „este o pagină de geniu, este o pagină unică în istoria literaturii europene, o pagină modernă şi derutantă". Naşterea timpului, ireversibilitatea lui, sunt arhetipuri care îl determină pe Eminescu să pătrundă în esenţa absolutului şi să identifice, urmând epistemologia kantiană, cum „Timpul mort şi-ntinde trupul şi devine vecinicie,/ Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,/ Şi în noaptea nefiinţii totul cade, totul tace,/ Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace…" Meditaţiile sale de tip metafizic, cu ecouri cosmogonice extrase din vechile scrieri indiene (*Rig-Veda*), din miturile biblice şi greceşti, din reflecţiile lui Kant, Hegel şi Schopenhauer, ilustrează armonia dintre fiinţa umană şi ordinea universală: „Timp, căci din izvoru-ţi curge a istoriei gândire,/ Poţi răspunde la-ntrebarea ce pătrunde-a noastră fire,/ La enigmele din care ne simţim a fi compuşi?/ Nu!...Tu măsuri intervalul de la leagăn pân' la groapă./ În ăst spaţ' nu-i adevărul. Orologiu eşti [ce sapă…]/ Tu nedând v-o dezlegare, duci l-a dezlegărei uşi" (*Memento mori*), sau: „Sunt ne-nţelese literele vremii/ Oricât ai adânci semnul lor şters?/ Suntem plecaţi sub greul anatemii/ De-a nu afla nimic în vecinic mers?/ Suntem numai spre-a da viaţă problemei,/ S-o dezlegăm nu-i chip în univers?/ Şi orice loc şi orice timp, oriunde,/ Aceleaşi vecinice-întrebări ascunde?" (*O,-nţelepciue, ai aripi de ceară!*).

Din perspectiva iniţierii în arta descifrării tainelor cosmice, *Scrisoarea I* este cât se poate de semnificativă pentru definirea/susţinerea/justificarea osmozei dintre cosmic şi terestru, dintre etern şi efemer. Poemul dezvoltă ipostazele motivelor literare universale ale timpului şi spaţiului, trecute prin filtrul spiritului său creator: *infinitul, haosul, geneza, universul.* „Panorama deşertăciunilor" creează, estetic, sentimentul contradictoriu al efemerului, impactul acestuia asupra vieţii: „Lumea toată-i trecătoare./ Oamenii se trec şi mor/ Ca şi miile de unde,/ Ce un suflet le pătrunde,/ Treierând necontenit/ Sânul mărei infinit.// Numai poetul,/ Ca pasări ce zboară/ Deasupra valurilor,/ Trece peste nemărginirea timpului…" (*Numai poetul*), sau: „Începând la talpa însăşi a mulţimii omeneşti/ Şi suind în susul scării pân' la fruntile crăieşti,/ De a vieţii *lor* enigmă îi vedem pe toţi munciţi,/ Făr-a şti să spunem care ar fi mai nenorociţi…/ *Unul* e în toţi, tot astfel precum *una* e în toate,/ De asupra tuturora se ridică cine poate,/ Pe când alţii stând în umbră şi cu inima smerită/ Neştiuţi se pierd în taină ca şi spuma nezărită –/ Ce-o să-i pese soartei oarbe ce vor ei sau ce gândesc?.../ Ca şi vântu-n valuri trece peste traiul omenesc" (*Scrisoarea I*).

Din punct de vedere ideatic, eul liric eminescian este, „la nivelurile cele mai înalte ale imaginarului" (Zoe Dumitrescu-Buşulenga), în măsură să exprime destinul omului de geniu, predestinat să supună imaginea gnoseologică a misterelor, evident, raportându-şi spiritul la dimensiunile atemporale ale „universului cel himeric".

Bătrânul dascăl „cu-a lui haină roasă-n coate", deşi tinde/se iluzionează să obţină eternizarea prin genialitate – Au e *sens* în lume? (*Mortua est!*) – dă dovadă de fatalitate în faţa ascunselor mistere existenţialo-axiomatice: „Uscăţiv aşa cum este, gârbovit şi de nimic,/ Universul fără margini e în degetul lui mic,/ Căci sub frunte-i viitorul şi trecutul se încheagă,/ Noaptea-adânc-a veciniciei el în şiruri o dezleagă;/ Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr/ Aşa el sprijină lumea şi vecia într-un număr" (*Scrisoarea I*) şi „De atunci şi până astăzi colonii de lumi pierdute/ Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute/ Şi în roiuri luminoase izvorând din infinit,/ Sunt atrase în viaţă de un dor nemărginit…"

Invocarea timpului cosmic, primordial, oferă, cum stabilea Mihai Cimpoi în *Dicţionar enciclopedic. Mihai Eminescu* (Ed. Gunivas, Chişinău, 2018, p. 264), „un dialog cu Fiinţa şi cu propriul sine al poetului, pigmentat cu ironie, sarcasm, mărire, etică, lirism subtil creator de atmosferă". Coexistenţa contrariilor, în viziunea Rosei Del Conte (*Eminescu sau despre Absolut*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990), este cifrul care poate descifra/interpreta sensul meditaţiilor lui Eminescu asupra naşterii „din genuni" a unui univers situat, în directa descendenţă a lui Nietzsche, la „apus de Zeitate ş-asfinţire de idei", în afara realului adică: „Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface,/ Şi în sine împăcată stăpânea eterna pace!.../ Dar deodat-un punct se mişcă… cel dintâi şi singur. Iată-l/ Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl…/ Punctu-acela de mişcare, mult mai slab ca boaba spumii,/ E stăpânul fără margini peste marginile lumii…/ De atunci negura eternă se desface în fâşii,/ De atunci răsare lumea, lună, soare şi stihii…" G. Călinescu (vezi *Opera lui Mihai Eminescu,* Bucureşti, 2000, p. 506) remarcă infiltraţiile mistice, neoplatonice, ale poetului, asimilate din cultura germană: „De altfel, magie începe să devină la el o gândire ce ignorează fenomenul ca moment imprevizibil, dar explicabil, şi care face din univers un sistem de mecanică exactă a cărui formulă criptografică o pot deţine câţiva iniţiaţi, genii matematice sau erezi patriarhali ai unei străvechi civilizaţii. De altfel aici ajută şi concepţia spiritualistă a Cosmosului. La crearea unui univers a cărui origine este spiritul divin operând mecanic putem participa şi noi intrând ca părtaşi în actul prin care Dumnezeu cugetă şi calculează lumea. A dispune însă de forţele cosmice prin cifrul lor lăuntric, a înlănţui supranaturalul, care în acest sistem panteistic reprezintă faţa absolută a naturalului, este adevărată *teurgie.*"

→

Eu însumi, strămutat cu tot clanul nostru basarabean, la refugiul din martie 1944, de pe malul Nistrului pe malul Oltului, într-o comună cu nume bulgăresc, Cireaşov, am putut constata că mai toate comunele din proximitate, despre care aflam din discuţii, înşirate de-a lungul Oltului, aveau nume slave. Nostim nu este acest aspect istoric, de infiltrare şi asimilare a elementului sud-dunărean, bulgaro-sârbesc, ci e nostimă uitarea bruscă a originilor, faptul că oltenii printre care am fost aduşi cu hârzobul ne tratau de venetici, când ei erau bulgari stabiliţi aici la a 5-a, la a 6-a generaţie, cu nume de familie Pârvu, Mudava, Preda...

Romanul meu? Aici nu e vorba doar de faptul că suntem basarabeni. Mai întâi este necesară corecta citire a textului şi receptarea mesajului uman şi artistic. Pe ce se sprijină demersul autorului: pe cunoaşterea temeinică a subiectului, abia apoi pe implicare şi în final pe abilitatea de a pune cuvintele pe hârtie – aşa-numitul talent. În substratul naraţiunii se doreşte redarea suferinţelor noastre de refugiaţi. În rest, venind vorba de basarabeni, sunt multe de discutat, peste ce cuprinde romanul meu. Da, eram vânaţi spre a fi retrimişi în Basarabia, recte în Siberia. Listele, din tot ce-am cercetat, le făceau diverşi oameni de nimic, pârâtori, delatori, vecini, prieteni falşi; în cazul Manu-Lazu, denunţător a fost preotul trimis din Regat în comuna noastră şi care încă de pe-atunci îi purta pică tatălui meu. Nu mai ştiu dacă în forma definitivă a romanului a rămas textul delaţiunii, am redus vreo sută şi ceva de pagini, n-am vrut să sperii nici editura, nici cititorul. Dar făceau liste şi evreii, cu mare sârg; iar sovieticii aveau documente; armata română, la întoarcerea armelor, nu şi-a protejat cadrele, a dat pe mâna ruşilor toate dosarele, situaţia frontului din URSS, deci ruşii se uitau în dosare şi ştiau numele celor care se remarcaseră pe frontul împotriva lor. Nu l-au iertat nici pe căpitanul Mihail Ciobanu, în carte Hanganu, fratele mamei, decorat la Odessa... Deci Mihail, pedepsit nu pentru că, luat prizonier de nemţi, la întoarcerea armelor, a supravieţuit lagărului din Westfalia şi a făcut greşeala să se întoarcă în ţară, ci toţi ca el erau pedepsiţi pentru că luptaseră în Est. Sovieticii, ca ocupanţi, au pretins o armată cu cadre noi, din popor, de aici ofiţerii făcuţi pe puncte... Nu, nu sunt defel xenofob şi mulţumesc mult pentru această remarcă. Nu popoarele sunt de vină, ci conducătorii. Ce căutau macedonenii păstori la malul Indus, de nu-i mâna acolo Alexandru?! Etc. Tata îmi spunea de colonii franceze în Basarabia, înţelesesem că unii au rămas de pe vremea lui Napoleon, alţii de pe vremea Războiului Ruso-Turc din 1856. Elveţieni? Da, poate din Elveţia de limbă franceză. Dar erau şi câteva comune compacte de germani în Basarabia, tot aşa, aduşi de invazii, împământeniţi etc. La întoarcerea frontului, li s-a dat voie să se mute înapoi, în Germania. Ruşii gospodăroşi? Păi, da, am o teorie într-aceasta. Pe vremuri de pace nu pleacă de acasă toţi neisprăviţii, ci oamenii destoinici, încrezători în forţele proprii şi care speră că vor face treabă bună în ţară străină. Ruşii de care vorbesc, veniţi în Basarabia după 1812 şi mai încoace, nu erau de toată mâna, veniseră prin propria opţiune, erau proprietari, intelectuali, erau mai ales buni negustori. Tata a lucrat la fabrica unui rus; rămânând orfan, acela l-a ajutat în armată, l-a reprimit la fabrică după liberare etc. Repet, spusesem astea în roman, fiind o poveste de o viaţă şi o carte de 600 de pagini, însă nu mai ştiu ce a rămas în ultima variantă. Şi da, multe din cele scrise în *Veneticii* le-am aflat în copilărie, trăgând cu urechea la discuţiile celor mari, fapt ce consolidează legăturile de familie chiar mai mult decât educaţia propriu-zisă.

Da, există o taină privind pasajul cu bocetul Verei, o taină doar a mea. Dar, pe de altă parte, nu poţi scrie durabil dacă nu îţi asumi Durerea lumii. Cât e amintire de familie, cât e ficţiune? Din drumul de la baştină spre Oltenia, la 4 ani ai mei, nu am decât o amintire, care întâmplător nici nu a intrat în carte. Iar mama, ce să-mi fi spus, o frază, două. Că era să-l piardă pe Mihăilă într-o gară. Tot restul, absolut tot ce scriu în cele multe pagini despre calvarul drumului am luat pe seama mea.

Şi, da, pentru familia mea Amintirea Basarabiei nu s-a estompat în timp, ci s-a consolidat, a devenit *Viaţa care a fost...*

Sub crugul Eminescului

Revenind la partea cosmogonică din *Scrisoarea I*, trebuie să arătăm că similitudinile identificate de exegeţi şi eminescologi în meditaţiile poetului şi în „măiestoasele izvoare ale antichităţii" (vezi *scrisoarea* lui Iancu Alecsandri către Titu Maiorescu din martie 1884) sunt, dincolo de orice speculaţie, dovezi clare ale intuiţiei şi vizionarismului poetului în explicarea teoriilor de mai târziu cu privire la originile Universului. Însuşi C. Dobrogeanu-Gherea semnala apropierea unui fragment din *Scrisoarea I* de un text aluziv la cosmogonia vedică al lui F. Lenormant: „La-nceput nu era nimica, nici fiinţă, nici cer, nici orizont. Ce învăluia deci totul? Ce cuprindea acel tot? Fu apă? Fu prăpastie adâncă? Nu era nici moarte, nici nemurire. Nu se lumina de ziuă în noapte. Numai el singur respira fără suflare şi nimica nu era afară de dânsul. Întunericul domnea, acoperind totul ca un ocean întunecos. Sâmburele ascuns în adâncimile întunericului a răsărit singur prin puterea căldurii" (*Manuel d'historie ancienne*, vol. 3, p. 618).

De asemenea, am putea să remarcăm şi ecourile din *Imnul Creaţiunii* al lui Hermann Grassmann, din *Pelerinul* lui Al. Depărăţeanu. Oricare ar fi fost însă sursele de inspiraţie ale lui Eminescu, un lucru este clar: cugetările sale asupra aserţiunilor existenţiale despre spiritul universului şi deşertăciunea himerică a fiinţei poartă amprenta unei originalităţi greu de combătut. El (re)creează lumea, condamnă muritorul la nemurire, abandonează timpul real şi se întoarce în sine conştient că dacă ar dispărea *fiinţa* (este locul să arătăm că în direcţia statornicirii sentimentului situării acesteia în timp şi spaţiu, Eminescu se întâlneşte cu A. Schopenhauer), „lumea ca reprezentare nu mai există": „Ce-o să aibă din acestea pentru el, bătrânul dascăl?/ Nemurire, se va zice. Este drept că viaţa-ntreagă,/ Ca şi iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă". Conştientizarea percepţiei că „viermele vremilor roade-n noi" (*În van căta-veţi*) exprimă aspiraţia, raţională, a demiurgului de a stăpâni şi domina timpul şi cosmosul, excluzând haosul, teluricul, teama de nemărginire: „În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul/ Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,/ Că-ndărătu-i şi-nainte-i întuneric se arată./ Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze,/ Mii de fire viorie ce cu raza încetează,/ Astfel, într-a veciniciei noapte pururea adâncă,/ Avem clipa, avem raza, care tot mai ţine încă…/ Cum s-o stinge, totul piere, ca o umbră-n întuneric,/ Căci e vis al nefiinţei universul cel himeric…"

Dezlegarea tainelor de nepătruns, încifrate, ale spaţiilor cosmice şi înţelesurilor „lumii cea aievea" a cărei taină şi vecie sunt încorporate „într-un număr" constituie pentru lucidul cugetător un pretext iluzoriu de a se pronunţa vizavi de trecerea inerentă, ireversibilă, a timpului care lasă urme adânci în universul metafizic al „omului schimbător […] pe pământ rătăcitor": „Iar timpul creşte-n urma mea – mă-ntunec" (*Trecut-au anii*).

Discursul bătrânului filosof din *Scrisoarea I* (care poate fi asemuit şi cel al „magului călător în stele"), se axează, aşadar, pe „dialectica contrariilor" (Rosa Del Conte) unde „vom vedea cuvântul poetului supunând cu îndrăzneală finitul infinitului; oasele descărnate, pulberea ştiinţă materiei astrale, veşnic izvorând în cosmos atomul punctiform al clipei, văile fără capăt ale veşniciei". „Cugetarea sacră", ireductibilă la *dialectica Ideii,* invocată în *Scrisoarea I,* este generatoare de „realitate totală", Mircea Eliade definind-o, analizând-o fenomenologic drept Cosmos, acesta fiind identificat cu Timpul-Demiurg. În context, Mihai Cimpoi explică: „În mitopo(i)etica eminesciană, gândirea apare ca *topos,* poetul raportându-se atât la fiinţa-fiinţare, cât şi la gândirea care gândeşte întreaga problematică a acesteia. În spirit hegelian, Cugetarea = Existenţă, aşa cum Gândirea Divină = Univers, iar Veşnicia cea Bătrână = «Cugetare în mite»" (*Op. cit.* p. 164).

Incursiunea poetului în geneza Cosmosului ne dezvăluie „încurcatele sofisme" (*Memeto mori*) care gravitează între (ne)fiinţa existenţială şi fiinţa eternă, între Abis şi Absolut. Timpul devine haosul etern care „stăpâneşte raza ta şi geniul morţii", în pofida iluziei că muritorul-geniu, „fiinţă fără de stea", fiind în viaţă, a posedat miticul „sceptru al universului şi gânduri/ ce-au cuprins tot universul".

Poezia *La steaua* accentuează faptul că din centrul galaxiei noastre a pornit spre noi raza „stelei ce-a murit" care „Poate de mult s-a stins în drum/ În depărtări albastre…" Motivele literare, de tip romantic – *steaua, cosmosul şi dorul* – certifică idealismul „poetului nepereche" privitor la vastitatea traiectoriei lumii, explicată, mult mai târziu, la aproape un veac după el, de oamenii de ştiinţă. Răsăritul şi asfinţitul stelei în Cosmos, fenomene care s-au produs, cu mii de ani înainte ca lumina „să ne-ajungă", sugerează imaginea dorului care, deşi pierit, la rându-i, „în noapte-adâncă", odată cu sfârşitul iubirii deşarte, încă mai trăieşte în sufletul neîmplinit al îndrăgostitului. Mesajul poetului, expresiv amplificat, este că destinul stelei, asemeni celui al omului, în aparenţă veşnic, creează „iluzia unei existenţe întoarse în nefiinţă" (Ioana Em. Petrescu, *Mihai Eminescu – poet tragic,* Ed. Junimea, Iaşi, p.185). Amintirea fiinţei dragi, ca şi „icoana stelei ce-a murit", supravieţuieşte în Timp doar în memoria existenţei universale.

Elemente cosmogonice de mare profunzime depistăm şi în *Rugăciunea unui dac.* Vom lua în discuţie doar acel pasagiu care susţine/justifică meditaţiile poetului despre impactul haosului asupra lumii, asupra Zeului-Vid, aflat în dialog cosmic cu Creatorul, aşa cum, sub o altă formă, îl găsim, cu vagi reverberaţiuni din *Rig-Veda,* şi în *Scrisoarea I:* „Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,/ Nici sâmburul luminii de viaţă dătător,/ Nu era azi, nici mâne, nici ieri, nici totdeauna/ Căci unul erau toate şi totul era una;/ Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată/ Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată,/ Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:/ Au cine-i zeul, cărui plecăm a noastre inemi?" Zeul este simbolul lui *Unu*, cifră aflată la baza materiei vii, localizată la nivelul vidului creator. Dacul este însă stăpânul „norocului de a trăi" fără blestem, conştient, chiar dacă lumea sa este efemeră şi în „stingerea eternă" a ei va dispărea „fără de urmă". În concepţia lui Eminescu, *Dacul, lumea şi Cosmosul* îşi află originea în opera Demiurgului care „zeilor dă suflet şi lumii fericire", el fiind „Al omenimei izvor de mântuire:/ Sus inimi voastre! Cântare aduceţi-i,/ El este moartea morţii şi învierea vieţii!" Ideea necuprinsului şi obsesia creaţiei sublime întruchipează travaliul de demistificare a mitului întoarcerii în *nefiinţă* (= *genune*) a Cosmosului.

În capodopera *Luceafărul,* „punctul de vârf al întregii creaţii erotice şi filosofice" (Mihai Cimpoi, *Op. cit.*, p. 250), poetul propune o viziune escatologică a destinului geniului într-o lume mărginită şi ostilă, incapabilă să accepte/înţeleagă comuniunea dintre fiinţă şi univers. Aspirând spre o iubire desăvârşită, utopică chiar, el „tinde să creeze un univers în semicerc […], având ca orizonturi naşterea şi moartea lumii, între care se întinde arcul istoriei universale". Imaginile cosmologice din *Luceafărul* redau absurditatea dorinţei fiinţei celeste de a se metamorfoza în muritor pentru a beneficia de voluptatea iubirii terestre. Luceafărul, neputând rezista chemării ispititoare, cuprinsă de dor, a Cătălinei, se hotărăşte să-şi asume riscul, fără să prevadă că, nu peste mult timp, va fi dezamăgit: „Da, mă voi naşte din păcat,/ Primind o altă lege;/ Cu vecinicia sunt legat,/ Ci voi să mă dezlege.// Şi se tot duce… S-a tot dus./ De dragu-unei copile,/ S-a rupt din locul lui de sus,/ Pierind mai multe zile." Pentru a atinge acest ideal, Hyperion călătoreşte în Cosmos, să fie dezlegat de Părintele Demiurg „de greul negrei vecinicii", „izvor de viaţă şi dătător de moarte", şi în schimbul oricărui preţ cere să-i fie hărăzită o altă soartă: „Reia-mi al nemuririi nimb/ Şi focul din privire,/ Şi pentru toate dă-mi în schimb/ O oră de iubire…// Din chaos, Doamne,-am apărut/ Şi m-aş întoarce-n chaos…/ Şi din repaos m-am născut,/ Mi-e sete de repaus." Renunţarea la veşnicie, rostită liric cu un tragism emoţional, este un supliciu. Iubirea este oarbă nu numai pentru muritori, ci, se dovedeşte, şi pentru Luceafărul „răsărit/ din liniştea uitării": „Porni luceafărul. Creşteau/ În cer a lui aripe,/ Şi căi de mii de ani treceau/ În tot atâtea clipe." Ale „…Chaosului văi,/ Jur împrejur de sine" se umplu de „lumine", dar „…Unde-ajunge nu-i hotar,/ Nici ochi spre a cunoaşte,/ Şi vremea-ncearcă în zadar/ Din goluri a se naşte.// Nu e nimic şi totuşi e/ O sete care-l soarbe,/ E un adânc asemene/ Uitării celei oarbe."

Demiurgul nu se lasă sedus de rugăminţile lui Hyperion şi, cu înţelepciune, îl convinge de efemeritatea lumii: „Tu vrei un om să te socoţi/ Cu ei să te asameni?" Concluzia este definitorie pentru destinul lui Hyperion: „Şi pentru cine vrei să mori?/ Întoarce-te, te-ndreaptă/ Spre-acel pământ rătăcitor/ Şi vezi ce te aşteaptă". Şi, pentru a deveni convingător, să-l îndepărteze definitiv de moartea care l-ar paşte în cazul în care ar coborî printre oameni, îl avertizează cum că oamenii „numai doar durează-n vânt/ deşerte idealuri".

Poemul *Memento mori* îi prilejuieşte poetului posibilitatea de a explora „lumea-nchipuirii cu-a ei mândre flori de aur" şi „lumea cea aievea", a realităţilor din istoria lumii, care, în orice împrejurare, nu pot fi schimbate: „Toate au trecut pe lume, numai răul a rămas".Tema haosului sugerează şi aici deşertăciunea vieţii: „Vecinicia cea bătrână, ea la lumi privea uimită./ Mii de ani cugetă-n mite la enigma încâlcită/ Care spaţiul i-o prezintă cu-a lui lumi şi cu-a lui legi;/ Şi din secoli ce trecură ea s-apucă să adune/ Toată viaţa şi puterea, sucul tot de-nţelepciune/ Şi se pune să zidească-un uriaş popor de regi."

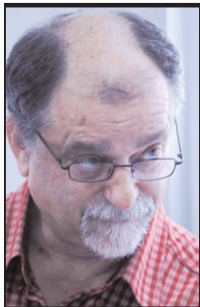
Naşterea şi amurgul zeilor, gloria şi degradarea apocaliptică a Ideii, reprezentate în imagini simbolice, sunt temeiuri fundamentale pentru a dovedi că pentru Mihai Eminescu, vizibil preocupat de deconstrucţia dialecticii lumii materiale în devenire, divinul, cosmicul adică, leagă, totuşi, cele două lumi, deşi pare aparent: „E apus de Zeitate ş-asfinţire de idei". Motivul efemerităţii fiinţei dominată de gândire întâlnit în lirica poetului este reluat: „…Cum în fire-s numai margini, e în om nemărginire/ Cât geniu, câtă putere – într-o mână de pământ", sau: „Cine-a pus aste seminţe, ce-arunc ramure de raze,/ Într-a caosului câmpuri, printre veacuri numeroase,/ Ramuri ce purced cu toate dintr-o inimă de om?/ A pus gânduri uriaşe într-o ţeastă de furnică,/ O voinţă-atât de mare-ntr-o putere atât de mică,/ Grămădind nemărginirea în sclipitul-unui atom". Indiferenţa divinităţii (a cărei identitate „nimeni nu o ştie"), faţă de „Viaţa turbure şi mare a popoarelor trecute,/ A veciei văi deschise-s cu-adâncimi necunoscute" este potenţată, cu acelaşi sentiment revoltător detectat şi în *Scrisoarea I:* „Moartea-ntindă peste lume uriaşele-i aripe:/ Întunericul e haina îngropatelor risipe./ Câte-o stea întârziată stinge izvorul ei mic./ Timpul mort şi-ntinde membrii şi devine veşnicie./ Când nimic se întâmpla-va pe întinderea pustie/ Am să-ntreb: Ce-a rămas, oare, din puterea ta? – Nimic!!"

Discursul poetic din *Memento mori* reface vizionar motivul vieţii ca vis şi legitimează, alături de imaginar, sentimentul existenţei în lume a sfârşitului, a zădărniciei omului de a fi nemuritor şi stăpân al Cosmosului: „La nimic reduce moartea cifra vieţii cea obscură –/ În zadar o măsurăm noi cu-a gândirilor măsură,/ Căci gândirile-s fantome, când viaţa este vis". Ideea de eternitate, cum înţelegem: destul de iluzorie, sugerată de elementele constitutive ale Cosmosului – *infinit, timp şi spaţiu* – este, într-adevăr, o fantasmă mitică, sau, cum o explică Eminescu, o roată a vremii aflată într-o perpetuă mişcare: „Căci eternă-i numai moartea, ce-i viaţă-i trecător".

Sărmanul Dionis continuă aventura *Luceafărului* spre nemărginire, spre Absolut. În lumea sa, vis al sufletului, „nu există nici timp, nici spaţiu", iar realitatea este fictivă. Monologul misteriosului magician Dionis, dedublat, către sfârşitul naraţiunii, în călugărul Dan, este focalizat pe ideile filosofice ale lui Immanuel Kant. Timpul şi spaţiul, alături de alte „subtilităţi metafizice", se suprapun, se întrepătrund cu mituri provenite din credinţe străvechi, uneori fără o ordine şi logică prestabilite. Dionis călătoreşte, hieratic, prin intermediul acestor două elemente, dincolo de timpul său istoric, în vidul onirico-cosmic. Gândirea lui Dionis ajunge, aşadar, dincolo de „visul sufletului nostru", dincolo de orologiul din „afumatul părete", „fidel interpret al bătrânului timp", „cătră înduratul Dumnezeu". Confuzia *Eu-Dumnezeu,* încălcând „ordinile realităţii", revendică, experimentând o formulă magică descoperită în cartea de astrologie a lui Zoroastru, avatarul demonic al unei nefiinţe. Libertatea de a străbate prin lumi cosmice, unde nu există „spaţiu deşert", este o lecţie memorabilă de iniţiere, armonioasă, în nemurire. Metafizicul se substituie divinului, lucru care ne obligă să acceptăm aserţiunea că Demiurgul îşi păstrează puterea de a recrea, prin gândire, deopotrivă lumi imaginare în golul fără margini al Cosmosului.

Sub crugul Eminescului

Mihai Eminescu - Veronica Micle - 170

Lucian COSTACHE

Mihai Eminescu şi Veronica Micle – de la naşterea amândurora se împlinesc, în 2020, 170 de ani. Prilej de aniversare, de preţuire, de restituire şi împrospătare a memoriei. La date „rotunde", societatea românească a ştiut să le preţuiască opera, găsind un prilej în plus pentru a-i omagia. Manifestările au fost şi sunt numeroase şi continue, peste tot în ţară şi în lume, unde există spirit şi simţire românească. În 1950, de exemplu, la 100 de ani de la naştere, la 14 ianuarie, Academia Română organizează o Sesiune Jubiliară Eminescu. ESPLA publică, în 15 ianuarie, volumul *M. Eminescu. Studii şi articole.* În 26 februarie, apare o serie filatelică *Centenarul naşterii poetului,* în cinci mărci, prima cu chipul poetului, iar celelalte ilustrând grafic patru poezii. În anul 2000, la 150 de ani, Banca Naţională a Moldovei emite o monedă de argint pe care e gravată efigia poetului. UNESCO a decis ca Eminescu să fie declarat *Poetul anului 2000.* 15 ianuarie a devenit Ziua Culturii Naţionale. Societatea Română de Numismatică, Gruparea Colecţionarilor de Insigne şi Medalii Mihai Eminescu, organizează la Palatul Parlamentului, în Sala *Brâncuşi,* o expoziţie a celor mai importanţi colecţionari, un eveniment de altfel complex, ajuns deja la a XLI-a ediţie (10 ianuarie 2020). Editura Geea din Botoşani onorează anual (ediţia a XIX-a în 2020), cu acordarea Premiilor Eminescu pentru Literatură, Arte Vizuale, Colecţii şi Colecţionari *Teiul de aur* şi *Teiul de argint,* realizări culturale de excepţie; la Drobeta-Turnu Severin se organizează un Festival Eminescu de aproape treizeci de ani etc. etc.

Mihai Eminescu şi Veronica Micle – două destine, fericite şi triste, călătorind adesea împreună, în viaţă fiind, în aceeaşi epocă şi, pentru totdeauna, în Eternitate. Două destine asemănătoare; *El* – poet şi gânditor de geniu, *Ea* – născută parcă din coasta poetică a celui ales!, peregrini prin *valurile şi vânturile* vieţii, în acelaşi timp romantic; liniştiţi, clasic, foarte aproape unul de altul, în cele din urmă, în apele Eternităţii! Oricât ar încerca, astăzi, cineva, să-i despartă, Eminescu ne-ar aminti mereu de marea sa dragoste. Dacă în viaţă au fost adesea despărţiţi de vremuri şi de oameni, măcar prin naştere ori în moarte să-i putem privi împreună, la ceasuri aniversare ori comemorative. Pentru istoricii literari, Veronica Micle poate fi privită ca „ingrata", „nestatornica" femeie. Şi dacă pentru Eminescu va fi fost şi asta, Veronica fost-a deopotrivă şi *înger.* Sunt momente în viaţa lor care se vor fi stabilit undeva *în stele, şi în nori şi-n ceruri nalte,* unde Eminescu se *cufunda* pentru a pătrunde tainele Universului. Chemat din *depărtările* unde *nu-i hotar,* Eminescu putea vedea „celălalt" *adevăr,* cel al femeii iubite.

Născuţi în acelaşi an, 1850, la 15 ianuarie, respectiv, la 22 aprilie, vor pleca din lume în acelaşi trist 1889, la mai puţin de două luni diferenţă, 15 iunie, la Bucureşti, respectiv, în noaptea de 3 spre 4 august, la Văratec, în urma unei comoţii cerebrale. Nu există istoric literar care să nu fi înregistrat cu minuţiozitate această legătură unică în literatura română. Publicarea scrisorilor celor doi şi relatările lor personale, dar şi a celor apropiaţi, prieteni sau inamici, scot în evidenţă frământările lor sufleteşti, încredere şi neîncredere, speranţe şi regrete, planuri comune, bucurii şi suferinţe, momente de fericire şi de tristeţe, mai toate sublimate artistic în poezii unice, în care emoţia personală devine artă adevărată, se impersonalizează, devenind a tuturor, universală: *Când îmi plec fruntea pe mână/ Fuge gândul meu pribeag,/ Şi mă cred că-ţi sunt stăpână/ Ţie, veşnic mie drag.// Şi mai cred, ca altă dată,/ Că tu mie te închini,/ Şi cu inimă-ntristată/ Greu, de dorul meu suspini.// Atunci câte sunt în lună,/ Câte-n stele şi-n poveşti/ Trec prin mintea mea nebună/ Socotind că mă iubeşti. // Dar tresar... şi de pe mână/ Ridicând fruntea încet,/ Eu din visu-mi de stăpână/ Tristă roabă mă deştept.* (Veronica Micle, *Când îmi plec...*)

Eminescu, dincolo de diferitele opinii privind locul şi data naşterii, mai mult sau mai puţin controversate, s-a născut la Botoşani, la 15 ianuarie 1850, botezat fiind la Biserica Adormirea Maicii Domnului, aşa cum se consemnează în *Registrul de naşteri şi botezuri,* document oficial ce trebuie acceptat ca atare, singura dată dovedită prin documente certe, al şaptelea copil al căminarului Gheorghe Eminovici şi al Ralucăi (Rareşa, Ralu sau Raliţa) Iuraşcu ot Joldeşti. (Alte date rămân deocamdată presupuneri: Dumbrăveni, 8 noiembrie 1848, dată consemnată în ziarul *Eminescu,* apărut cu ocazia dezvelirii bustului poetului la Botoşani, în care se scrie că „a văzut lumina zilei în satul Dumbrăveni, judeţul Botoşani, la anul 1848..., în ziua de Sfinţii Arhangheli, pentru care i s-a dat numele Mihai din Botez"; 6 decembrie 1849, aşa cum apare pe foaia matricolă a elevului Mihail Eminovici, clasa a III-a şi a IV-a de la Gimnaziul din Cernăuţi; Ipoteşti, 14 decembrie 1849, date trecute în *Dicţionarul Junimii,* susţinute şi de fratele poetului, Matei, care susţinea că tatăl lor trecuse pe o *Psaltire* datele de naştere ale copiilor în ordinea

naşterii lor; în ediţia de *Poesii* din 1900, de la Editura Alcaly, scoasă de Matei Eminescu, apare data de 20 decembrie 1949; 24 decembrie 1849 – comunicată de Aglaia, sora lui Eminescu: „Mama mi-a spus odată când era veselă, căci de obicei era mereu mohorâtă, că pe Mihai l-a născut într-o iarnă grea din 1849 cu o zi mai devreme de Crăciun, botezându-l în legea străbună în luna ghenarie la Botoşani, căci sătucul nostru nu avea preot şi că tata a vrut aşa.") Ultimele cercetări (orice încercare de analiză rămânând lăudabilă, mai puţin atunci când devine exagerată şi ridicolă; de fapt, discuţia se poartă pe baza aceloraşi date pe care istoria literară le-a pus de mult la dispoziţia publicului!) asupra naşterii lui Eminescu nu au adus nimic nou, confirmat prin documente, restrângându-se la argumente mai mult sau mai puţin logice, fiind astfel obligaţi să rămânem la adaosul informaţiei lui Maiorescu din finalul articolului *Eminescu şi poeziile lui.* Concluzia lui G. Călinescu, din *Viaţa lui M. Eminescu,* rezolvă orice dispută, când afirmă că e firesc ca, atunci când e vorba de personalităţi atât de importante ca Eminescu, să se nască legende şi mituri revendicatoare.

La 22 aprilie 1850, se naşte, la Năsăud, Veronica Câmpeanu, devenită, la 14 ani, Veronica Micle, fiica lui Ilie şi Anei, poetă şi ea, cu numeroase poezii în care dragostea ei pentru marele poet se evidenţiază prin delicateţe, prin lumina pe care acesta a revărsat-o asupra ei, prin recunoaşterea tristeţilor şi bucuriilor comune. Două destine înscrise în linia marilor iubiri legendare, asemenea dragostei lui Dante Alighieri pentru Beatrice, fata lui Folco Portinari, imortalizată în *Divina Comedie,* ori pentru Laura de Noves (măritată la 15 ani cu Ugo de Sade) din *Canţonierul* lui Francesco Petrarca, Charlotte Buff pentru Goethe, Juliette Drouet, marea iubire şi muza lui Victor Hugo.

Cei doi s-au cunoscut la Viena în 1872, la o serată literară. Veronica Micle venise să îşi îngrijească sănătatea. Era o femeie cu doi copii, căsătorită de opt ani cu Ştefan Micle, profesor la Universitatea din Iaşi, rector, cu mulţi ani mai în vârstă. Se căsătoriseră la Cluj, când ea avea 14 ani. Cei doi s-au revăzut în 1874 la Iaşi, atunci când Eminescu s-a mutat aici. A frecventat salonul soţilor Micle, Veronica având preocupări literare înainte de a se lega între cei doi o dragoste ce se va intimiza curând, poate în 1874, poate în 1876, analizând poeziile lui Eminescu şi corespondenţa dintre cei doi.

Dincolo de avatarurile unei relaţii tensionate, Veronica rămâne marea iubire a lui Eminescu. Citind versurile ei, Eminescu, nu mai puţin, este marea iubire a acestei femei, conştientă de situarea ei în preajma şi atenţia unui geniu, de şansa ca, prin el, să rămână o prezenţă continuă în cultura română. Ca în *Floare albastră,* iubita are conştiinţa că el, poetul, e sufletul vieţii ei, şi că ea se eternizează prin „neuitarea" lui: *De nu mai uita încalte/ Sufletul vieţii mele...*

După moartea lui Ştefan Micle, în 1879, se revăd la Bucureşti unde petrec câteva luni împreună. Prin primăvara anului 1880, plănuiesc să se căsătorească. O întreagă discuţie s-a iscat referitor la cei care ar fi fost împotriva acestui mariaj şi a împrejurărilor legate de starea materială a celor doi, preocupările diferite, domiciliul (unul la Iaşi, altul la Bucureşti) etc. Corespondenţa arată însă că dorul amândurora devenise pasional, de la efuziuni emoţionale la reproşuri conjuncturale şi delicate, uneori de mare şi poetică suferinţă. Prin august 1882, deşi flacăra iubirii nu putea să se stingă, rămânând adâncă în sufletul lor, fie şi ca o rană nevindecată, se pare că nimic nu-i mai putea ţine alături. Fără a căuta vinovaţi şi vinovăţii, fiecare continuă să trăiască aşa cum soarta le oferă. „Legăturile" lui Eminescu: Mite Kremnitz, secretara particulară a regelui Carol, Cleopatra Poenaru-Lecca; legăturile „amoroase" ale Veronicăi.

În iunie 1883 are loc prima cădere nervoasă a poetului. Odată cu relativa lui însănătoşire, un an mai târziu, prin iunie 1884, sunt văzuţi împreună. În 1887, Veronica Micle se mută la Bucureşti, cu intenţia declarată de a-l ajuta să se însănătoşească. Locuieşte pe Calea Victoriei şi pe str. Soarelui, nr. 11 bis (azi, Theodor Aman). În 1887, Veronica Micle debutează în volum, *Poesii* – ediţie îngrijită de autoare (cu acelaşi titlu, simplu şi atât de cuprinzător, ca şi volumul lui Eminescu din 1883-84), la Editura I.G. Heimann, Librar-Editor, din Bucureşti, Calea Victoriei 74; primul exemplar i-l trimite lui, cu dedicaţia: „Scumpului meu Mihai Eminescu, ca o mărturisire de neştearsă dragoste, Bucureşti, 6 februarie 1887".

De la Mănăstirea Neamţului, unde era internat, Eminescu îi scrie Veronicăi: „Vei fi aflat lovitura ce a zdrobit creierul meu. Singur, fără ajutor şi o mângâiere, îmi duc zilele de azi pe mâine. Numai privindu-ţi portretul, în sufletul meu blazat se coboară o rază de lumină din ochii tăi. Vestea că vei veni să mă vezi, aici, în casa de nebuni, mă face să mai supravieţuiesc clipei de a sfârşi cu viaţa. Micul tău Emin nu a uitat să mai scrie versuri..."

În 1888, aprilie, Veronica Micle (călătoreşte în două rânduri la Botoşani) încearcă să îl convingă să se întoarcă la Bucureşti (Eminescu se găsea la Botoşani, la sora lui). Spre supărarea Harietei, poetul părăseşte pentru totdeauna oraşul natal – Botoşaniul. Deşi o detesta pe Veronica Micle, într-o scrisoare (20 aprilie 1888) adresată Corneliei Emilian, Harieta e onestă când recunoaşte: „Nu vă miraţi. Acest om iubeşte pe femeia aceasta că numai moartea ar putea să-l despartă, iar în viaţă nimeni nu-i în stare să-l facă s-o urască." Într-o altă scrisoare adresată aceleiaşi, îşi arată totala nemulţumire faţă de Veronica: „Mare nenorocire a fost femeia aceasta pe capul lui Mihai." Maliţiozitate de soră, de femeie care caută un vinovat pentru toate frustrările vieţii personale!

În 10 aprilie 1889, prietenii din Iaşi ai poetului se interesează de starea de sănătate a lui Eminescu, internat la Bucureşti pe strada Plantelor la sanatoriul doctorului Şuţu. Veronica, între altele, răspunde că îi e „destul de dureros să-l vadă într-o casă de sănătate", că „lumea a acuzat-o de lipsă de simţire şi de umanitate faţă de Eminescu. Sunt lucruri mai presus de puterile cuiva, vă mărturisesc sincer, nu pot să-l văd lipsit de minte, eu care am cunoscut pe Eminescu în cea mai splendidă epocă a vieţii sale intelectuale. Şi aşa sunt fără nici o lege şi fără nici un Dumnezeu – să-mi rămâie cel puţin acela al poeziei care pentru mine s-a fost întrupat în fiinţa lui Eminescu."

→

Vecina mea, Africa

Ieşirea africană din coconul sovietic

Nicolae MELINESCU

De cel puţin doi ani, Africa a captat tot mai susţinut atenţia Rusiei. Administraţia Putin, cu varianta prezidenţială sau cea a premieratului, a pornit într-un marş sub-saharian temperat, dar cu obiective clar definite. Pasul aparent bine măsurat le-a permis strategilor de la Kremlin să simtă pulsul unei zone aglomerate de interesele americane şi chinezeşti, dublate, la o scară redusă, de influenţa fostelor puteri coloniale europene, detronate după independenţă de expansionismul bipolarismului din timpul Războiului Rece.

Motivele tentaţiei Rusiei de participare la jocurile de putere definitorii pentru o nouă împărţire a Africii, motivată de absenţa ei la prima asemenea tranşare la Berlin, în 1884-1885, sunt: slăbirea influenţei chineze, depăşirea izolării internaţionale după aventura din Ucraina şi după recenta alianţă cu Turcia în lupta cu kurzii sirieni şi asimilarea nişei rămase deschisă a exportului de armament convenţional. Conjunctura continentală actuală dezavantajează Rusia până la un anumit punct, dar pierderea startului în cursa sub-sahariană are şi un element încurajator greu de ignorat. Moscova a lăsat să treacă un timp reparator menit să estompeze până la uitare comportamentul sovietic care a alimentat şi chiar a provocat războaie interne devastatoare în Angola, Sudan, Congo, Zimbabwe sau Mozambic, sub masca luptei împotriva neocolonialismului şi pentru consolidarea tinerelor popoare independente pe calea dezvoltării proprii.

Statistic, Rusia a pornit în propriul safari cu un handicap major. Exporturile sale au ajuns în 2018 la 20 de miliarde de dolari, dublu faţă de 2015, dar modeste faţă de cele peste 200 de miliarde ale Chinei comuniste sau cele peste 330 de miliarde ale Uniunii Europene. Nici la capitolul investiţii directe, Rusia nu se ridică la poziţia sa prioritară din timpul bipolarismului, cu numai 3 miliarde de dolari. În 2018, Statele Unite au plasat în Africa sub-sahariană 57 de miliarde dolari, Marea Britanie 55 de miliarde, Franţa 49 de miliarde, potrivit Cheltham House. În termeni financiari, lansarea Rusiei este modestă faţă de ambiţia nedeclarată a Moscovei de a introduce în ecuaţie companii cu legături neortodoxe în rândul apropiaţilor preşedintelui. Pentru noile şi ambiţioasele planuri ale acestora rămâne un spaţiu restrâns de manevră, reprezentat de ţări care au încercat să menţină o distanţare politică atât faţă de China, cât şi de America sau de occidentalii europeni: Sudan, Zimbabwe, Africa Centrală, Eritreea, Mauritania sau Madagascar. Ademenirea lor este însoţită de campanii croite după ceea ce vor să audă liderii lor, campanii apropiate de spiritul local gata să promoveze valorile tradiţionale, departe de prescripţiile libertine cum sunt consumismul cu orice preţ sau cuplurile unisex. Pentru ca operaţiunile pe această direcţie să nu îi fie atribuite statului rus, afaceristul Constantin Malofeev a creat Agenţia Internaţională pentru Dezvoltare Suverană, al cărei obiectiv declarat este spargerea ordinii continentale de orientare occidentală şi rezistenţa instituţionalizată faţă de totalitarismul liberal. Cheia proiectului o reprezintă un singur cuvânt, *suveranitatea,* captivant pentru noii lideri africani, sătui de lecţiile alogene de politicianism, mai deschişi şi mai versaţi în mersul lumii.

Pentru o prezentare clară a poziţiei Rusiei faţă de Africa, Vladimir Putin i-a invitat la Soci, la sfârşitul lui octombrie, pe 47 de preşedinţi şi şapte şefi de guvern africani la prima reuniune bilaterală la cel mai înalt nivel. Şi în această iniţiativă, Rusia a pierdut startul, pentru că Uniunea Europeană a organizat, la interval cincinal, cinci asemenea evenimente (cel mai recent în 2017), China tot cinci, Japonia şi India câte trei, respectiv două. Summit-ul de la Soci a fost pregătit cu atenţie încă de la întâlnirea preşedinţilor din BRICS – Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud –, când preşedintele Rusiei a anunţat proiectul de convocare a africanilor în satul olimpic de la Marea Neagră. În martie 2018, ministrul de Externe, Serghei Lavrov, a vizitat Africa de Sud şi Ruanda şi şi-a continuat turneul în Angola, Namibia, Mozambic, Eritreea şi Zimbabwe, exact în ţările mai conservatoare şi mai reticente în faţa ofensivei chinezeşti sau americane, ţări dependente de ajutoarele Moscovei şi influenţate de ideologia comunistă în timpul Războiului Rece.

Intenţia declarată a Rusiei este să nu-şi impună propriile convingeri şi să respecte principiul soluţiilor africane la problemele africane. În plan operativ, Rusia va cultiva tacticile de înspăimântare în faţa agresiunilor extracontinentale, retorica antiamericană şi oferte pragmatice, bazate nu pe finanţări costisitoare pe care nu şi le poate permite, ci câştiguri de ambele părţi prin cooperare. Ofertele sale cuprind sprijinul politic şi diplomatic, asistenţa economică, consultanţa în sistemul public de sănătate, ajutoare umanitare şi asistenţă în domeniul militar şi al apărării. Un capitol separat a fost rezervat pregătirii profesionale la nivel universitar şi postuniversitar şi pregătirii noilor comunicatori şi jurnalişti africani.

La Soci, Putin a pus în scenă noua imagine a Rusiei în Africa sub-sahariană şi a ajuns la înţelegeri în valoare de 12 miliarde de dolari. Nu toate se vor transforma în acorduri bănoase pentru că sunt un fel de memorandumuri pentru deschiderea unor negocieri. Ele reprezintă totuşi o nouă etapă în noua traiectorie rusească pe al doilea mare continent al planetei. Ceea ce reprezintă o promisiune încurajatoare este că înţelegerile de principiu vizează producţia de energie nucleară şi convenţională, agricultura şi mineritul în exploatările de mangan, bauxită şi crom, minerale deficitare în subsolul Rusiei. 13 dintre statele prezente la summit au încheiat noi acorduri militare, 19 le-au reînnoit pe cele existente. În campania de cucerire a bunăvoinţei şi a atenţiei liderilor regionali, strategii Kremlinului s-au orientat spre cultivarea tinerilor politicieni, cum este Abiy Ahmed, premierul reformator al guvernului etiopian, laureat al Premiului Nobel pentru pace. Putin nu a avut reţineri să-i curteze şi pe „nemuritori”, cum sunt Yoweri Museveni, preşedintele Ugandei din 1986, Idris Déby, preşedintele Ciadului din 1990, sau Isias Afwerki, preşedintele Eritreii încă de la independenţa din 1993. Acesta din urmă prezintă un interes deosebit pentru strategii ruşi, care au reuşit după nouă luni de negocieri să primească acceptul guvernului de la Asmara să deschidă o bază logistică la Marea Roşie. Ca să dea un pic de culoare fastuoasei reuniuni de la Soci, Rusia a trimis în primul zbor transcontinental două avioane strategice de bombardament Tu 160, care au aterizat la baza sudafricană Tshwane de lângă localitatea Waterkloof. Aşa-numitele „lebede albe” sunt păsări ale morţii cu o rază de acţiune de aproape 13 mii de kilometri şi o încărcătură de 6 rachete de croazieră sau 12 rachete nucleare. Prezenţa lor pe pământ sudafrican nu a fost o simplă cascadorie propagandistică, pentru că ea a demonstrat capacitatea Rusiei de a interveni oricând pe continent în cazul unor ameninţări grave la adresa intereselor sale şi ale partenerilor ei.

Fascinantă este apropierea Rusiei de Republica Africa Centrală, ţară măcinată de conflictul armat dintre majoritatea creştină şi minoritatea rebelă musulmană. Surse confidenţiale neconfirmate oficial susţin că mai mult de 175 de consilieri ruşi antrenează ofiţeri ai armatei naţionale într-unul dintre palatele fostului împărat Bocassa. Preşedintele Faustin-Archange Touadéra are gărzi de corp ruseşti şi miniştrii Apărării din cele două ţări negociază construirea unei baze militare ruseşti în nordul ţării, demers negat de Kremlin, dar nu şi de oficialii de la Bangui. Reţinerea Rusiei este de înţeles, pentru că un asemenea proiect invadează monopolul francez, vechi încă de la independenţa Africii Centrale, din 1960.

Reprezentantul Kremlinului, Dmitri Peskov, a explicat că interesul ţării sale pentru relaţiile cu Africa nu intră în competiţie cu nimeni, ci urmăreşte doar o cooperare benefică, inclusiv în domeniul securităţii şi al apărării, cu parteneri de pe continentul negru. O asemenea afirmaţie este credibilă în parte, pentru că, cel puţin în actuala etapă, Rusia nu are o strategie unitară pentru piaţa africană în ansamblul ei, iar parcursul în Africa sub-sahariană este incert, în timp ce afacerile Chinei sunt diversificate şi prosperă în 23 de ţări ale continentului de ani de zile. Numai fragmentarea politică a liderilor locali şi dezvoltarea propriei identităţi ruseşti în rândul acestora reclamă timp. În paralel, India a ajuns să aibă reprezentanţe diplomatice şi comerciale în 47 de ţări africane, 18 deschise doar în 2018. China a oferit la propriul summit, din septembrie 2018 de la Beijing, 60 de miliarde de dolari asistenţă pe cinci ani sub diferite forme, iar ţări cum sunt Djibouti, Republica Congo şi Zimbabwe supravieţuiesc numai datorită împrumuturilor chinezeşti.

Cartea câştigătoare pentru demersul preşedintelui Vladimir Putin are pe avers scris mare şi captivant cuvântul *suveranitate,* ignorat de o vreme de unioniştii europeni, de corporaţiile americane şi de băncile chinezeşti. Pe revers se află respingerea declarativă a ideologiei şi a controlului politic. Consistent rămâne interesul economic şi comercial pentru a cărui promovare Rusia are de parcurs un drum lung. Reuniunea de la Soci a fost un început care nu asigură succesul. Valoarea lui poate fi confirmată doar de reducerea handicapului faţă de competitorii aflaţi plutonul fruntaş, China, America, Uniunea Europeană, urmat îndeaproape de India, Japonia şi Turcia.

Moartea poetului survine la 15 iunie. Cu destin atât de apropiat, Veronica Micle, fără să ştie de moartea „Lui”, scrie ultimul ei poem, pe tema morţii: *Raze de lumină. Lui.* Din cortegiul mortuar, în ziua înmormântării, se va desprinde o „Doamnă din Moldova”, care va aşeza un buchet de flori de nu-mă-uita pe pieptul poetului. După moartea lui Eminescu, Veronica Micle s-a retras la Mănăstirea Văratec. La 4 august 1889, s-a sinucis! – diagnostic: congestie cerebrală; se pare că înghiţise arsenic (?): *În cenuşă stă ascunsă/ Foarte adese o scânteie,/ Şi-o iubire nepătrunsă/ Într-un suflet de femeie.// Şi de patimă e arsă/ Inima ce ţi-am dat ţie,/ Dar iubirea-n ea neştearsă/ A rămas pentru vecie.* (Veronica Micle, *În cenuşă...*)

Biografii lui Eminescu sunt numeroşi, preluând adesea date unul de la altul, dar fiecare încercând să scoată în evidenţă amănunte reprezentative, pe care să le supună interpretărilor proprii şi astfel să avem un Eminescu complet şi mai aproape de realitatea vieţii lui. Niciun biograf însă nu exclude rolul Veronicăi Micle în configurarea marilor sale speranţe şi temeri. Că Veronica Micle este o „întâmplare” (Maiorescu) ori că altul ar fi fost numele femeii iubite, numai *Ea* este acea realitate feminină a *clipei ce i s-a dat* Poetului.

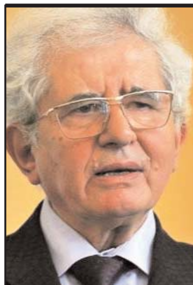
Opiniile, atât de diferite uneori, scenarii, comentarii, versiuni, fantasmagorii, fabulaţii apărute vreme de 150 de ani despre naşterea, viaţa, opera şi moartea poetului nu sunt un lucru rău. Dimpotrivă, toate, împreună, au contribuit şi contribuie la interesul stârnit, atât de viu încă, privitor la poet şi la relaţiile lui de iubire, în care Veronica Micle e, de departe, *steaua, îngerul şi demonul, icoana sufletului său*. „Este Ea” – cea din poezia *Singurătate*, care deschide volumul său de *Poesii.*

Cercetările de lungă durată, şi din ultimele trei decenii, şi recente, de minuţiozitate documentară şi analitică, cu legături accentuate şi profunde, la care concură subtil distincte ştiinţe ale literaturii, ale profesorilor eminescologi Nicolae Georgescu şi Theodor Codreanu, ori ale domnilor academicieni Eugen Simion şi Mihai Cimpoi îl ţin pe Eminescu în actualitate şi ştiinţifică valorificare. Deşi vieţile celor doi au fost urmărite cu meticulozitate de mulţi alţi cercetători, uneori cu exagerări oportuniste, cu „zeloşi” inutili şi „detractori” (cum îi numeşte Eugen Simion) ridicoli (jurnalişti, memorialişti, istorici, profesori), tainele frumoasei lor „poveşti” de iubire, ca şi cele legate de moartea lor, rămân sub iscoditoarea lupă a cunoaşterii.

Ziua de 15 ianuarie e nu numai ziua în care îl sărbătorim pe Eminescu, ci şi un prilej de a medita asupra destinului nostru ca naţie, la îndatoririle măcar ale unora dintre noi de a păstra spiritul limbii române curat, cu farmecul bogăţiei sale dintotdeauna şi să rostim, împreună cu Eminescu: *Trăiască naţia!*

La pas prin satul global

Trăim pe o muchie de cuţit

Neagu UDROIU

Aş fi tentat să intitulez cartea semnată de Adrian Buşu şi de Nicolae Melinescu, recent apărută în Editura Universitaria, din Craiova, astfel: „Lumea prin care am trecut, mărşăluim şi o vom ţine tot aşa”. Motivarea vine din conţinutul volumului şi aşezarea sa pe axa timpului. Autorii asta fac, dar au preferat să aşeze pe copertă, avertisment pentru cititor, precizarea concluziei la care ajung. Şi nu e deloc rău; rămâne, astfel, fereastra deschisă către finalul demersului publicistic şi literar. Faptele duc într-acolo.

Voi mărturisi din capul locului că arareori am ţinut în mână o carte atât de documentată şi aşa de bine scrisă. Vastul apetit pentru informaţia de substanţă, platforma culturală, o pricepere superioară de a comunica, calitatea separării amănuntului de fibrajul esenţial, punerea în lumină a elementelor-cheie duc la această construcţie cu adevărat valoroasă. Este, în felul său, o carte de învăţătură, trebuincioasă oricui vrea să ştie pe ce lume trăieşte.

Avem de-a face cu un mecanism predispus la travaliu de profunzime. O maşinărie cu ştiinţa transfocării ori de câte ori este nevoie, astfel ca un detaliu privit din avion să poată deveni, instantaneu, examinabil prin detalii semnificative, cooperând la descifrarea întregului. Închipuiţi-vă o cameră de filmat superperformantă care îşi valorifică şansa de a se putea roti în jurul axei, de a avansa ori retrage, oferind spre calificată interpretare reliefurile surprinse în cale. Din aceste mişcări de du-te-vino se nasc impresionante alăturări de lumini şi umbre – să reţinem: mai ales umbre – în interiorul cărora ies la vedere ţinerile de minte. Cartea de faţă instrumentează cunoaşterea, sădeşte în noi pofta de a învăţa, alătură percepţii, consolidează lecţii de istorie bine citită.

Ochiul neobosit al cercetătorului ştiinţific – autorii asta fac –, se comportă asemeni omului de ştiinţă consacrat decriptării enigmelor în căutarea semnificaţiilor pe termen scurt, dar, mai ales, pe distanţe medii şi lungi în timp.

Secolul al XX-lea, „cel mai scurt din câte au existat”, se spune, a oferit atâtea şi atâtea motive de bucurie adevărată. Dar a fost veacul între coperţile căruia s-au înghesuit două războaie mondiale, cu milioane de vieţi distruse, cu răni de neşters pe chipul civilizaţiei planetei. Au ţinut să oficieze ritualul distrugerilor multe alte războaie mai mici, locale, cu deconturi prăpăstioase pentru existenţa omenirii. Vorbim de popoare care au mers din izbânzi în izbânzi. Nu departe de ele, comunităţi numeroase au trăit fără speranţa că vor avea bucata de pâine şi cana cu apă necesare traiului zilnic. Inteligenţa umană a oferit probe înălţătoare de noutate. Dar secolul la care ne referim a dat naştere şi unor curente de gândire. Ne stau pe creier doctrinele nazismului, comunismului cu cohorta de consecinţe. Holocaustul este de neiertat. Colonialismul, şi el. Crizele, indiferent de numele purtat, atunci şi în ziua de după, au provocat cutremure sufleteşti comparabile cu cele generate de supărările Terrei la ora răzbunării. Le putem rechema, dar nu pentru a ne bloca speranţa că au venit, dar s-au dus. Vă amintiţi? Criza Canalului de Suez, Crizele din Orientul Mijlociu. Criza rachetelor din Cuba. Războiul Iran-Irak. Ocuparea Kuweitului. Secesiunea Katangăi.

Plecarea din viaţă a unora sau a altora în împrejurări multe neelucidate. Câteva exemple: arhiducele Franz-Ferdinand, premierii I.G. Duca, Armand Călinescu, Indira Gandhi, Rajiv Gandhi, Benazir Bhutto, preşedinţii John Kennedy şi fratele său Robert, Anwar el Sadat, Salvador Allende. Numele româneşti le-am inserat special, pentru a ne aminti că nu am fost ocoliţi.

N-a rămas continent fără să fie greu încercat de evenimente tragice. Autorii selectează atent situaţii împovărătoare pentru memorie. Cum ar fi episodul din Peninsula Coreea, unde preţ de trei ani s-au ţinut reciproc în bătaia puştii fraţi de sânge trăitori de o parte şi de alta a Paralelei 38. Sau cele petrecute în Chile, unde stânga ajunsă la putere a fost alungată de dictatura militară cu sârg pregătită şi susţinută. Sau Afganistanul, preluat cu rândul de sovietici şi de americani, impunând localnicilor o existenţă de coşmar. Sau Congo, ţară bogată, cum multe nu-s, devenită proprietate particulară a monarhului belgian, sfârtecată de interese exogene şi asmuţită când dintr-o parte, când din alta. Sau conflictul dintre Israel şi ţările arabe, gata oricând să reizbucnească. Sau Iranul, părăsit de şahinşahul atotputernic pentru a ajunge o vatră religioasă unde sângele poate ţâşni în orice clipă. Perspectivele nu dau semne de oboseală. Sau Vietnamul, mare, dar divizat, înroşit, şi el, de un conflict armat în care fraţii făceau cu rândul pentru a se ochi mai cu folos. Armele au fost aşezate în rastel, iar acum duşmanii de până ieri nu ştiu cum să se invite la o tărie din plante exotice.

Adrian Buşu
Nicolae Melinescu
O lume pe muchie de cuţit
EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2019

Este de luat seama la excavaţiile operate în istoria anilor din urmă. Migraţia! Iată un subiect de mari dimensiuni, lung prilej de vorbe şi de ipoteze, cum ar zice poetul. Am văzut cu ochii noştri ce s-a întâmplat în ultima jumătate de secol în întreg conţinutul vectorului în cauză. Balcanii s-au dovedit un câmp experimental mănos. O ţară compusă prin fuga de turci, cu priceperea de a-i ţine la distanţă pe soldaţii „craiului” Hitler, aprigă în a-şi apăra demnitatea şifonată de un zbir caucazian, iat-o rechemată în tranşee pentru a se sfârteca cu mâna ei. Dezmembrarea fostei Iugoslavii a cunoscut un traseu plin de surprize, hârtoape şi nedreptăţi. Dar lucrurile nu mai pot fi întoarse din loc. Lideri politici ai garniturii de altădată au trecut la volan. Aici n-au prins clişeele cultivate cu patos prin vecini. În Slovenia, primul secretar de partid de dinainte s-a instalat la timona noii stări de lucruri. Alături, la croaţi, vioara întâi s-a dovedit fostul comandant al securităţii naţionale, Tuciman. După el a venit şeful fostului Parlament croat, Stjepan Mesić. Clar că mai rău a ajuns Serbia, albina matcă, rămasă fără multe din ceea ce clădise, dar şi fără Kosovo, fără Muntenegru, deci fără ieşire la mare.

Cazul Dubček îşi revendică locul său în paginile cărţii. Şi le dobândeşte. Avem în acest fel o radiografie la scara 1/1 a „Primăverii la Praga”, comandată cu entuziasm şi naivitate de echipa momentului: Dubček, Svoboda, Cernic, Smârcovski.

Aşa cum „Dosarul Grecia” poate fi bine înţeles prin lectura paginilor în care este tratat.

Autorii acestui volum navighează cu pricepere şi deosebită eficienţă pentru noi şi în căutarea cheilor anumitor enigme contemporane. Una ar privi „marşul prusac”. Introspecţie în disciplina de cazarmă binecunoscută la ei acasă şi libertinismul accentuat când e vorba de legăturile cu alţii. Un exemplu: Uniunea Europeană sancţionează Rusia, ăsta e un aspect al problemei. Dar interesele mele ca ţară mă îndeamnă la jocul care îmi convine: cumpăr de la ei tot ce îmi lipseşte. Canţoneta italiană sună strident. Capătă relief un alt personaj european: „Ţarul Putin”! A trecut destul timp de la punerea în fotoliul cel mare de la Kremlin a fostului viceprimar de Leningrad. Ochiul celui mai slab lider rus de la război încoace, Elţîn, s-a dovedit atent şi folositor. El l-a adus sub Turnul Spasski pe activul ostaş din serviciile secrete. El l-a şi indicat ca succesor. De atunci, ţarul face exact ce doreşte, a netezit drumul spre o Rusie Mare ca pe vremea lui Petru cel Mare şi acţionează în consecinţă. Au existat clipe când bipolarismul dispăruse, iar unipolarismul devenea plictisitor. Ani de zile ne-am amuzat de imagini cu ruşi în civil, la ei acasă ori în ţări din care au trebuit să plece, bărbaţi ori femei, negustorind la colţ de stradă obiecte de muzeu: caschete, decoraţii, rubăşti, chipie tocite de atâta purtat. Credeam că o vor ţine tot aşa. Le-au plecat şi lor creiere pe alte meleaguri. Cu secrete folositoare acum altora! „Ţarul”, cântă partitura nostalgiei pentru vremurile de altădată, strânge din dinţi şi comandă doar el ştie ce. Şi se cunoaşte…

Sunt pagini numeroase şi consistente consacrate unor termeni „de specialitate”, cum ar fi identitate şi libertate naţională, confruntare şi coexistenţă, naţionalism (cu disparităţi: naţionalism constructiv şi naţionalism agresiv), neobarbarism intern. Sunt titluri care fac semn să te apropii: Petrol – armă şi blestem; Africa – promisiuni uitate; Regimul politic – maidan fără dragoste; Faţa întunecată a planetei politice.

De aşteptat într-o carte cu acest titlu un subiect cu greutate: terorismul. Pericolele pe care le ascunde. Separatismul, nicio îndoială. Vezi Scoţia, Catalonia, Italia nordică. Cât despre naţionalismul constructiv, reţinem preferinţa autorilor pentru naţionalismul definit de Petre Ţuţea: naţionalismul „cuviincios”. Constructiv, defensiv.

Este un merit special al volumului de faţă circumstanţierea României, a politicii şi diplomaţiei noastre în perimetrul tuturor ecuaţiilor trecute pe tablă. O spun şi cu nevoia de a disjunge cartea de abordări similare în care lipseam cu desăvârşire, noi, cei de acasă. Fie din necunoaşterea protagoniştilor condeiului, fie, şi mai rău, dintr-o rea-credinţă, proprie celor născuţi în ziua de 22 decembrie 1989, după-amiază. Mai exact, după desprinderea de pe terasă a elicopterului separator de istorii. Nimeni nu cred că poate revendica dreptul de a închide gura celor îndreptăţiţi să critice, fie şi cu violenţă, starea de lucruri din timpul dictaturii – carlistă, antonesciană, dejistă, ceauşistă. Nu ne putem face că n-a existat un anumit fel de teroare născut din doctrinele vremurilor. Dar nici a uniformiza în parametri siberieni tot ce ne-a guvernat existenţa nu cred că ar fi corect. Am tresărit când, într-o emisiune TV de seară, cineva a încercat să adauge în seria de exemple chemate să ilustreze prezenţa în arena diplomatică secvenţe de după Al Doilea Război Mondial. A fost repezit în nota obişnuită dezbaterilor noastre publice cu o violenţă ultimativă: „Să nu-mi spui mie de diplomaţia comunistă! Nu vreau să aud!” Parcă în replică, această carte vine în prelungirea trimiterilor la Nicolae Titulescu: Liga Naţiunilor, Optanţii, Convorbirile cu Litvinov care pregăteau normalizarea cu Răsăritul după revenirea Basarabiei la Patria Mamă. Sunt aici demonstraţii că diplomaţia noastră nu a stat în şezlong pentru a-şi bea cafeaua la umbră când şrapnelele actualităţii internaţionale traversau aerul aspru al anotimpurilor.

Sunt citate în carte momente definitorii. Nu diplomaţii au trimis trupele sovietice acasă. Dar aparatul nostru diplomatic, scuturat de teroarea pumnului mereu gata să izbească în masă al lui Andrei Ianoarevici Vîşinski, a trudit pentru nişte lucruri cu subiect şi predicat: Declaraţia din aprilie 1964, stabilirea de relaţii diplomatice cu ţări avansate precum Franţa, Marea Britanie, Republica Federală Germania, SUA, Canada. S-a ajuns aici datorită unei priceperi speciale de a te şti aproape de unul sau de altul. Eram în cabinetul ambasadorului român la Washington când un colaborator apropiat s-a scuzat că îl deranjează, dar trebuia să-i cunoască părerea într-o chestiune urgentă. Despre ce era vorba? Un om de afaceri american, în raporturi comerciale cu firme de la noi, se căsătorea şi îşi dorea să facă petrecerea de nuntă în saloanele Ambasadei, unde fusese în mai multe rânduri. Mai mult: întreba dacă Excelenţa Sa, ambasadorul român, ar accepta să-i fie şi naş la nunta civilă. „Înainte de a zice da sau nu”, continuă consilierul respectiv, „vreau să vă citesc lista invitaţilor: Henry Kissinger, secretarul Departamentului de Stat, George Butz, secretarul cu agricultura”… Şi tot aşa. Răspunsul ambasadorului: „Acum ce oi fi vrând, să spun nu?” Asemenea tipuri de raporturi nu se stabilesc decât în anumite condiţii favorizante. Competenţa, amiciţia contează. Am jucat un rol recunoscut în dialogul Americii cu China. Am avut ceva de zis în desfăşurarea convorbirilor de pace privind Vietnamul. În Orientul Mijlociu ne-am comportat cu schepsis.

Artă şi istorie la Poitiers (II)

Paula ROMANESCU

Metroul parizian cu care călătorisem era plin şi el de culoare… *au noir fixe,* adică negru integral. Monotonia alunecării prin lungile tuneluri este întreruptă/luminată când de un cânt de ciocârlie răstignit pe vioară, care aducea vag a Enescu, când de un banjo amintind de condorii din Anzi, când de un nai de verde plai (unde eşti tu, Zamfir!), când de vreo litanie lancinantă îngânată de o nespălată... Cel mai pitoresc mi s-a părut un tip ferchezuit care a început prin a cere scuze de deranj onor călătorilor pe care „se vedea obligat" să-i deranjeze în fiecare zi ca să-şi poată şi el plăti un prânz (hai, şi-o cină!) la restaurant, başca hotelul pentru noapte… Deci, bag sama, acela era fieful lui adjudecat la licitaţia locurilor de… nemuncă. Uite că mie nu mi-a dat prin minte să le povestesc apaticilor călători metronarzi despre situaţiunea mizericordioasă în care mă aflasem cu o seară înainte şi că o masă la restaurant nu mi-ar fi stricat deloc…

Casa din rue Chaptal, *Musée de la Vie romantique* de astăzi, a fost clădită prin anii '20-'30 ai secolului al XIX-lea de un pictor/profesor neamţ, Ary Scheffer, pentru el şi tânăra lui soţie Cornelia, ca să le fie adăpost, atelier pentru el şi fratele lui. Tot aici veneau şi ucenici-elevi-studenţi (între care şi odraslele Ducelui d'Orléans, viitorul rege Louis Philippe) dornici de a descifra tainele picturii. Dar, mai cu seamă, amfitrionul avea primire de *jour fixe* – vinerea, unde se întâlnea lumea bună a Parisului din perioada de apogeu a Romantismului – George Sand & Chopin (Musset nu, fiindcă deşi ajunsese ditamai academician la 42 de ani, frumoasa *brune aux yeux bleus* nu-l mai voia lângă ea de când Chopin îi tot cânta nocturnele lui răvăşitoare de suflet!), Delacroix, Rossini, Gounod (fără Faust!), Listz & Marie d'Agoult, splendida La Malibran, diva incomparabilă a scenei lirice din acel timp, dispărută la doar 28 de ani din pricina unui cal care, neînţelegând cine-l călăreşte, a aruncat-o din şa contrariat de neconcordanţa dintre uşurătatea trupului ei şi usturătoarea şfichiuire a cravaşei… Pauline Viardot, urâţica soră mai mică a marii La Malibran, avea să mai aştepte câţiva ani până la a se adăuga ilustrei societăţi romantice şi a deveni, la rândul ei, compozitoare, pianistă (a concertat cu Clara Schumann, la patru mâini, pianele lor răvăşind de încântare şi farmec auditoriul), cântăreaţă de operă, divă adulată de public, femeia căsătorită şi mamă a patru copii, pe care Ivan Turgheniev, scriitor rus franţuzit, a urmat-o ca o umbră, rămânând mereu în umbra ei de jaruri şi răcoare, până la a se stabili definitiv în „dascha" lui la Bougival, cât mai aproape de vila familiei Viardot, ca să nu mai plece până în ziua marii treceri. Rareori trecea vinerea pe la Schefferi şi Hugo însoţit de Juliette Drouet, Balzac şi mai rar, aceştia ocupaţi peste poate cu scrisul lor, dar şi oameni politici de talia unui Adolphe (nu acela cu zvastica!) Thiers, monarhistul, preşedinte interimar republican, prim-ministru, politicianul abil, adaptabil din mers oricărei schimbări de regim etc.

Sunt cu toţii astăzi în *Muzeul Vieţii romantice* din rue Chaptal ca să nu mai plece niciodată şi să ne îngăduie şi nouă să le fim alături – efemere treceri prin timpul lor imobil: Chopin cu nocturnele lui, Aurore Dupin, alias George Sand, cu marmura în care s-a mutat şi, deopotrivă, cu peisajele sale *dendrite* (fiindcă mai toţi romanticii au şi pictat că doar nimic din ce se măsura cu frumosul nu le-a rămas străin), La Malibran înveşnicită în rolul Desdemonei, portretizată de François Bouchot, Pauline Viardot în rolul ei, văzută de Ary Scheffer, fraţii Ahile şi Eugen Deveria, Alfred de Vigny care, zice-se, citind în salonul Mariei d'Agoult lucrarea *La Frégate*, a lăsat auditoriul într-o muţenie din care doar ambasadorul Austriei l-a trezit când… s-a trezit întrebând: Domnul acesta este un amator?! La plecare, nefericitul Alfred de Vigny a mai găsit puterea să-i şoptească frumoasei contese d'Agoult un trist *Fregata mea a naufragiat în salonul dumitale*… Mare pagubă! Alţii au naufragiat cu viaţa lor cu tot în ochii de limpezi ape cu mâl în afund ale unor femei tulburătoare şi nu s-au mai lamentat deloc!

La cenaclul lui Victor Hugo se citea piesa *Hernani* – dându-se prin aceasta statut de nobleţe Romantismului şi generând lung prilej de vorbe şi de ipoteze. (Aşteaptă-ţi timpul tău, Topîrceanu!). La Clubul Haşişinilor se mânca haşiş sub formă de dulceaţă (îţi aminteşti, Baudelaire?). Turma poeţilor romantici avea şi un păstor – Victor Hugo, pe al cărui steag era înscris: *Le laid c'est le beau/Un chip urât poate ascunde frumosul* (a se vedea Quasimodo al lui din *Notre-Dame de Paris!*). Fotograful Nadar (Felix Tournachon) a creat un adevărat panteon al scriitorilor din acel timp (249 de portrete); sculptorul David d'Angers a realizat 510 medalioane ale acestora, de busturi impunătoare bucurându-se doar Hugo şi Adam Mickiewicz, poet romantic polonez îndrăgostit şi el de viaţa romantică din Paris.

Ce-ar zice oare aceste mari figuri romantice de-ar vedea cohortele de *Gilets jaunes* clamându-şi pe baricadele democraţiei, cu arme contondente sau doar cu forţa bojogilor, drepturi sociale de tot felul de la politicienii de un singur fel (incapabili adică!), sau revărsarea pe largile bulevarde a mareei diversităţilor – culturale, religioase, sexuale, de culoare, fără culoare, care se vor intrate-n rândul „expiraţilor" cu toate drepturile legale perpetuate de mii şi mii de ani de când se vor fi ivit pe lume legi, ba chiar de când cu izgonirea din Rai a primilor păcătoşi care nu voiau, inocenţii, decât să pună în practică porunca Lui: *Creşteţi şi vă înmulţiţi!*

Obişnuiţii de altădată ai Salonului Scheffer nici n-au băgat de seamă că am pătruns şi eu în universul lor. Doar la intrare o mulatresă cu ochii mari în care pâlpâiau umbrele fierbinţi ale dunelor africane m-a întrebat de permisul de liberă trecere. Aveam. Mi-a zâmbit şi mi-a urat vizită plăcută.

Aici, la parter, se aflau deja George Sand, Ary Scheffer, Liszt, Marie d'Agoult, Delacroix, Rossini – şi-ar fi prea îndeajuns dacă doar ei, dar tocmai apăruseră pe neaşteptate şi Hugo cu Juliette Drouet, logodnică de-a pururi, soţie niciodată… şi Balzac, într-o pauză dintre două romane. Se cânta o „nocturnă" a divinului Chopin. A urmat alta şi alta. Vizitatorii de secol 21 treceau uşor dintr-o sală în alta atenţi să nu sfâşie vraja de muzici – fundal sonor care-i însoţeşte pe tot timpul vizitei.

Puneţi muzeul acesta în lista voastră de priorităţi când şi dacă veţi trece prin Paris. Este un loc de neratat pentru oricine ajunge aici.

Am petrecut şi eu acolo vreo trei ceasuri de vrajă ca o desprindere de lumea noastră (?!) în care ne simţim tot mai străini.

Într-un pârculeţ discret de lângă muzeu, cu, la intrare, o vitrină în care se aflau câteva cărţi pe care vizitatorii le puteau împrumuta spre lectură, ca la plecare să le lase de unde le-au luat (dacă se poate, nedeteriorate!), nu departe de Place Pigalle, am poposit în acea zi de iunie 2019 să-mi adun gândurile rămase prin veacul al XIX-lea de prin anii treizeci-patruzeci. Îmi răsunau încă în suflet ecourile muzicii lui Chopin, chipul scriitoarei George Sand, cioplit/şlefuit în marmură, ascultând parcă acordurile pianului fermecat de mâna lui sculptată în miez de marmură, aşezată acum în vitrinuţa securizată de lângă pian.

Să tot visezi cu ochii deschişi!

Şi, dacă tot îi aveam deschişi, ochii mei au prins să privească în jur cu o uluire neîncercată încă (nu, poete Marin Sorescu, nu ni s-a extirpat mirarea – atavism care-l apropia pe om de maimuţă!), văzând cum pe o bancă publică, două femei pierdute (de altă vrajă!) efectuau un foarte minuţios studiu anatomic, agrementat cu sărutări de o arşiţă care umilea jarul soarelui acelei zile toride.

Pe o altă bancă, o bătrână citea dintr-o carte. Pierdută şi ea. În lectură. Un bărbat tânăr, cu o copiliţă de mână, se îndrepta spre o altă bancă plasată sub un copac umbros. Alt cititor împătimit, îmi zic, văzându-l cum îşi deschide tableta.

Voiam să plec, voiam să şi rămân… (Plecăciune, umbră a lui Arghezi!) Liniştea şi răcorea de aici erau greu de aflat pe lungile străzi pariziene lipsite de vegetaţie, iar picioarele mele cerşeau odihnă.

Am închis ochii, mă revedeam copil în grădina bunicilor de la Boţeştii de Argeş, cu mere de rai neinterzis şi flori în fâneaţă, cu întreg regatul copilăriei limpezindu-mi apele sufletului. Când i-am redeschis, lângă mine se oprise un înger cu chip de copiliţă care-mi zâmbea şi-mi spunea într-un grai necunoscut şi totuşi atât de uşor de-neînţeles ceva precum o taină sfântă. A fluturat din aripa-mânuţă şi a plecat mai departe. S-a oprit şi-n faţa bătrânei cu cartea, repetând ritualul pe care-l împlinise pentru mine. Prin dreptul cuplului adâncit în explorări anatomice a grăbit pasul. După un timp şi-a reluat rondul. Acelaşi zâmbet, aceleaşi fărâme de vorbe şoptite (sau altele!?), aceeaşi fluturare a mânuţei, aceleaşi opriri. Era fetiţa omului cu tableta. Curând parcul tot s-a umplut de îngeri. Era ora de sfârşit de program la Maternella din apropiere şi adulţii profitau şi ei de tihnă în răcoarea parcului, dar şi să-i lase pe pruncii lor să zburde puţin liberi.

A fost întreruptă şi lecţia de anatomie comparată, din drastică lipsă de intimitate provocată de prezenţa regimentelor de îngeri care luaseră cu asalt bănci şi alei. Ţinându-se de mijlocel, minoritarele îmbătate de corectitudine politică (sau cum naiba i s-o fi mai zicând multidiversităţii acesteia!), au ieşit din parc şi s-au pierdut undeva printre trecători, poate *sous les ailes du Moulin Rouge*, poate prin Montmartre, ca să se închine la Cristul Iertător din Sacré Coeur, poate… Am plecat şi eu spre alte (ne)înţelesuri.

Metroul m-a dus *în lună,* în plină zi. Expoziţia de la *Grand-Palais – La Lune/Luna – Du voyage réel au voyage imaginaire/De la călătorie reală la călătorie imaginară* – marca împlinirea a o jumătate de secol de când omul îşi lăsase urma paşilor pe obrazul ei de pulberi, brăzdat de foste râuri (de lacrimi?!) din alte lumi, din alte ere…

Multe fotografii legate de Expediţia Apollo, talpa bocancului lui Neil Armstrong conturată pe solul lunar precum steaua ori mâna celebrităţilor din lumea artelor şi a muzicii de pe *Walk of Fame* din Los Angeles – Bulevardul Hollywood, ori de la Cannes, ori din Cetatea lui Bucur din Piaţa Timpului.

→

Vizita lui Anwar el Sadat la Ierusalim a fost pusă la cale de România. Preşedintele Johnson l-a primit pe premierul român, accentuând aprecierile la adresa ţării noastre referitoare la conflictul la ordinea zilei. Noi n-am sărit la gâtul liderilor sovietici care erau gata să arunce omenirea în vâltoarea primului conflict nuclear de dragul Cubei. Nu numai că nu am acceptat să-i punem cătuşe lui Dubček în 1968, asemenea celorlalţi tovarăşi vremelnici de drum, dar am avut o atitudine constantă de condamnare a invaziei la Praga. Am susţinut cu hotărâre rolul dialogului internaţional între toţi partenerii, mici, mari, mijlocii, aparţinători sau nu de blocurile militare ori nealiniaţi. Am jucat un rol de meseriaşi în cadrul pregătirii Actului Final de la Helsinki. Relaţiile noastre cu China au fost vizibil apreciate. Am obţinut Clauza Naţiunii celei mai Favorizate din partea SUA.

Ar fi, aşadar, ceva de spus celor cu adevărat interesaţi să ne cunoască la valoarea noastră reală. Şi în primul rând nouă, datori să ne cunoaştem mai bine. Buşu şi Melinescu brodează ţesătura cărţii cu informaţii şi opinii adecvate, precum firul de argint dansează şăgalnic în ţesătura stăpânită de gospodina pricepută, în săvârşirea unui produs meşteşugit. Îi felicit pentru strădania lor, servită de o calificare superioară.

La pas prin satul global

Era în expoziţie şi o machetă a „maşinăriei" care l-a transportat pe cosmonautul Neil pe satelitul Pământului, acea lună dătătoare de vise roze pe care de veacuri îndrăgostiţii feţi-frumoşi le-o promit aleselor lor ca dar nepreţuit şi semn de vitejie. Acum, slavă cerului fără frontiere, cuplurile de toate sexele pot porni *in corpore à décrocher la lune* şi să şi-o împartă în feliuţe subţiri la cinele lor cele de taină, lângă un *croissant* şi-o ceaşcă de lapte şi miere ori, şi mai bine, o cupă de şampanie.

Pe mine m-a atras mai mult pictura inspirată de lună – un Paul Delarouche cu un tablou din 1856, care cred că ar fi ilustrarea perfectă a fetei aceleia *din rude mari împărăteşti* în odaia căreia intră Luceafărul şi *pe trupu-i se revarsă/ pe ochii mari bătând închişi/ pe faţa ei întoarsă*… Cum? Luna nu e Luceafărul? Sunteţi siguri? Poate ar trebui să le aflăm părerea şi celor două femei din parcul de lângă *Musée de la Vie Romantique.* Dacă le veţi întâlni, nu rataţi ocazia de a le întreba…

Am mai adăstat în faţa picturii lui William Dyce – *Francesca da Rimini şi Paolo Malatesta* (1864) care m-a dus cu gândul tot la ale noastre poveşti de iubire, sau cum s-or mai numi ele când ne poartă-n jocul lor – Mitte Kremnitz şi Eminescu, el citindu-i nemţoaicei mult prea plină de (ne)importanţa ei, un fragment din *Infernul* lui Dante, iar fruntea lor atingându-se, lăsând cale unui sărut după care „n-a mai fost nici zi şi nici lectură…"

Un alt tablou, de Silvester Meinzer – *Luna, ca un cap de mort*, mi-a amintit de Topîrceanu cu *Apostroful* (lui) *à la lune,* pe care nu mă îndur să-l fragmentez că prea e de tot frumos: *Glob rătăcitor de stâncă rece, tristă ca mormântul,/ Fiică stearpă a-ntâmplării, lună, soră cu pământul,/ În zadar de mii de veacuri,* (trimiterea la *Scrisoarea I* de Eminescu este evidentă) *tu cu raze-mprumutate/ Fermecat-ai paraziţii uriaşului tău frate!/ Arc văpsit pe bolta rece de-un penel muiat în aur,/ Solz zvârlit din coada unui legendar ihtiozaur,/ Câţi săraci din lumea asta, când luceşti în noaptea tristă,/ N-ar voi să fii monedă, să te lege-ntr-o batistă?/ Sloi de-argint ce se topeşte în azurul dimineţii!/ Veşnic te-au iubit amanţii, veşnic te-or cânta poeţii/ Lăudând în osanale mincinoasa ta splendoare,/ Dar tu vei rămâne veşnic rece şi nesimţitoare./ Apariţie banală ca un fund de farfurie!/ Talere cu două feţe! Cap de monstru fără trup!/ Orologiu fără ace! Nastur de manta! Chelie!/ Felinar! Conrupătoare de minore! Cantalup!/ Cum poţi tu privi de veacuri globul nostru de argilă/ Şi atâta suferinţă, fără să te stingi de milă?/ Pieri în noaptea nefiinţei, rece simbol de minciună,/ Piei şi lasă-ne mai bine cerul nopţii fără lună!*

Dar cea mai cu moţ lună din toată expoziţia de la Grand-Palais mi s-a părut *Infanta Margarita* a lui Dali, după Eugène Delacroix. A păstrat (salvat!) Salvadorul genial Dali tot învelişul de „paruri" cu care era împopoţonată infanta care-i va fi pozat lui Delacroix, ca o păpuşă împăiată, dar, în locul feţei sale, spaniolul soţ al Galei a ales să plaseze rotundul gol al lunii… Ce-o fi vrut să ne sugereze artistul? Eu aş avea o idee, dar nu vreau să v-o impun. Nimic mai dăunător gândirii decât preluarea şi promovarea unor idei gata făcute. Au mai încercat unii când cu doctrina aceea agresivă „Ori cu noi, ori contra noastră, cale de mijloc nu există!" Ba există! Latinii cei înţelepţi o numeau *aurea mediocritas,* care în traducere ar da: *Calea de mijloc este de aur.* Vreau să-i cred pe latini.

Cu această convingere am ieşit de pe… Lună, am ignorat *Expoziţia despre Comunism* (mi-a ajuns că l-am trăit şi că mi-a pus zăvoare setei mele de călătorie în cei mai frumoşi ani dintr-o viaţă de om – tinereţea!), am traversat Champs Elysées şi am intrat la Petit-Palais unde tronau tot Romanticii… Erau şi acolo cu toţii: Sarah Bernard, Rachel, La Malibran, bruna cu ochi albaştri – George Sand cu flori în negrele-i plete de Auguste Charpentier, în dreapta ei Chopin de Eugène Delacroix, Liszt tânăr de Ary Scheffer, Marie d'Agoult (alias Daniel Sternem scriitoare) de Théodore Chassériau. Foarte talentatul pictor portretist mort la 37 de ani, îndrăgostit până peste poate de ieşeanca Marie Cantacuzino, cea pe care Puvis de Chavannes avea s-o nemurească împrumutând chipul ei Sfintei Genoveva – patroana ocrotitoare a Parisului, lucrare care se află la Pantheonul din Paris.

Marie d'Agoult a avut cu Liszt trei copii (recunoscuţi de Liszt), între care Cosima, care avea să devină soţia lui Richard Wagner. Oare Carol Davila nu tot fiul lor va fi fost? Şi, dacă da, aşa cum s-ar putea înţelege din corespondenţa lui cu Marie, de ce să fi rămas întemeietorul Şcolii de Medicină şi Farmacie din România „cu părinţi necunoscuţi"? Relaţia dintre Liszt şi Marie era de notorietate publică şi nu mai constituia de fapt pentru nimeni un secret. Păstrarea aparenţelor?! Care aparenţe! Marie îl lăsase cu buza umflată pe contele ei soţ cu care mai avea două fete şi plecase cu mai tânărul decât ea cu şase ani Liszt, pe unde-l purtau pe acesta turneele de concerte. Între timp ea făcea copii şi scria. Viaţă romantică, de!

Plină de romantism m-am retras pe înserat la Palatul Béhague. Poarta mi s-a deschis. Somn fără vise.

A doua zi eram acasă.

ACASĂ! Ce bine este să ai un acasă!

(Urmare de la pag. 13)

Cum de românul, care făcea o revoluţie de împrumut, a ales să-şi terorizeze fratele care era credincios neamului din care amândoi făceau parte? Să fie confuzia valorilor? Frica? Tentaţia promisiunilor? Falsul sentiment de superioritate faţă de victima chinuită? De ce oare s-a creat un mediu atât de nociv, în care chiar şi copiii orfani erau transformaţi în călăi?

Tocmai de aceea alegerea domnului Roşca, a cărui tinereţe s-a petrecut în puşcării, înfruntând „oroarea neputinţei umane faţă de un duşman omniprezent şi omnipotent" mi se pare extraordinară. Pentru că era făcută cu preţul unei tinereţi irosite. Alegerea nu fusese făcută cu speranţa unei linguri de mâncare, ci cu înţelegerea că va fi supus la foame cronică şi bătăi bestiale. Rezistenţa sa nu se baza pe promisiunea unor poziţii sau onoruri, ci se asocia cu înţelegerea că orice va încerca să întreprindă va fi ruinat. Atunci părea că nu poate câştiga indiferent ce va face, iar singurul bun de apărat era demnitatea ce trebuia păstrată cu orice preţ, cu riscul oricăror schingiuiri, schilodiri sau intimidări. Pe timpul întemniţării şi torturilor, singurul sprijin la care putea apela era însuşi Dumnezeul în care credea şi care nu l-a părăsit.

În lucrările domnului Roşca, şochează nu atât bestialitatea şi mizeria umană, cât măreţia şi splendoarea unor tineri care au ştiut să ţină capul sus indiferent la ce au fost supuşi.

În acest context, replica unui copil împins să dea în deţinuţi, care întreba naiv „de ce să dau în ei, doar nu mi-au făcut nimic", pare ca o rază de soare. E dovada că nu suntem ticăloşi din naştere, că în lumea întunericului există şi speranţă.

Se relevă astfel importanţa covârşitoare a *primului semănător,* al celui ce plantează ogorul şi insuflă dragoste tinerei generaţii pentru valorile comune. Poate învăţăm cât de mult ne-a costat şi ne costă pe termen lung faptul că în loc să ne respectăm şi să strângem rândurile, am ales să ne transformăm în „ei" şi „noi". Am fi putut învăţa să mergem înainte împreună, în loc să ne fi zdrobit oasele.

Bibliografie

Interviuri date de Victor Roşca unui canal de televiziune canadian despre experimentul reeducării tineretului, precum şi despre închisorile comuniste: https://www.youtube.com/watch?v= jPMCUn7g0Nw.

Victor Roşca, *Moara lui Kalusek – Începutul represiunii comuniste,* Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2007; *Experimentul Târgşor – Începutul represiunii comuniste,* Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2011.

Semn(al) de carte

Bogdan Grigore, *Imaginea S.U.A. în lumea ortodoxă transilvăneană între 1853 şi 1910, zugrăvită în paginile Telegrafului Român,* Editura Andreiana, Sibiu, 2018

Un singur ziar din ţară se poate mândri cu o existenţă neîntreruptă ca foia şaguniană T*elegraful Român*, care acum a intrat în cel de-al 166-lea an de existenţă neîntreruptă. Şi-a făcut intrarea în viaţa naţională a românilor transilvăneni la 3 ianuarie 1853, din iniţiativa şi cu binecuvântarea marelui, sfântului ierarh Andrei Şaguna, ctitorul atâtor aşezăminte culturale şi bisericeşti ale românilor ardeleni. (…)

Toate aceste lucruri privitoare la emigrarea românilor ardeleni în America sunt prezentate pe larg în lucrarea domnului Bogdan Grigore, cu o analiză detaliată a ştirilor referitoare la cauzele acestor emigrări, la statisticile oficiale şi neoficiale, la situaţia românilor plecaţi din satele lor. (...)

Este o lucrare bine documentată, scrisă într-un stil accesibil tuturor, o lucrare care prezintă detaliat toate aspectele oglindite de foaia şaguniană despre Statele Unite ale Americii. (...)

Este o lucrare reuşită, care ne oferă date preţioase despre fenomenul dureros al emigrărilor româneşti de altădată, fenomen care, din păcate, continuă şi astăzi. (Mircea Păcurariu, la începutul şi la sfârşitul prefeţei cărţii, intitulate *Un cuvânt de suflet*)

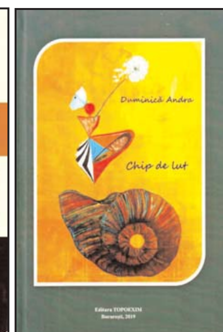
Andra Paula Duminică, *Chip de lut,* Editura Topoexim, Bucureşti, 2019 (volum bilingv, româno-francez)

După volumul *Strigăte fără ecou,* publicat acum trei ani la Editura Detectiv Literar, apărând, totuşi, în acest timp cu poezie în câteva reviste literare din ţară, Andra Duminică revine cu o nouă carte, adăugând la numele său şi un alt prenume: Paula Dar nu în aceasta constă noutatea, ci în faptul că îşi schimbă tehnica de abordare a poeziei. Declarându-mi „poezia din primul volum nu mă reprezintă", deşi cartea sa a fost primită cu îndreptăţite aprecieri laudative, Andra Paula Duminică îşi revendică dreptul de a aborda un alt stil, pe alocuri polemic, ce nu îi scade valoarea poeziei, dimpotrivă. Abordând filosofic trăirile existenţiale, poeta îşi caută orizonturi. (George Tei, poet, la începutul prefeţei intitulate „În căutarea orizontului")

Elisaveta Novac, *Maria din Magdala, apostolul apostolilor,* Editura Nova Internaţional, Piteşti, 2016

Trebuie menţionat triplul privilegiu care i-a fost acordat Mariei Magdalena. Mai întâi, un privilegiu profetic, căci ea a primit fericirea de a-i vedea pe îngeri şi de a urca cu ei la cer; un profet, de fapt. este intermediarul între îngeri si popor. Apoi, ea este mai presus de îngeri, căci Îl vede pe Hristos căruia îngerii i se închină cu adâncă plecăciune. În al treilea rând. ea a primit un rol apostolic. Mai mult decât atât, ea a devenit apostolul apostolilor, căci ei i-a fost dat să anunţe discipolilor Învierea Domnului, astfel încât, aşa cum o femeie a adus primului om cuvintele morţii, tot aşa o femeie este prima care anunţă oamenilor cuvintele vieţii. (Text din *Comentariu la Evanghelia lui Ioan*, 1271, de Sfântul Toma de Aquino, reluat pe coperta a patra)

Cu Eminescu prin Bucovina şi Basarabia

Ion PĂTRAŞCU

Este pentru al şaselea an consecutiv când merg pe urmele Luceafărului literaturii române, pe diferite trasee ale Terrei, unde, chiar dacă nu a fost, a radiat şi radiază în continuare lumină. Eminescu rămâne o expresie vie a identităţii noastre româneşti. Pentru mine, ca diplomat, timp de 40 de ani el mi-a fost sprijin de nădejde în promovarea imaginii României în străinătate. Pe Valea Nilului, am fost călăuzit de minunata lui poezie *Egipetul.* În China am constatat cu deosebită plăcere că Eminescu se bucură în permanenţă de multă cinste şi afecţiune. L-am regăsit în vechea Persie, *pe urmele Şeherezadei,* iar în India făcea pereche demnă cu Rabindranath Tagore ca şlefuitor de limbă. Eminescu nu scria versuri de dragul de a scrie. Harul lui poetic se sprijinea pe cunoştinţe enciclopedice din cele mai diferite domenii, pe care începuse să le acumuleze încă de mic copil. Să ne amintim că el a fost dus la Cernăuţi de tatăl său când avea doar şapte ani. Acolo a început formarea sa la şcoala primară şi la gimnaziu, în cadru organizat, dar mai ales în biblioteca bogată a profesorului Aron Pumnul şi sub îndrumarea acestuia. Nu a lăsat niciun volum necitit, formându-şi o solidă cultură. Dar, mai era ceva. Fiind pasionat de antichitate, Eminescu s-a orientat spre volumele de istorie universală, în care descoperea mult mai multe cunoştinţe despre babilonieni, asirieni, perşi, inzi, egipteni, greci şi romani decât putea afla la şcoală.

Mi-au rămas nebătute potecile străbătute de Eminescu prin zonele megieşe, mai ales cele cu românime, ocupate şi împilate de imperiile hrăpăreţe vecine. Am pornit spre dulcea Bucovină. Era la începutul toamnei 2019, care mi-a oferit o excursie ca-n poveşti. Mai întâi în *Ţara de Jos* a Moldovei lui Ştefan, pornind de la locurile atât de dragi poetului, Ipoteşti şi Botoşani. La Casa Memorială Mihai Eminescu din Ipoteşti am păşit cu evlavie, ca într-un lăcaş de cult. Eram la locul de naştere a Luceafărului. I-am căutat cu privirea fotografiile oficiale. În camera din dreapta, am descoperit ceea ce doream să văd: prima lui fotografie, la 19 ani, realizată la Praga, unde studentul Eminescu se afla în trecere spre Viena. Deşi aceasta a fost şi a rămas fotografia lui emblemă, nu am înţeles de ce ghidul muzeului a evitat să menţioneze episodul Praga.

Nu voi urma un fir logic al povestirii, ci am să punctez doar unele etape ale periplului meu bucovinean. Aşa că, în loc să mergem direct la Cernăuţii copilului Eminescu, ne-am oprit mai întâi la Mănăstirea Putna, pe care studentul de mai târziu ar fi vrut s-o vadă *Ierusalim al neamului,* iar mormântul lui Ştefan cel Mare un *altar al conştiinţei naţionale.* De numele lui Eminescu se leagă marea Sărbătoare de la Putna, din 1871, pe care o vedea ca pe o expresie a unităţii spirituale şi culturale a românilor de pretutindeni. A românilor care, deşi despărţiţi prin graniţe – sublinia el – toţi ştiu că sunt unul şi acelaşi popor şi că unirea le va spori puterea de rezistenţă. *În Unire stă tăria,* susţinea el într-un articol din 1870. Rememorând marea Sărbătoare de la Putna, Nicolae Iorga evidenţia faptul că *într-însul găsise poporul român cea mai curată şi deplină icoană a sufletului său.* Era referire la *marele poet Eminescu, cunoscător desăvârşit al poporului, al trecutului, minte adâncă şi bogată, de la care a pornit şi gândul serbării din 1871.* Nicolae Iorga a lăsat mărturie că acolo, la Putna, a debutat A.D. Xenopol în *Istoria României, prin discursul său de o mare înălţare de cuget, bogat în gânduri şi cuvinte adânci.* La rândul său, *debutantul* Xenopol prevestea că *Eminescu va stăpâni toate veacurile cât se va mai vorbi pe pământ limba românească.*

Pentru Mihai Eminescu, Ştefan cel Mare, alături de Mircea cel Bătrân, era unul dintre stâlpii de rezistenţă ai românilor. La el apela poetul prin anul 1883, în poezia *Doina,* compusă special pentru festivităţile ocazionate de dezvelirea statuii ecvestre a lui Ştefan cel Mare, de la Iaşi. De fapt, era un strigăt de ajutor adresat marelui Voievod:

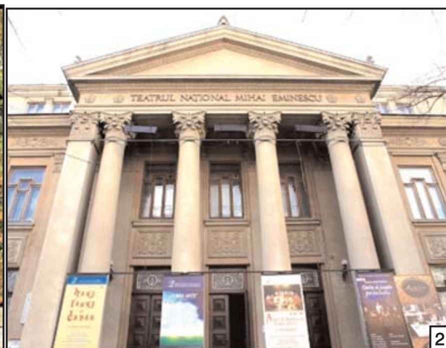
Ştefane Măria Ta,
Tu la Putna nu mai sta (...)
Doar s-a-ndura Dumnezeu
Ca să-ţi mântui neamul tău!
Tu te-nalţă din mormânt
Să te aud din corn sunând
Şi Moldova adunând.

De la Putna, ne-am îndreptat spre Cernăuţi, pentru a pătrunde, cât de cât, în tainele primilor paşi *ritmaţi* ai lui Mihai Eminescu. *Ţara de Sus*/Bucovina şi Cernăuţii îi erau dragi viitorului poet, nu doar pentru frumuseţile lor fără de egal, dar şi pentru rădăcinile lui adânci după bunicii paterni. Acolo, considera el, se află partea cea mai veche şi mai mândră, raiul Moldovei – diamant în steaua lui Ştefan. Iubirea lui faţă de acele tărâmuri se reflectă cum nu se poate mai bine în poezia *La Bucovina:*

N-oi uita vreodată, dulce Bucovină,
Geniu-ţi romantic, munţii de lumină,
Văile în flori, (...)
Astfel, totdeauna când gândesc la tine,
Sufletul mi-apasă nouri de suspine,
Bucovina mea!

1

2

Copilul Mihai Eminescu începuse a se întrupa serios în viitorul mare poet al neamului. Însă, din când în când, îl apuca dorul de Ipoteşti şi Botoşani, de codri, de râuri, de părul cu poame dulci al vecinului, de broscuţele cu care se juca adesea sau de şerpii pe care-i aducea în bătătură, spre spaima tatălui său. Pleca pe furiş din Cernăuţi, chiar şi pe jos, după ce-şi ascundea ghiozdanul sub o bancă din Grădina Publică. Şi, nu se întorcea cu mâna goală de acasă. Odată, a adus lucrarea lui Mihail Kogălniceanu *Răpirea Bucovinei,* pe care a distribuit-o unor personalităţi ale oraşului. Se întorcea la Cernăuţi însă, de fiecare dată, parcă îl ţinea ceva în loc. Era *O, rămâi,* poezia dedicată locurilor copilăriei sale.

În scurtul popas prin Cernăuţi am avut şansa nesperată să ne ghideze paşii pe urmele lui Mihai Eminescu un împătimit admirator al său, domnul Dragoş Olaru. El a reconstituit cu multă grijă traseul (numit chiar *hartă*) poetului nostru prin Cernăuţi, în cei şapte ani cât s-a aflat acolo la studii. [Foto 1: Monumentul lui Eminescu din Cernăuţi] O poveste interesantă a acelei perioade este brodată de Dragoş Olaru în volumul său *O călătorie virtuală în Cernăuţii lui Eminescu.* Admiram pasiunea cu care ghidul nostru ni-l prezenta pe eroul volumului său şi constatam, nu pentru prima dată, că românii din afara ţării vibrează mai puternic şi mai direct atunci când este vorba de neamul nostru. Aveam acest simţământ la fiecare popas pe urmele lui Eminescu. Când am trecut prin faţa gimnaziului unde a învăţat poetul, ghidul ne amintea slovele scriitorului basarabean Nicolae Dabija: *...atingeam uşa pe care a deschis-o nu o dată, ca şi cum am atinge veşnicia.*

Ne aflăm în mijlocul unei poveşti fascinante, fără de sfârşit, însă timpul ne obligă să parcurgem selectiv *harta* eminesciană a lui Dragoş Olaru. În consecinţă, vom face o deplasare doar virtuală pe la casa lui Aron Pumnul, cărturar român, lingvist şi istoric literar. Acolo a fost găzduit Eminescu în două rânduri, la profesorul care-i devenise un al doilea părinte. Pentru el, Aron Pumnul – *luceafăr şi dalbă stea,* cum obişnuia să-l considere – înţelesese pe deplin sensul naţional în care istoria şi cultura unui popor se constituie în elemente vitale ale existenţei sale. În anul 1866, Aron Pumnul era *convocat* într-o misiune celestă. Sora lui Eminescu, Aglaie, mărturisea că *gimnaziul nu l-a terminat aici, din disperare că murise Aron Pumnul.* În acea zi, tânărul Eminescu a fost găsit de un coleg în clasă, cu ochii în lacrimi, scriind *cu furie* oda funebră *La mormântul lui Aron Pumnul.* Era prima lui poezie, la numai 16 ani. Şi, ce poezie!

Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină,
Cu cipru verde-ncinge antică fruntea ta;
C-acuma din pleiada-ţi auroasă şi senină
Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină,
Se stinse o dalbă stea. (...)
Te plânge Bucovina, te plânge-n voce tare,
Te plânge-n tânguire şi locul tău natal!

Cât despre casa lui Aron Pumnul se poate spune că se află pe vechiul loc al ei, însă abia se mai ţine pe picioare. Dorinţa de decenii a românilor din *Ţara de Sus* de a o transforma într-un frumos şi necesar Muzeu Eminescu a rămas în stadiul de vis. Aceasta, sublinia îndurerat Dragoş Olaru, pentru că *prea multe lucruri pentru înveşnicirea numelui lui Eminescu nu s-au făcut... nici între cele două războaie şi nici în prezent.*

În precocitatea sa, Eminescu s-a format rapid atât ca poet al naţiunii din care făcea parte, cât şi ca un militant tenace al cauzei românilor de pretutindeni. De tânăr (pentru că bătrân n-a mai apucat să ajungă) el *era un vizionar, cu o copleşitoare vitalitate intelectuală, era întruchiparea pilduitoare a românismului* (Ioan Slavici). Prin vers şi prin frază, adesea aspră, el exprima tocmai ceea ce îi durea pe români. Normal, atâta timp cât el era bardul suferinţelor şi virtuţilor naţionale, *era cea mai strălucită încarnare a neamului românesc,* iar *Doina* lui se constituia în *cântecul năzuinţelor noastre eterne* (Octavian Goga). La rândul lui, George Călinescu ne asigura că *Eminescu a prevăzut reîntregirea patriei de la 1 Decembrie 1918.* Deci, Eminescu, vizionar al României Mari. Poziţia militantă a poetului patriot, a *neîmblânzitului* gazetar de la *Timpul,* deranja evident cercurile conservatoare de la noi şi din imperiile vecine. Reacţia lor era dură: *Ia mai opriţi-l pe Eminescu acesta,* sau mai direct: *Scăpaţi de Eminescu.* El însă a ţinut piept cu fruntea sus tuturor presiunilor.

Nu cu mult înainte, ajunsesem şi la fraţii noştri de peste Prut, în acel peisaj mirific basarabean, care pentru Eminescu era *soarele cel sfânt, care parcă iese din pământ... pământ din pământ românesc.* Eram în partea străveche a *Ţării Moldovei,* Moldova lui Ştefan, pe care Mihai Eminescu îl descria astfel:

Bietul Ştefan Voievod! El ştia să facă fărâme pe turci, tătari, leşi şi unguri, el ştia slavoneasca, avusese mai multe rânduri de neveste, bea bine vin de Cotnari şi, din când în când, mai tăia capul vreunui boier sau nasul vreunui prinţ tătar.

La Chişinău, Eminescu este peste tot, însă, din lipsă de timp, eu m-am oprit mai pe îndelete în faţa Teatrului Naţional Mihai Eminescu (monument de artă, arhitectură şi istorie, de însemnătate naţională – Foto 2), deschis în anul 1920 ca prim teatru stabil de expresie română. Apoi, în Grădina Publică *Ştefan cel Mare şi Sfânt,* am respirat cu nesaţ aer drag nouă, pe Aleea Clasicilor Literaturii Române.

→

La curtea epigramei

Ştefan Cazimir epigramist

George CORBU

Calificativele şi adjectivele prisosesc în formulele encomiastice, încât au ajuns să fie risipite oriunde şi oricând. Şi totuşi, nu putem face abstracţie de ele: protocolul – inclusiv şi mai ales cel al prieteniei – obligă, asemeni nobleţei din adagiul franţuzesc.

Există oameni la care „obiceiul“ de a fi spirituali este atât de inseparabil fiinţei lor încât poate fi catalogat instinct. Cu adaosul obligatoriu: instinct suveran. Este şi cazul universitarului, istoricului literar, umoristului şi omului politic Ştefan Cazimir.

Întâmpin, cu aceste minime precauţii, efigia unui intelectual de nobilă stirpe, de o limpidă luciditate, de o ştiinţă numai a lui, a cărei ascendenţă spirituală trebuie deopotrivă recunoscută şi aclamată.

Întâlnirile şi conversaţiile – din preajmă sau de la distanţă (telefonice) cu o astfel de personalitate fac parte dintr-un program de îmbogăţire a cunoştinţelor, într-atât sfera sa de preocupări este de amplă.

Lista lucrărilor sale, de o seducătoare şi derutantă diversitate, trebuie completată cu un titlu inedit, oarecum surprinzător, *Poante boante*, întrucât umorul, în orice veşmânt s-ar prezenta, i-a fost nu doar un credincios însoţitor de-a lungul vieţii, ci şi un statornic aliat; în ciuda inadecvării sale, aparente sau veritabile (alternativă imposibilă!), titlul (pe care însuşi autorul l-a descoperit) este *ab initio* provocator. Săgeţile ce urmează, chiar dacă destinate Muzeului Epigramei Româneşti, nu sunt *boante*, cu alte cuvinte, nu au vârful tocit sau rupt şi nici moale. Nu vom asista, graţie lor, la un joc de-a v-aţi ascunselea între autor şi cititori, ci la unul de inteligenţă, intermediat de nişte poante redevabile unei stilistici sobre, grave chiar, astfel încât sintagmei „titulare“ i se adaugă cea clamată într-un catren favorizat de rostirea actoricească bine timbrată, baritonală şi, în grad sesizabil, oratorică a autorului:

Poruncă de s-ar da în ţară
Epigramiştii toţi să piară,
Vă spun cu cugetul curat,
Că aş muri nevinovat.

Din cele câteva sute de epigrame ce-l revendică în calitate de creator în gen pe Ştefan Cazimir, nu puţine se prezintă conservate „în formol“, după propria-i formulă menită a desemna acele spirite ce nu pot fi înţelese fără evocarea pe larg a împrejurărilor ce le-au generat şi al căror „istoric“ este de obicei mult mai extins decât dedicaţia-rezumat ce precedă cele patru rânduri ale catrenului propriu-zis. Conştient de acest neajuns, autorul l-a teoretizat, acceptându-i totuşi necesitatea, dar subliniindu-i în acelaşi timp caracterul efemer.

Unele dintre catrene se pot dispensa de glazura umoristică, rămânând esenţialmente lirice, ca în următoarea exortaţie (*Românii în Europa*):

Pătrunde curajos în templu
Şi nu mai zăbovi la uşi
Dacă te cheamă, de exemplu,
Cioran, Ionescu sau Brâncuşi.

Sunt printre cei de două ori privilegiaţi, mai întâi în ipostaza de beneficiar al unora dintre aceste catrene, de un caracter vădit ocazional, şi apoi în postura de martor la scrierea multora dintre ele, când ne-am găsit alături, invitaţi la prestigioase festivaluri de gen (Bistriţa, Brăila, Buşteni, Buzău, Mizil, Râmnicu Vâlcea, Vaslui ş.a.). De altfel, multe dintre ele poartă menţiunile ce atestă locul şi chiar data naşterii.

Printre cei ce i-au solicitat spiritul de observaţie şi i-au „mobilizat“ inspiraţia au fost colegii de catedră universitară filologică, oamenii politici şi de stat de toate categoriile, înalte feţe bisericeşti, scriitori, confraţii epigramişti ş.a.

Ca o curiozitate, la Festivalul de la Râmnicu Vâlcea din anul Centenarului Marii Uniri, la sugestia unei colege, mulţi dintre participanţii de ambe sexe au îmbrăcat ia. A rezultat un admirabil catren, rod al binecunoscutei spontaneităţi a maestrului *(26.X.2018, Rm. Vâlcea):*

Am îmbrăcat întâia dată
O ie, şi-o voi face iar,
Cu-aceeaşi dragoste curată,
La viitorul Centenar.

Ca şi această strofă ce pare ivită „la faţa locului“, într-una din peregrinările noastre festivaliere *(La Muzeul Oului):*

La Muzeul de la Vama
Afli ouă mii şi mii,
Dar lipsesc – acum bag seama –
Ouăle de Colibri.

„Bienala“ umoristică de la Vaslui, păstorită cândva de marele umorist şi critic de teatru Valentin Silvestru (în treacăt fie spus, ambii s-au ilustrat ca teoreticieni ai umorului, fiind autorii unor cărţi de referinţă), face să reverbereze sonurile alecsandriene sub pana desăvârşitului cunoscător al literaturii secolului XIX:

Trompetele răsună din munţi şi din câmpii.
Se-adună umoriştii cu sutele de mii.
Un zâmbet să-nflorească în ochii orişicui
Pe drumul de costişe ce duce la Vaslui.

Un fapt notoriu în rândul confraţilor de breaslă, confuzia fizionomică dintre autor şi Mircea Ionescu-Quintus şi-a găsit expresia fericită într-un catren dintre cele ce proclamă ca virtute socială (şi chiar individuală) modestia *(Lui Mircea Ionescu-Quintus):*

Adesea lumea ne confundă
Ori după chip, ori după mers.
Dorinţa mea cea mai profundă
Ar fi să-i semăn şi la vers.

Este reliefată astfel o calitate care nu este arborată ca un panaş, aşadar, care nu se afirmă, ci se practică neostentativ, sporind farmecul acestui om superior, conştient de marile sale daruri.

Neinsistând asupra catrenelor sale cu tentă moralizatoare, nu înseamnă că n-am vrea să nu sesizăm înclinaţia spre filosofare conţinută într-unele dintre acestea, precum cel intitulat *Alternativă:*

E soarta unora cam sumbră –
S-ajungă propria lor umbră.
A altora e şi mai dură:
Propria lor caricatură!

Din categoria „moraliceştilor pilde“ mai alegem două în măsură să indice, una, o cale de translare a naturalului în social *(Asimetrie):*

În existenţa noastră agitată
Ce plină e de vicii şi erori,
Natura nu ne minte niciodată,
Dar noi pe ea de foarte multe ori.

iar cealaltă să înfăţişeze o perspectivă, vai, verificabilă, desigur cu ajutorul unui domn bineştiut, pe nume Alzheimer *(Senilitate):*

Ne-apasă anii alergând
Şi toate se preschimbă-n lume:
Azi nume proprii uiţi pe rând,
Iar mâine propriul tău nume.

Tentaţia epigramei, irezistibilă, i-a impus, pesemne, să răspundă în catrene unui interviu pe care i l-am cerut pentru revista *Epigrama,* editată de Uniunea Epigramiştilor din România – o entitate la fel de exotică şi singulară precum Partidul Liber-Schimbist al cărui stâlp a fost şi a rămas în conştiinţa publică –, organizaţie scriitoricească ce l-a ales, la împlinirea vârstei de 75 de ani, membru de onoare (2007). Răspunsurile în catrene, în număr de zece, vizând condiţia genului, sunt un model de utilizare ingenioasă a jocului de cuvinte:

Epigramei, toţi nepricopsiţii,
Se întrec să-i afle definiţii,
Eu, în schimb, socot că e mai bine
Să mă definească ea pe mine.

şi, desigur, a celui de idei:

Atât mai îndrăznesc a spune
Şi gândului să-i aflu haină:
Secretul epigramei bune
Rămâne pururea o taină.

Pe lângă studiile docte în domeniul caragialeologiei, reputatul exeget al umorului liric îi aduce marelui ironist un omagiu *sui-generis* *(La aniversară):*

Ce sunet de trompete triumfale!
Ce zvon de bucurie în cetate!
Isteţul prunc născut la Haimanale
A împlinit un veac şi jumătate.

Faptul că nu trec în revistă, fie şi succint, poezia sa umoristică nu înseamnă că aceasta nu există sau că n-ar fi la nivelul clasicilor genului. Dimpotrivă. Ea se înscrie pe linia celor mai împlinite înfăptuiri în materie, putând alcătui oricând substanţa unui volum de sine stătător.

Acestea ar fi notele definitorii ale unui creator care ar putea subscrie la cunoscuta sentinţă potrivit căreia „omenirea se desparte de trecut râzând“, dacă prin trecut se înţelege nu doar o epocă (sau mai multe), ci chiar şi „clipa cea repede/ ce ni s-a dat“.

În cadrul ansamblului sculptural al celor 28 de figuri ilustre (busturi în bronz, pe postamente de granit roşu lustruit), pe Mihai Eminescu îl găsim între Mircea Eliade şi Octavian Goga. Lângă el se află *Pavilionul Melancoliei.* Academicianul Mihai Cimpoi spunea că *în Basarabia există şi la ora actuală un cult al lui Eminescu. El este o stea tutelară, sub semnul căreia s-a produs renaşterea basarabeană... el este hotar al conştiinţei, garant al renaşterii naţionale.* Lui i s-au plâns basarabenii. Durerea lor o găsim în poezia *Doina,* scrisă şi recitată la Iaşi în anul 1883, acea *Doină* jelită şi gravată în sufletele românilor. Deci, *Doina!*

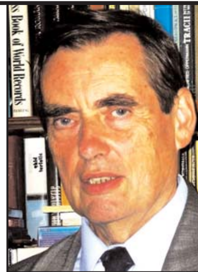
De la Nistru pân' la Tisa
Tot românul plânsu-mi-s-a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.

Acea străinătate era atacată cu virulenţă în articolele lui din ziarul *Timpul,* subliniind de fiecare dată că *Moldova a fost ciopârţită în bucăţi de către imperiile vecine, însă nu cu sabia, ci prin fraudă.* În campania de presă împotriva opresiunii ţariste, el condamna politica de deznaţionalizare în Basarabia, începută de ruşi încă din 1812. *Rusia,* sublinia el, *nu se mulţumeşte de a fi luat o parte mare şi frumoasă din vatra Moldovei... ci voieşte să-şi ia şi sufletele ce se află pe acest pământ şi să mistuiască o parte a poporului român.* Aceasta, observa el, în condiţiile în care *stăpânirea de sute de ani, directă sau indirectă, a turcilor nu a pus niciodată în discuţie limba şi naţionalitatea română.* Totuşi, mai nutrea speranţe atunci când aprecia că e *nobil răsadul din care s-a prăsit acest mic popor românesc.*

Pentru condiţiile social-politice ale acelor vremuri, Mihai Eminescu şi-a asumat cele mai mari riscuri. El s-a identificat cu poporul român până la sacrificiul de sine. Tocmai despre aceasta este vorba în lucrarea *Dubla sacrificare a lui Eminescu,* semnată de Theodor Codreanu şi Zoe Dumitrescu-Buşulenga. În context, este interesantă ideea istoricului de peste Prut, Veaceslav Stănilă, cum că *Eminescu a fost asasinat pentru că a anticipat cu 33 de ani Marea Unire de la 1918.* Fără îndoială că poziţiile militante ale poetului nostru nepereche i-au grăbit sfârşitul pământean.

Greu să te desparţi de Eminescu. Imposibil să-l uiţi. Rămâne cum a spus Nichita Stănescu: *Mihai, dac-a-i şti cât de mult îmi lipseşti!* Şi nouă, nu mai puţin!

Conexiuni neaşteptate

Dan D. FARCAŞ

În episodul anterior am comentat câteva cazuri, bine documentate, de percepţie extrasenzorială, în care, de pildă, clarvăzători militari puteau spiona obiective îndepărtate, la care nu aveau altminteri acces, sau persoane aflate într-o stare specială, cu conştienţa redusă la minim, aveau aparent acces la o imensă cantitate de informaţii, pe care în mod normal nu le cunoşteau. Una dintre ipotezele menite să explice aceste cazuri a fost existenţa unui „inconştient colectiv" care „cunoaşte" tot.

Un fapt interesant este că practicanţii clarviziunii puteau fi trimişi să vadă nu doar ceea ce se găseşte într-un anumit loc, ci şi ceea ce a existat acolo la un moment din trecut. Aceasta este o dovadă că „inconştientul colectiv" nu doar accesează, dar şi înregistrează evenimentele. Iar cele înregistrate rămân să se acumuleze acolo, ca într-o „supermemorie", asemănătoare cu ceea ce s-a mai numit şi „înregistrările Akasha". Minţile noastre ar fi conectate la această „memorie" – în ambele sensuri – fără intervenţia conştiinţei.

De o astfel de memorie colectivă vorbea, într-un alt context, şi biochimistul Alfred Rupert Sheldrake (n. 1942), de la Universitatea din Cambridge, care a ajuns, în 1981, la concluzia (contestată desigur de „ştiinţa oficială") că „sistemele naturale, cum ar fi coloniile de termite, sau grupurile de porumbei, dar şi orhideele, sau moleculele de insulină, moştenesc o amintire colectivă din toate experienţele anterioare ale speciei lor". El a numit acest proces „rezonanţă morfică". Făcând o comparaţie, Sheldrake spunea că atunci când îşi reaminteşte ceva, creierul uman lucrează mai degrabă ca un „receptor TV" care se conectează la un post îndepărtat (adică la sectorul său din inconştientul colectiv), şi nu ca „un aparat video" cu înregistrări aflate la îndemână. Cu alte cuvinte, el afirma că sediul memoriei, dacă nu cumva şi al gândirii, este, în bună măsură, undeva în altă parte, nu în creier. Sheldrake a rămas convins că nici moştenirea biologică n-ar fi codificată în totalitate în gene, sau în particularităţi epigenetice materiale, susţinând că o bună parte din ea ar veni prin „rezonanţa" cu membrii anteriori ai speciei, memoraţi undeva. El punea pe seama aceleiaşi „rezonanţe" şi constatarea că o pisică sau un câine „ştiu" când vine stăpânul acasă. Unii se întrebau dacă nu cumva în felul acesta se poate explica şi comunicarea telepatică.

Malcolm Gladwell a publicat, în 2008, în *The New Yorker,* un articol în care arată că, din 1922 încoace, 148 de descoperiri ştiinţifice importante au fost făcute practic simultan, de persoane diferite, din puncte diferite de pe glob. El punea fenomenul pe seama faptului că, inconştient, „noi toţi accesăm o bancă de informaţii comună atunci când încercăm să ne gândim la ceva anume".

O altă categorie de fenomene care pledează pentru o asemenea structură misterioasă sunt faimoasele „experienţe ale morţii iminente" (*near death experience* – NDE). Amintesc doar două cazuri din România, citate după prof. Dumitru Constantin Dulcan. Profesorul universitar dr. George Litarczek (1925-2019), membru al Academiei de Ştiinţe Medicale, relata că, în urma unei hemoragii interne, a intrat în comă şi a trebuit să fie operat de urgenţă, într-o sală de operaţie în care nu fusese niciodată până la acel incident. În timpul intervenţiei chirurgicale s-a văzut, plutind, deasupra corpului său şi a putut oferi ulterior detalii relevante. Alt caz este al unei paciente care, după căderea accidentală în golul unui lift, a văzut un tunel, ca un tub lung, de formă tronconică, cu capătul mai îngust spre punctul de plecare. La capătul opus a ajuns „într-un loc cu o lumină foarte plăcută şi cu un peisaj cu iarbă, flori şi păsări care cântau. Eram foarte fericită acolo, până când o voce mi-a spus, de mai multe ori, să mă întorc: Ce cauţi aici? Înapoi! N-a sosit încă timpul tău." După ce a făcut drumul înapoi, şi-a revenit în spitalul unde fusese internată.

Cercetările asupra experienţei morţii iminente au fost aduse în atenţia marelui public de dr. Raymond Moody (n. 1944), prin două faimoase cărţi: *Life after Life* (1976) şi *Reflections on Life after Life* (1977), urmate de altele. Dar fenomenul a fost studiat, în mai multe spitale, atât înainte, cât şi după el. Cardiologul olandez Pim van Lommel a organizat în 2008, în zece spitale olandeze, un studiu asupra a 344 de supravieţuitori ai unui stop cardiac. Dintre aceştia, 62 de pacienţi (18%) au revenit cu amintiri; dintre ei 50% au spus că au avut emoţii pozitive, deşi înţelegeau că sunt pe cale să moară, 30% au raportat deplasarea printr-un tunel, un peisaj nepământean, sau întâlnirea cu rude decedate. Aproximativ 25% conştientizau o experienţă extracorporală, au comunicat cu o „lumină" sau au observat culori, 35% şi-au revăzut viaţa, iar 8% au întâlnit un hotar peste care nu li s-a permis să treacă.

Dr. Kenneth Ring, de la Universitatea din Storrs a statului Connecticut, a adunat chiar 21 de cazuri de persoane nevăzătoare din naştere, care, în timpul experienţei morţii iminente, au văzut. Există şi un caz în care un medic din preajma celui aflat în comă a scăpat pe jos un stilou pe care nu l-a mai putut găsi. Pacientul, care urmărise scena în stare de moarte iminentă, a putut indica – după ce şi-a revenit – locul unde se afla stiloul, care a şi fost apoi recuperat.

Într-un mod poate surprinzător la prima vedere, experienţa NDE are şi trăsături comune cu răpirile OZN. Jenny Randles scrie despre „o experienţă a morţii iminente cauzată de reacţia la un anestezic administrat de un dentist. Pacientul a trăit o experienţă obişnuită de extracorporalitate şi de trecere prin tunel. Doar că, la capătul lui, în loc să intre într-o lume a luminii, el a intrat într-un OZN! Extratereştrii l-au avertizat că Pământul este în dificultate."

Acest caz nu este singular. Kenneth Ring împreună cu Christopher J. Rosing au realizat în 1990 un proiect, numit *Omega*, destinat evidenţierii unor eventuale corelaţii dintre răpirile OZN şi NDE. Rezultatele proiectului au fost publicate în 1992. Între altele, Ring (ca şi alţi cercetători) sublinia că cei care au suportat o „experienţă în preajma morţii" spun adesea că s-au întâlnit cu fiinţe asemănătoare vizitatorilor „nordici" din răpirile OZN, fiinţe aidoma îngerilor.

→

Semn(al) de carte

Lucian Costache, ***Mihai Eminescu: Luceafărul înainte şi după Luceafăr,*** **Magic Print, Oneşti, 2019 (590 pag.)**

Lucrarea de faţă continuă cercetarea noastră referitoare la creaţia eminesciană (vezi *Luceafărul. Eseuri deschise. Chipul de aer şi chipul de lut* şi titlurile articolelor publicate anterior şi ulterior, conform bibliografiei), în special cu referire la marele poem *Luceafărul,* dar cu trimiteri de adâncime în întreaga sa creaţie, pentru că, din punctul nostru de vedere, niciun text eminescian nu mai poate fi astăzi analizat singular, fără a coborî în istoria sa, în *avatarurile* sale şi evident fără a neglija elementele de legătură dintre texte, fie că e vorba de mitologii sau filosofii îndestulătoare, analogii în varii domenii ale culturii române şi universale, în multiplele posibile comparaţii cu autori şi capodopere ale literaturii universale, legând epoci şi ideologii literare, de semnificaţiile de adâncime ale limbii române „istorice şi poporane'", pentru a folosi formularea lui Hasdeu, fie de genialitatea creatoare a lui Eminescu, atât în domeniul gândirii sale reformatoare, cât şi a limbajului poetic, susţinut de înţelepciunea străveche a limbii române şi a nuanţelor noi, care au amprenta geniului său. (Autorul, la începutul Cuvântului înainte)

Timotei Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor, ***Aşezămintele româneşti de la Ierusalim, Iordan şi Ierihon. Trecut şi prezent,*** **Editura Basilica, Bucureşti, 2018**

De-a lungul anilor, m-am alăturat şi eu nenumăraţilor pelerini din toată lumea care păşesc pe urmele Mântuitorului Iisus Hristos în Ierusalim – Cetatea martor a mântuirii noastre. După un astfel de pelerinaj rămâi cu impresii unice: o stare sufletească negrăită, nemaiîntâlnită, o sfântă emoţie amestecată cu sentimentul de nevrednicie pe care un om obişnuit îl încearcă atunci când urmează paşii Fiului lui Dumnezeu, Unul din Treime, Care a luat trup şi S-a făcut om, pentru a-i împăca pe oameni cu Dumnezeu. (Autorul, pe coperta a patra)

Timotei Prahoveanul, ***Chipuri de ieri şi de azi în rama veşniciei,*** **Editura Trinitas, Bucureşti, 2015**

Având demnităţi şi responsabilităţi diferite în Biserica lui Hristos cea una, sfântă, sobornicească şi apostolică, patriarhii, mitropoliţii, arhiepiscopii, episcopii, arhimandriţii, protosinghelii şi preoţii de mir, ale căror chipuri au fost creionate în acest volum, sunt modele de slujire şi de râvnă către Împărăţia cerurilor. Trecerea prin viaţa Bisericii a persoanelor prezentate în acest volum nu a rămas şi nu va rămâne neconsemnată şi, mai mult decât atât, numele unora dintre ele sunt pomenite permanent în ectenii şi rugăciuni. (Autorul, pe coperta a patra)

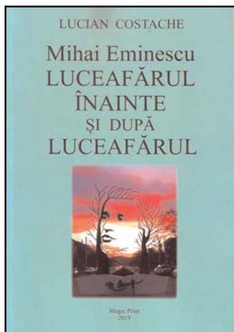
Constantin Agricola Miu, ***Copiii de pe bulevardul cu tei,*** **Editura Gimax, Câmpulung, 2017**

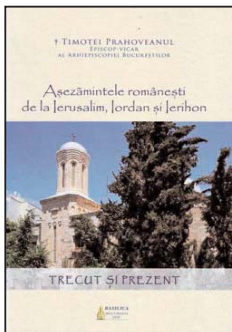
Este o carte-document, deoarece are în capitolele de început aspectul unei veritabile teorii, susţinute cu documente, dar şi cu patos patriotic, asupra primordialităţii, în timp şi spaţiu, a capitalei Ţării Româneşti la Curtea de Argeş sau Câmpulung.

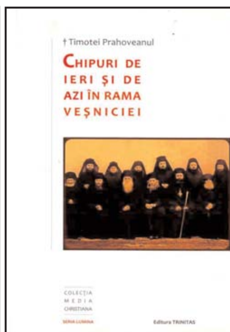
Autorul caută o soluţie de mijloc prin care să „îndulcească" eterna polemică dintre argeşeni şi câmpulungeni, încercând să găsească soluţia salvatoare, aceea a capitalei istorico-militare de la Curtea de Argeş şi a capitalei comerciale de la Câmpulung. (…)

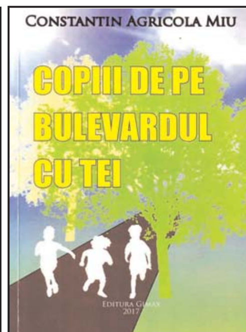
Ceea ce este însă important este fondul narativ şi descriptiv al cărţii în sine. În capitolele următoare scriitorul prezintă copiii şi locurile ce au trăit şi au flancat bătrânul „bulevard cu tei", relicvă a istoriei trecute a oraşului nostru încărcat de parfumul „domnilor şi domniţelor de odinioară".

Sunt pagini de neîntrecută artă narativă şi descriptivă ce refac un univers dominat de „vârsta de aur" a omenirii, COPILĂRIA, cu tot farmecul ei năstruşnic, uneori picant, prin poznele săvârşite de personaje, alteori cu accente de-a dreptul dramatice, prin contextul socio-politic traversat de fiecare. (Prof. Florica Popa, în Prefaţă)

Orizont SF

Suprarealism şi poezie

Mircea OPRIŢĂ

Radu Pintea, care în situaţii mai recente va semna cu numele său complet (Florin Radu Pintea), s-a născut la 5 octombrie 1956, în Bucureşti. A urmat studii la Facultatea de Energetică a Institutului Politehnic din capitală. Orientarea aceasta politehnică pare să fi fost prevestită de o „invenţie" mai mult sau mai puţin jucăuşă, trimisă de preadolescentul de 15 ani la un concurs din 1971 al revistei *Racheta Cutezătorilor:* „nişte schiţe «naive» cât se poate de explicite, cu un balon care se umfla peste volan în momentul ciocnirii – air bag-ul de mai târziu", cum avea să explice el însuşi la un moment dat. Evident, şi în situaţia sa, ca şi în cazul ilustru al lui Arthur C. Clarke, născocitor într-o povestire de tinereţe al sateliţilor geostaţionari destinaţi telecomunicaţiilor, „caimacul" invenţiei a rămas în seama celor care au brevetat-o ulterior oficial. Şi-a împlinit cariera ca energetician la Fabrica de zahăr Urziceni, pe şantierele navale din Constanţa şi Mangalia, la Rovinari şi Cernavodă, pentru ca în final să şi-o încheie la IMGB Bucureşti. Pe acest traseu tehnic a reuşit să dezvolte şi o pasiune literară, fiind autor de povestiri şi romane, acestea din urmă într-o formulă suprarealistă şi manifest ironică, menită să discrediteze teme comune din repertoriul convenţional al literaturii aşa-zisului realism socialist. *Aerostatul inocenţilor* (1981) operează în manieră kafkiană cu subiecte, personaje şi motive curente în secvenţa „comandată" a literaturii agreate oficial în ultimele decenii ale comunismului românesc, ceea ce conduce prompt la discreditarea lor printr-un umor cinic, nelipsit totuşi de inflexiuni sentimental-caricaturale. Un alt roman, *Ţărmul homarului,* va fi tipărit în 1996, prezentând o manieră stilistică asemănătoare, caracteristică subliniată şi de grafica ambelor volume citate, cu coperte şi ilustraţii – de asemenea suprarealiste – de Duda Voivozeanu, graficiană descoperită pentru SF, la fel ca Radu Pintea însuşi, de către Adrian Rogoz. După anul 2010, autorul şi-a dat frâu liber pasiunii lirice, semnând mai multe volume de versuri: *La sud de Gara de Nord* (2014), *Steagul uitat* (2014), *În calea vremii* (2015), *Poesii* (2018). Volumul de eseuri intitulat *Coaja şi miezul* (2017) grupează articole publicate mai mulţi ani la rând în revista *Curtea de la Argeş.*

Lângă scrierile pomenite mai sus, paginile dedicate genului anticipativ sunt relativ puţine, însă nu lipsite de importanţă. A obţinut premiul de originalitate la o convenţie naţională (Consfătuirea anuală a cenaclurilor, Târgovişte, 1978), pentru *Călătoriile păsării Vyt.* Dezvoltată în sensul unui SF simbolic, povestirea imaginează un personaj arhetipal, de conformaţie non-umană: enigmatica pasăre Vytoomba, vultur singuratic şi fascinant, generator de superstiţii printre indigenii din Borneo şi Sumatra. În plutirea sa majestuoasă, „cu aripile întinse vibrând ca nişte lame de oţel", pasărea arată tendinţe de transmutaţie atomică spre „regnul" mineral, transformări stranii pe care cataclismele geologiei terestre, combinate cu unele influenţe cosmice, le-ar fi declanşat în structura ei intimă. Astfel, o formidabilă erupţie vulcanică proiectează pe orbite circumterestre oul acestei fiinţe mitologice, încât, născut sub jeturi de radiaţie solară, puiul mutant de Vytoomba va deveni un fel de fenix extraterestru. Alcătuirea lui primeşte forme suprarealiste, iar braţul crescut în coadă şi terminat printr-o pâlnie orientată spre sursele de energie ale Universului tinde să-l transforme într-o navă cosmică, pregătindu-l parcă pentru un voiaj spaţial:

„Noua pasăre Vytoomba s-a deşteptat în a trei sute şaizeci şi şasea zi, şi-a tras pleoapele diafane de pe globurile imense şi pure ca de cristal ale ochilor şi atunci s-a produs strania fuziune dintre instinct şi realitate, atunci tot Universul s-a basculat primar în cei doi ochi avizi de nemărginire. Noul Vyt a început să-şi mişte aripile şi imediat vidul i-a demonstrat că-i sunt inutile şi atunci şi le-a strâns pe lângă corp. Totuşi, o minusculă mişcare de înaintare avu loc ca urmare a efectului de reacţie şi existând un precedent al experienţei, aceasta a intrat imediat în instinct. Din acel moment, pasărea Vytoomba a încetat să mai consume din energia siderală cu care se hrănise în timpul anului său de somn. Pâlnia devenise un motor fotonic prin care ţâşneau din când în când jeturi de lumină. Astfel, puiul Vytoomba a început să se deplaseze.

La început a făcut doar mici excursii în jurul cuibului, apoi zboruri mai lungi. De la o vreme stânca pe care se afla cuibul a căzut din ce în ce mai mult în adâncime, până când a intrat într-o orbită descendentă după care a pătruns în atmosfera terestră şi a ars ca un mic meteor. Într-una din «întoarceri», micul Vytoomba nu şi-a mai găsit cuibul satelit. A mai rătăcit un pic până ce în ochii lui ce văzuseră Universul atât de aproape sclipi o frântură de clipă dâra luminoasă a meteorului. Din pâlnia posterioară ţâşni atunci un jet de lumină şi pasărea Vytoomba se înscrise în zbor cu aripile strânse spre Pământ, uriaşa sferă albastră colorată ici-colo de mici inflorescenţe roz ca nişte meduze diafane."

După regulile de bază ale ficţiunii, autorul ar fi trebuit să-şi lase mutantul în lumea siderală, pe care tocmai o descoperea. Radu Pintea preferă să-l aducă înapoi, în cuibul său ancestral, spre a repeta la nesfârşit, „peste oceane şi oceane de linişte", zborul planat al speciei sale iniţiale.

La capătul acestui proiect, Ring se întreba: „S-ar putea oare ca lumea NDE şi cea a răpirilor OZN, cu toate diferenţele lor, să nu fie, la urma urmei, universuri diferite, ci părţi ale aceluiaşi univers? S-ar putea oare ca experienţele NDE şi OZN să aibă mai multe în comun între ele decât am suspectat până acum?"

Dr. John B. Alexander, tanatolog, crede că cele două fenomene ar putea avea chiar o cauză comună, în ciuda diferenţelor dintre factorii raportaţi. Şi Jean Sider a scris într-una din cărţile sale că sursa fantomelor morţilor ar putea fi în acelaşi loc ca sursa care generează OZN-urile şi extratereştrii.

Ufologul Raymond Fowler a remarcat multe caracteristici comune răpirilor OZN în spirit şi relatărilor oamenilor care au revenit din moarte clinică. În ambele situaţii, persoana în cauză are impresia că îşi părăseşte corpul, se îndreaptă spre o lumină, trăieşte un sentiment de unitate, întâlneşte fiinţe de lumină, eventual în robe lungi, subiecţii înşişi devin lumină, comunică telepatic, au sentimentul că s-au întors acasă, nu doresc să mai revină pe Pământ şi înţeleg că lucrul cel mai important este *iubirea.*

Pe baza celor de mai sus, Fowler a ajuns să spună chiar că: „Opinia mea este că experienţa morţii iminente şi răpirile OZN sunt controlate de aceleaşi inteligenţe", dar „oricine ar fi cel ce controlează fenomenul OZN, el este strâns legat şi de viaţa de apoi a oamenilor".

La prima vedere, realitatea fenomenului NDE pare a fi o dovadă a supravieţuirii sufletului după moarte. Scepticii se îndoiesc, totuşi, spunând că toate relatările provin de la persoane care au revenit înapoi la viaţă, deci nu au trecut cu adevărat hotarul morţii.

Un argument popular pentru supravieţuirea spiritului ar putea fi numeroasele istorii cu fantome. Într-o lucrare publicată în 2010 pe un site dedicat experienţelor de moarte iminentă, dr. Kenneth Ring a enumerat şi cazuri în care persoane aflate în moarte clinică (din care au revenit apoi) au apărut sub formă de fantomă unei persoane apropiate. Ulterior, ambele persoane au relatat, independent, aceleaşi detalii ale acestei întâlniri. E de presupus că cititorul cunoaşte şi el nenumărate mărturii, uşor de găsit în literatura dedicată subiectului, privind persoane care, în momentul decesului, sau după aceea, au apărut, sub formă de fantome sau stafii, eventual în faţa unor persoane dragi aflate la mare distanţă. De pildă, astronomul Camille Flammarion (1842-1925) a adunat zeci de astfel de cazuri, unele întâmplate chiar şi la ani distanţă după deces. (Va urma)

Semn(al) de carte

Lucreţia Tiţa, Gheorghe N. Tiţa, *Vechimea modernităţii sau modernitatea celor vechi? (Studii de folclor, documente de arhivă, interviuri şi confesiuni pe teme de sociologie a satului românesc tradiţional),* Editura Parenesis, Bucureşti, 2019

Galeşul de Argeş nu poate fi delimitat, documentat şi analizat ca unitate scoasă din întregul din care făcea parte, adică din străvechea moşie Brătieni, întinsă şi ca suprafaţă, dar şi ca vechime. Existenţa unui neam de boieri pământeni care a purtat numele Brătianu (cu toate derivatele sale: Brătiani, Brătieni) nu trebuie negată şi nici ştearsă cu buretele din istorie. Documentele recuperate din arhive, pe care le rezumăm aici în ordine cronologică, vor dovedi ele însele care este în realitate vârsta satului nostru, ce evenimente au dus la schimbarea tipului de proprietate asupra pământului şi în ce context socio-politic foştii proprietari au fost evacuaţi din istorie şi memorie...

Iată de ce am recurs la căutarea, sintetizarea şi interpretarea actelor noastre de identitate (hrisoave, hotărnicii, inscripţii, catagrafii), atâtea câte s-au mai păstrat şi câte ne-au fost accesibile până la momentul publicării acestei cărţi. (Autorii, pe coperta a patra)

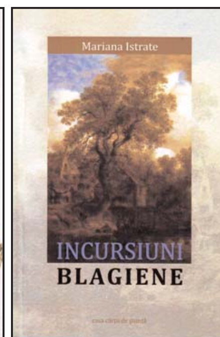
Lectura paginilor acestui nou volum are efectul unor profunde emoţii ce se desluşesc în nevoia noastră de raportare la puritate şi autenticitate. Învăţătorii Tiţa sunt oamenii-simbol ai unui sat inegalabil, sat mândru argeşean, în care orice *călător printr-o lume tot mai globalizată* şi-ar dori să trăiască veşnic. (Dr. Filofteia Pally, în Prefaţă)

Mariana Istrate, *Incursiuni blagiene,* Casa cărţii de ştiinţă, Cluj-Napoca, 2011

Aceste studii s-au adunat, ca volum de sine stătător, aproape fără să-mi dau seama, din dorinţa de a-l descoperi pe Lucian Blaga sub diversele ipostaze în care s-a manifestat personalitatea sa poliformă (a poetului, a romancierului, a dramaturgului, a traducătorului).

Există însă şi un motiv personal pentru care Lucian Blaga m-a fascinat în toţi aceşti ani. Adică încă de pe vremea în care aflasem cu amărăciune că triumfalismul unui anumit ism politic îi făcuse pe mulţi contemporani să treacă pe trotuarul însorit al cetăţii, prefăcându-se că nu-i înţeleg gânditorului spusele, ori, şi mai rău, că nici n-au nevoie de strivitoarea lor înţelepciune. (Autoarea, în Preambulul cărţii)

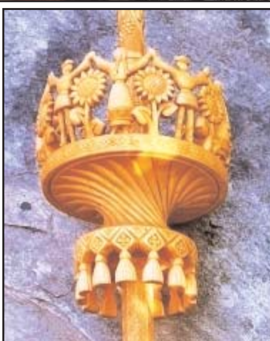
Ion Rodoş

Meşterul popular Ion Rodoş, din Sboghiţeşti, comuna Nucşoara, judeţul Argeş, s-a născut la 29 august 1956, în Pietroşani-Argeş, dar are rădăcini transilvănene, în localitatea Rod de lângă Sibiu. Părinţii au fost şi ei meşteşugari, tatăl lucrător în lemn, iar mama creatoare de ii, fote, ţesături în război. Şi bunicii au fost meşteşugari în lemn.

A făcut şcoala gimnazială în comuna natală, Liceul Silvic din Brăneşti, calificându-se ca pădurar, apoi un curs de tâmplărie şi unul de specializare în sculptura în lemn. S-a stabilit, prin căsătorie, la Sboghiţeşti – casa şi curtea sa de aici sunt un adevărat muzeu al artei lemnului. A lucrat un timp ca profesor la Şcoala Populară de Artă din Piteşti, a predat şi predă cursuri de sculptură în lemn copiilor din Nucşoara, Corbi, Mioveni etc.

A participat la numeroase târguri şi expoziţii de meşteri populari, în ţară şi străinătate (Olanda, Belgia, Germania, Austria, Ungaria, Islanda). Lucrările sale au un succes deosebit, prin autenticitate şi realizarea plastică, dar şi prin câteva caracteristici şi realizări cu amprentă personală unică. De pildă, lucrează continuu în timpul expoziţiilor şi manifestărilor culturale, mici obiecte, de obicei păsări sau flori, pe care le oferă vizitatorilor (a procedat la fel inclusiv la Parlamentul European din Bruxelles). Are propria versiune a „cocoşului de munte”, numit şi *Cocoş de Nucşoara.*

La întâlnirile culturale vine totdeauna îmbrăcat în portul popular-ciobănesc de Sibiu-Corbi, adesea însoţit de copiii pe care îi antrenează în „a da glas şi suflet lemnului”, cântă la fluier, cântă şi din gură, împreună cu ucenicii din jur.

Trei serii remarcabile realizate de meşterul Ion Rodoş, ilustrate şi în numărul de faţă al revistei, sunt cea de linguri (aproape două sute de exemplare, fiecare dintre ele cu model unic, diferit de celelalte), cea de furci de tors (are deja aproape patruzeci de exemplare, modele elaborate, complexe, originale, cerând mult efort, din nou, diferite una de cealaltă) şi seria de şapte linguri mari, pe coada cărora a încrustat scene inspirate de pe Columna lui Traian. Fiecare dintre aceste trei serii se constituie ca o colecţie în sine, unitară, pe care meşterul Rodoş nu acceptă să o ştirbească prin înstrăinare piesă cu piesă.

A sculptat şi mai multe troiţe, plasate în locuri publice – de pildă, una dintre ele este troiţa-monument de la intrarea în Poenărei-Corbi, amintind de partizanii anticomunişti din munţii Argeşului şi Muscelului.

Bineînţeles, pentru realizările sale artistice şi pentru altruismul său pedagogic, meşterul Ion Rodoş a primit un mare număr de distincţii, este membru al Academiei Artelor Tradiţionale din România, ba chiar a intrat şi în Cartea Recordurilor, sculptând cea mai mare lingură de lemn din lume (17,79 m lungime şi 1,50 m lăţime, realizată din doi buşteni de tei, în iunie 2013, lucrând timp de 14 zile). Precedentul record aparţinea unei linguri din India de „numai” 12,06 m lungime.

În *Cronica 2010* a Clubului Iubitorilor de Cultură din Curtea de Argeş (Editura Rottarymond & Rotarexim, Râmnicu Vâlcea, 2011), club al cărui membru de bază a fost, meşterul Rodoş îşi mărturiseşte obiectivele, conştient de menirea şi de datoria sa: „Să îmbogăţesc şi să multiplic patrimoniul personal, local şi naţional cu piese, grupaje de lucrări şi reprezentări ce ţin de arta sculpturii şi în general a domeniului de lucru în lemn, marmură, os şi metal. Să transmit generaţiilor mai tinere cunoştinţele şi să formez la acestea deprinderile şi în final pasiunea pentru sculptura în lemn.” (Gh. Păun)

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Braşov
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Constanţa VAIDA HALIŢĂ – arhitect, Bucureşti
- Florin Radu PINTEA – scriitor, Bucureşti
- Ion ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Maria VAIDA – scriitor, Cluj-Napoca
- Milena MUNTEANU – scriitor, Canada
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Filofteia PALLY – istoric, Piteşti
- Acad. Nicolae ANASTASIU – Bucureşti
- Ion LAZU – scriitor, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Neagu UDROIU – scriitor, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- George CORBU – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca